

MENÂKIB-I HAZRET-İ MEVLÂNÂ
CELÂLEDDÎN-İ RÛMÎ
SİPEHSÂLÂR TERCÜMESİ

Ferîdûn İbn-i Ahmed Sipehsâlâr

Tercüme
Ahmed Avnî Konuk

1913

Hazırlayanlar
Duygu Kara-Mine Kara
2020

Önsöz

Menâkıb-ı Sipehsâlâr, Ferîdûn İbn-i Ahmed Sipehsâlâr tarafından Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî Hazretleri hâl-i hayatta iken başlanmış olup Sultân Veled hazretlerinin hilâfetlerinin ilk dönemlerine kadar yazılmıştır. Sipehsâlâr'ın kırk yıl Hazret-i Mevlânâ'nın hizmetinde bulunduğu ve Hüsameddîn Çelebî'nin hilâfet döneminde ve Sultân Veled hazretlerinin evâil hilâfetlerine kadar yazıldığı göz önüne alınırsa eserin tamamlanması tahminen kırk yıl kadar sürmüştür.

Eser Farsça aslından Ahmed Avnî Konuk tarafından Osmanlı Türkçesine çevrilmiş olup, eser 1913 yılında İstanbul'da basılmıştır. Çeviri yapılırken, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda (HP_Osm_00144) demirbaş numarasında kayıtlı olan nüsha esas alınmıştır.

Çalışma yapılırken kitabın sonunda ki hata-sevab cetvelinde yer alan düzeltmelere dikkat edilerek metin içinde hatalı olarak gösterilen yerlere belirtilen kelimeler yazılmıştır. Basımdan kaynaklı hatalı yazımlar düzeltilmiş olup, Osmanlı Türkçesi sözlüğünde ki şekliyle tek yazı biçimi benimsenmiştir.

Çalışma yapılırken okunamayan, Arapça ya da Farsça olmasından dolayı anlaşılamayan birtakım kelimeler ya da tamlamalar bulunmaktadır. Bu gibi durumlarda özgün dil çeviri-yazı yapılmadan bırakılmıştır.

Hatâmızdan kaynaklı eksik ya da yanlış yazılan kelimelere rastlanabilecektir. Bu hatâlar, tesadüf edildikçe düzeltilecektir.

Mukaddime

Cenâb-ı Hâlık ahsen-i takvîme, bî-nihâye hamd u senâ ve eşref-i benî âdem Efendimiz'e salavâtı lâ-tahsî ve âl ve ashâb-ı hidâyet nümâsına tarziye-i bî-intihâ arz ve inhâ olunduktan sonra beyân-ı maksada şürû' olunur ki, şâh-ı keşver-i ma'rifet zü'l-celâl ve gencîne-i esrâr-ı lâ yezâl sâhib-i Mesnevî-i Manevî [Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî] (k.s.) Efendimiz'in, menâkıb-ı aliyyeleri ilk defa olarak mürîd-i makbûllerinden Hazret-i Ferîdûn İbn-i Ahmed Sipehsâlâr tarafından yazılmıştır. Ondan sonra Ârif Çelebî hazretlerinin, eyyâm-ı saâdetlerinde Şeyh Ahmed Eflâkî, Menâkıb-ı Sipehsâlârı ilâve ve tafsîl suretiyle tevsî' ederek, "*Menâkıbe'l-Ârifîn*" nâmında bir eser vücûda getirmiş ve ba'dehu Çelebî Abdulcelîl hazretlerinin eyyâmında Abdulvehhâb Hemedânî cânibinden "*Menâkıbe'l-Ârifîn*" telhîs olunarak "*Sevâkıbe'l- Menâkıb*" nâmında diğer bir eser tedvîn olunmuş ve mesnevîhân dervîş Mahmûd Konevî tarafından "*Sevâkıbe'l- Menâkıb*" lisân-ı Türkîye nakl ve tercüme edilmiştir.

Cenâb-ı Sipehsâlâr bizzât Hazret-i Mevlânâ Efendimizden ayne'l-yakîn her ne görmüş ve kendi eyyâmında zât-ı setvde sıfâtlarından ne vâki' olmuş ise onları kayd ve zabt buyurmuş olduklarından, onların menâkıbı vüsûk cihetiyle bittabi' bunların cümlesine fâiktir.

Sefîne-i Mevleviyye'de beyân olduğu üzere Ferîdûn İbn-i Ahmed Sipehsâlâr hazretlerinin lakab-ı şerîfi Mecdâleddîn'dir. Kendisi âbâ ve ecdâdı gibi Devlet-i Selçûkiyye'nin ser-askeri olup; şecî', kerîm, zarîf, mütefennin ve ahlâk-ı hamîde sâhibi bir zât-ı âlîkadr idi. Ahd-i şebâbette, Sultân-ı Ulemâ hazretlerinin mecâlis-i âliyelerinde hâzır olup, enfâs-ı nefiselerinden müteessir olmuş ve onlara muhabbet etmiş idi.

Pederlerinin vefâtından sonra Selâtîn-i Selçûkiyye'den Sultân Alâaddîn Keykubâd cânibinden uhdelerine ser-askerlik râyeti tefvîz olunup, Cenâb-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (k.s.) Efendimiz tarafından kendisine hitâben, "Ey Ferîdûn! Bir müddet cihâd-ı asgarın ser-askeri oldun. Bundan sonrada râyet küşâ-yı ahyâr ve leşkerkeş-i ebrâr ol." buyurulmuş ve müşârünileyh dahi bu da'vete icâbet eylemiştir. Cenâb-ı Pîr Efendimiz'in nefis-i kudsîlerinin te'sîrâtı ve himmet-i aliyyelerinin berekâtı ile hakîkaten işâret buyrulan makâma vâsıl olmuşlar ve Çelebî Hüsâmeddîn hazretlerinin neseb-i âlîlerine sıhriyyeti bulunması hasebiyle onların evkât-ı hilâfetlerinde fukâraya müzâheret ve âyin-i evliyânın te'yîdine bezl-i himmet ve sâdât-ı Mevleviyye'nin menâkıbına dâir bir eser-i latîf te'lîf buyurmak suretleriyle temeyyüz etmişlerdir.

Muhârebeye azimet edecekleri vakitte, istimdâd ve himâye-i velâyet-penâhîlerini istid'â kasdıyla Hazret-i Pîr-i Destgîr Efendimiz'in yed-i mübâreklerini takbîle gittiklerinde, vukû' bulacak ahvâle işâret buyururlar ve aynıyla zuhûr eder idi. Muzaffer avdetden sonra, hâk-i pâ-yi Hazret-i Pîr'e yüz sürdükte, seferdeki sergüzeştlerini alâ-vechi'l-tafsîl Cenâb-ı Pîr'e hikâye buyururlar ve nûr-i mükâşefelerinin kuvveti ve sâye-i himâyelerinin ihâtası, Cenâb-ı Sipehsâlâr'ın sebep-i ezyâd-ı hulûsu olmakla, hedemât-ı mâliyelerinde bezl-i mevcûd eder idi. Çelebî Hüsâmeddîn'in zamân-ı hilâfetlerinde dahi kemâfi's-sâbık münkirînin hücumlarına karşı bir sedd-i sedîde olup; hiçbir kimsenin âyîn-i Hudâvendigârîye harfandâzlığa cesâreti olmaz idi.

Kendilerinin esbâb-ı müdâfât-ı mâddiyye ve ma'neviyyelerinin ezdiyâdı, sebep-i te'kîd-i i'tikâd, bâis-i teşyîd-i i'timâdları olup; bu husûs, emr-i müdâfada ikdâm ve ihtimâmlarına bâdî olduğu Hazret-i Çelebî'nin huzûrunda zikr olunduktan, "Elbette öyle olur. Onlar her sabâh bir meleğin duâ-yı hayrına mazhar olmaktadırlar. Zîrâ "*Cenâb-ı Hakk'ın, iki meleği vardır ki her gün sabâh vaktinde yâ Rabb her münfik olana infâk ettiği mâla bedel u hilâf ver.*" nassı vârid

olmuştur.” buyurmuşlar ve bu haber Cenâb-ı Sipehsâlâr’ın sem‘ine vâsıl oldukta, sa‘yinin meşkûr olmasından mesrûran bu haberi getiren ahabâsına mâ-mülkünü bezl edip, yalnız kendisinin emr-i taayyüşüne kâfi bir mikdâr alıkoymuş ve alâik-i dünyeviyyeden elini, eteğini çekip; bizzât gördükleri ve mevsûk olarak tevâtüren işittikleri ahvâl ve kerâmâtın cem‘ine hasr-ı evkât eylemişlerdir.

Sene-i şerîfleri doksana vâsıl olmuş iken, esnâ-yı semâ‘da kâmetleri bir delikanlı gibi dosdoğru durur idi.

Sultân Veled Efendimiz’in evâil hilâfetlerinde, mahdûm-i mükerrerleri Cenâb-ı Celâleddîn’i elinden tutup huzûr-i şerîflerine götürerek; dâhil-i halka-i îrâdetleri etmiş ve hüsn-i nazarları husûsunda kendilerinin makâmına ikâme buyurulmasını niyâz ederek, matlûbları isâf buyurulmasını müteâkiben vedâ‘-i âlem-i fânî eylemişlerdir. İrtihâllerinden mukaddem, “Devletsiz başımız evkât-ı hayâtta o selâtîn-i hakîkatin pâ-yı îrâdelerinde idi. Binâenaleyh hâl-i memâtta dahi öyle olmak münâsibdir.” diye vasiyyet buyurmuş olduklarından; bade’l-intikâl Cenâb-ı Sultânü’l-Ulemâ, Mevlânâ ve Hüsâmeddîn ve Selâhâddîn Efendimiz hazarâtının pâ-yigâh-ı mürâkîd-ı şerîflerinde, vedî‘a-yı hâk-i ıtr-nâk kılınmıştır.(k.e.)

Bade’l-vefât hâmil-i sırr-ı kudsîleri olan mahdûm-i mükerrerleri Celâleddîn Hazretleri, onları âlem-i ma‘nâda görmüşler. O hâlde ki âsitâne-i Mevleviyyede femm-i mübâreklerinden bir nûr tulû‘ ve felek-i kamere suûd ederek lemeâtından bir kısmı vech-i arza aks edip, isâbet eylediği mahalleri müstağrak-ı envâr etmiş idi. Bu hâli Sultân Veled (k.s.) Efendimiz’e arz ettik de, “O nûr, evliyullahın ezkâr-ı cemîlesinin nûrudur ve o aks, o ezkârın âsârıdır ki kulûb-i kâbileyi tenvîr edip ve kulûbun münevveriyyeti ile kavâlib dahi nûranî olup; zulmet-i inkârdan halâs olurlar.” diye ta‘bîr ve onların te‘lîf etmiş oldukları menâkıbın neşr ve istinsâhını emretmeleriyle, bâis-i nüzûl-i rahmet olan eser-i latîf-i mezkûru; istiktâb ve onunla te‘mîn ve tebrik eylemişlerdir.

Cenâb-ı Sipehsâlâr bu Menâkıb-ı Şerîf’i, Sultân Veled Efendimiz’in evâil hilâfetlerine kadar bizzât yazmışlardır. İrtihâllerinden sonra mâ-ba’dî mahdûm-i mükerrerleri tarafından ikmâl buyurulmuş ise de hadd-i fâslı muayyen değildir.

Bu menâkıbda mütâlâa olunacağı üzere, Sipehsâlâr Hazretleri tamam kırk yıl Cenâb-ı Mevlânâ Efendimiz’in hizmet-i aliyyelerinde bulunmuşlar ve Sultân Veled Efendimiz’in evâil hilâfetlerine kadar muammer olup; doksan altı yaşını mütecâviz oldukları hâlde dâr-ı naîme intikâl eylemişlerdir.

Hazret-i Pîr-i Destgîr Efendimiz 672 târîhinde altmış sekiz yaşında oldukları hâlde âlem-i bekâya rihlet buyurmuş olduklarından, bu hînde Cenâb-ı Sipehsâlâr’ın seneleri seksen dörde karîb olmak lâzım gelir. Çünkü ondan sonra Çelebî Hüsâmeddîn Efendimiz’in on iki sene devâm eden zamân-ı hilâfetlerinde ber-hayât bulunup, Sultân Veled Efendimiz’in evâil hilâfetlerinde irtihâl buyurmuşlardır. Şu hesâba göre seneleri kırk dörde karîb olduğu hâlde Hazret-i Mevlânâ Efendimiz’den ahz-ı tarîkat eylemişlerdir ki Cenâb-ı Pîr Efendimizin sene-i mübârekleri bu hînde (32) olur. Bu da (646) senesine müsâdif bulunur. Bu târîhlerde ise Hazret-i Pîr-i Destgîr bir mürşid-i kâmil ve mükemmil idiler. Çünkü *Menâkıbe’l-Ârifîn*’in rivâyetine göre Sultânü’l-Ulemâ Efendimiz, 628 sene-i Hicri’sinde vedâi‘-i âlem-i fânî buyurup, ondan pek az bir zamân sonra Seyyid Burhâneddîn Muhakkık-i Tirmizî Hazretleri, şeyhleri bulunan Hazret-i Sultânü’l-Ulemâ’nın işâret-i ma‘neviyyeleri üzerine, alelacele Konya’ya bi’t-teşrîf, Hazret-i Pîr Efendimiz’e telkîn-i tarîkat eylemişler ve dokuz sene berâber bulunarak az bir vakt içinde derecât-ı âliyyeye îsâl buyurmuşlardır ki keyfiyyet-i telkîn, Cenâb-ı Pîr Efendimiz, yirmi

beş, yirmi altı yaşında iken vâki‘ olmuş olur. Ve altı, yedi sene sonra da Cenâb-ı Sipehsâlâr onlara intisâb etmiş olur. Hazret-i Şems-i Tebrîzî Efendimiz’in, Konya’ya teşrîfleri ise *Nefahât’ül-Üns*’de beyân olunduğu üzere (642) târîhinde yânî Seyyid Burhâneddîn hazretlerinin Kayseri’ye azîmetlerinden az bir zamân sonra vâki‘ olmuştur.

Binâenaleyh Cenâb-ı Pîr-i Destgîr bir mürşid ve mürebbî-i kâmil ve mükemmil oldukları hâlde Hazret-i Şemseddîn Tebrîzî Efendimiz’in dâire-i sohbetlerine dâhil olarak usûl-i semâ‘ ve ferecî ve vuzu‘ ve settâr husûslarında onlara muvâfakat buyurmuşlardır.

Şu vesâik-i târîhiyeye nazaran Cenâb-ı Mevlânâ Efendimiz’in pîr-i telkînleri Seyyid Burhâneddîn Muhakkık-i Tırmızî Hazretleri olup; Şems Tebrîzî Efendimiz ise ashâb-ı sohbetlerindenidir. Nitekim Cenâb-ı Sipehsâlâr bu menâkıbda alâ-tarîki’l-müşâhede mufasssalaan beyân buyururlar. (k.s.)

İmdi bu Menâkıb-ı Şerîfi tercümeden maksad; Fakîr, mahzâ evliyullahdan istişfâ‘ olup, ızhâr-ı fazîlet ve hod-nümâlık değildir. Zirâ garîk-i deryâ-yı cehl ve acz olan bu Fakîr-i pür-taksîr, kendisinde inzâr-ı kemâli arza lâıyk bir bidâ‘a ve tahsîne sezâ bir kudret göremez. Gerçi Cenâb-ı Pîr-i Destgîr Efendimiz’in her birisi bir iklîm olan ebyât-ı fesâhat-ı gâıyâtını, nazmen tercüme, haylî cüretkârlıktır. Fakat bu da kudret-i şiiiriyye göstermek için vâki‘ olmadı. Belki bu mazhar-ı hakîrin isti‘dâdınca o, öyle zâhir oldu. Erbâb-ı tasavvufun bu nükteye mebnî noksân-ı Fakîr’i ayn-ı kemâl görüp, sükût edecekleri meczûm-i Fakîr’dır. Erbâb-ı tasallüfün i‘tirâzâtı ise dâire-yi endişeden bîrûndur. والله ولی التوفيق

Ahmed Avnî

Bismillâhirrahmanirrahîm

Hamd-i bî-hadd, azîmü'l-celâl olan bir Ehad'a mahsûsdur ki, onun hüviyyet-i celâlî tesâvir-i akıldan müberrâ ve senâ-yı gayr-i ma'dûd amîmü'n-nevâl olan bir Samed'e muhtasdır ki, onun kemâl-i ulûhiyyeti keyfiyyet-i evhâmdan muarrâdır. Bir mübdi' ki gerçi hakikat-i insâniyyeyi sille-i te'dîb اِهْبِطُوا (Bakara, 2:38) ile üç ulvîden havâs ve şehvât hazîzine tenzîl buyurdu. Fakat o hakîkate tekrâr تَعْلُوا (Neml, 27:31) kemendi ve tekmîl cezbesi ile selsebil ma'rifet cânibine tarîk-i ihsân eyledi. Ve nev'-i insânı sâir mahlûkât ve belki kâffe-i mevcûdât üzerine فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُورَكُمْ (Tîn, 95:4) teşrîfi ile mümtâz edip, يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ (Mü'min, 40:64) nakşıyla müzeyyen kıldı. Ve nev'-i insân arasından felek-i ulûhiyyetin şümûsu ve semâ-i rubûbiyyetin nücûmu olan enbiyâyı (Sad, 38:26) âyet-i kerîmesi mîsdâk-ı münîfince, nübüvvet ve hilâfet-i tâc-ı tahtıyla müzeyyen ve müşerref eyledi. Ve onların gönüllerini şîr-i ma'rifet ve hikmetle perverde edip, hakâyık-ı ezeli ve dakâyık-ı lemyezelîden âgâh kıldı.

Ve her karn ve asırda nihâyet gavâyet-i sahrâ-yı delâlet ve kayd-ı isâete giriftâr olan gürûhun; sâhil-i rüşde ve necât-ı ebedîye vusûlleri ve hayât-ı sermendîden behremend olmaları için, o zevât sûtûde-i sıfâta suhuf-i Rabbânî ve âyât-ı subhânîsini ihsân buyurdu. Ve silk-i enbiyâdan, seyyide'l-mürselîn ve hatemü'l-beyyîn ve vâsita-i akde'l-veliyyîn ve'l-âhirîn ve rahmeten-li'l-âlemîn Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimiz'i cemî'-i enbiyânın mukaddem ve pîşvâsı ve hâtemi kıldı. Ve cemî'-i kemâlât-ı subh-ı ezelde kâffe-i enbiyâ (a.s.) hazarâtının tıynetine ihsân ve cemî'-i kemâlâtı kezalik subh-ı ezelde, fahri kâinât-ı aliyye efdal-i tahiyyât Efendimiz hazretlerinin zât-ı pâkinin tıynetinde ta'cîn buyurup, hâtem-i nübüvveti onun enâmîl-i şerîfine taktı. Nitekim Hazret-i Mevlânâ (k.s.) Efendimiz buyururlar:

Şiir

ای کرده‌خاکپای توبا عرش همسری ** ختم ست بر کمال تو ختم پمیسری
در معرض ظهور نکر داز علو قدر ** با آفتاب سایه شبیهت برابری
باد صبا ببست میان خدمت ترا ** دیدی چراغ را که دهد باد یآوری
دریای علم راشده غواص جبرئیل ** گوهر کلام حق و زبان توجو هری

Tercüme

*Ey hâk-i pâyi arş ile hemşerilik eyleyen, hatm-i nübüvvet oldu kemâlin mührüleyin,
Ulviyyetinden eylemedi câygâh yeri, mühr-i münîrle etmedi sâyen berâberi,
Bâd-ı sabâ cihâdî ki etti muâvenet, hiçbir çerâğa etti mi bir yel muhâdenet.
Cebrîl bahr-i ilmin idi bir güher-i berî, gevher-i kelâm Hakk'ı zebânında cevheri.*

Zuhûr-i nübüvvet, vücûd-i Resûlullah ile nihâyet bulduğundan; a'zam ve icmâl-i mezâhir olan fahr-i âlem Efendimiz'in mazhariyyeti, dâire-i risâlette hulâsa-i cûd olan nokta-i vücudu mahtûm eyledi. Nitekim buyrulmuştur:

Şiir

لطف خدای جمله کمالات خلق را ** یک چیز کرد و داد یدو نام مصطفی

Tercüme

Halkın bütün kemâllerini lutf-i Hakk alıp, bir şey kılıp da verdi ona, nâm-ı Mustafâ.

Ashâb ve ebrâr ve evliyâ ve ahyâr (r.a.) hazarâtını ızhâr ve onların kendi dârü'l-emânında, (Yûnus, 10:62) *أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ* nidâsıyla masûn ve mahfûz edip; vücûd-i mübâreklerini sebep-i tekâmül-i nüfûs-i nâkısân eyledi ve ellerine şem'-i hidâyeti verdi. Nitekim (s.a.v.) Efendimiz Hazretleri buyururlar: *التَّوْحِيدُ بِالنَّجْمِ بِالْهَمِّ اقْتَدَيْتُمْ اهْتَدَيْتُمْ* tâ ki *يُؤَسِّسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ* (Nâs, 114:5) olan gulân-ı tabîâtta kurtulup, dârü'l-emân selâmette ihtiyâr-ı makâm eyleyeler. Ve kaplanlarla mâlî dağlardan kadem-i mecâz ile değil, belki kadem-i niyâz ile ubûr edeler. Ve onların sefîne-i inâyetlerine râkiben, nehenglerle mâlî olan deryâlardan mürûr ile sâhil-i necâta vâsıl olalar. Nitekim Nebî (s.a.v.) Efendimiz hazretleri buyururlar: *مثل امتي كمثل سفينة نوح من تمسك بها نجا ومن تخلف عنها غرق* ve Hazret-i Şeyh (k.r.) Mesnevî-i Şerîf'inde buyurur:

Şiir

چونکہ با شیخی تو دور از زشتی ** روز و شب سیاری و در کشتی
در پناہ جان جانبخشی توی ** خفته اندر کشتی و راه میروی
مکسل از پیغمبر ایام خویش ** تکیہ کم کن بر فن و بر کام خویش

Tercüme

*Kubhdan oldun uzak şeyhinle sen, rûz-i şeb seyyâresin keştide sen,
Cân-ı cân-bahşinde hıfz eyler gemi, sanki uykunda seni nâkl-i gemi.
Vaktinin peygâamberinden olma dûr, fenn ve kâminla sakınn etme gurûr!*

Eğer evliyâullah *حضر اجمعین* hazarâtının kemâlat ve makâmâtında söze şürû' olursa ve onların sıfâtından bahs edilmiş olsa, zebân onun beyânından âciz ve efhâm onun tasavvurundan kâsır olur. (İsrâ, 17:88) *وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا* Ama efdal-i enbiyâ ve fâris-i Kâbe Kavseyn ev ednâ zebân-ı gevher, bâr-ı mu'ciz, beyânlarıyla bu tâifenin kemâlâtından haber verip, *بنی اسرائیل* buyurmuşlardır. Ve bu hadîs-i şerîfden murâd, ilm-i zâhir ve bâtını cem' edip; amel eden ve şevk ü muhabbeti Hakk ile fakr u nîstî potasında kendilerini eritip, zer-tamâm ayar olmuş olan ulemâ-i evliyâullahdır. Ve mefhar-ı mevcûdât Efendimiz hazretlerinin, *يوم القيامة* buyurmaları bu makâmıdır.

Zât-ı Hazret-i Risâlet-penâhîleri'nin ara sıra lisân-ı mübâreklerinden bu tâifenin şevki sebebiyle *اشوقاه الى لقاء اخواني* kelimâtı şeref-sâdır olur idi. Ve ba'zen rûy-i mübâreklerini Yemen cânibine bi't-teveccüh, *لا جدنفس الرحمن من قبل اليمن* buyurup; cümle-i evliyâ-yı vakitten olan Üveys Karanî (r.a.)'dan haber verirler idi. Devre-i Muhammedî (a.s.v.)'de gelen bu tâifenin azamet ve şânı hadden bîrûndur. Bunun için Mûsâ (a.s) o kadar kemâl-i azamet ve kurbeti ile *اجعلني من امة محمد صلى الله عليه وسلم* demişler ve (s.a.v.) Efendimiz dahi, *لو كان اخي موسى حيا لما وسعه الاتباعي* buyurmuşlardır. Ve Hazret-i Hudâvendigâr Efendimiz dahi buyururlar:

Mesnevî

چونکہ موسی رونق دور تودید ** کاندرو صبح تجلی مید مید
گفت یارب آن چہ دور رحمت ست ** خود گذشتازر حمت آنجا رؤیت ست

غوطعه موسی خود را درجاء ** در میان دورۀ احمد بر آر

Tercüme

*Revnak devrini gördük de Kelîm, onda var subh-ı tecellî-i rahîm.
Dedi: Yâ Rabb o ne devr-i rahmet, rahmeti geçti var onda rû'yet,
Mûsâ-i zâtını deryâlara sal, devre-i Ahmed'e emvâc ile âl.*

İmdi matlûba geelim ve bu kitâbı te'lîfden maksûd ne ise onu şerh edelim. Kulcağızların akall-i asgarı Sipehsâlâr denmekle ma'rûf olan, Ferîdûn İbn-i Ahmed böyle der ki: Uhde-i sabâvetimin evâilinde, bu dervîş tâifesinin muhabbet ve ihlâsı bu zaîfın dil-i cânında eser-i azîm hâsıl etmiş idi. Nihâyet saâdet rûzgârı esip, bu zaîf ve fakîr ve hakîrî; şeyhimiz, seyyidimiz, senedimiz evliyânın kutbu ve etkiyâ ve muhakkıkların sultânı ve muvahhidlerin burhânı ve esrâr-ı ezeliyyenin kâşifi ve rumûz-i ebedîyyenin şârihi, sırr-ı ilahînin ekberi ve burhânı, Hakk'ın ezheri ve Cenâb-ı Rabbü'l-erbâb'ın mahbûbu ve kutuplar kutbu, cem'ü'l-elkâbdan müstağnî, Mevlânâ Celâü'l-Hakk ve'l-milleti ve'd-dîn, vârisü'l-enbiyâ ve'l-mürselîn Muhammed b. Muhammed b. el-Hüseyin el-Hatîybî el-Belhî el-Bekrî (a.z.k.e.) be-kemâlâtı nûru ervâhu'l mürîdîn, be-kemâlâta el-müsta'zibât ki *رحمة للمحسنين* ondan ibârettir. Hâzret-i Hudâvendigâr'ımızın bârgâh-ı mukaddesine erişti. Ömrümün hülâsasını Zât hazretlerinin mülâzemetinde müstağrak kıldım ve onların mühr-i muhabbet nakışlarını, kâlnakş-ı fi'l-hacer sahîfe-i dilime nakş eyledim. Göz görmedik bir cemâl gördüm. Ve kulak işitmedik bir kelâm işittim. Nitekim zebân-ı mübârekleriyle kendi saffet-i hâllerini beyân buyururlar:

Şiir

بس آتشی که فروزدازیب نفس بجان ** بساباکه بجوشد زحرو فانی من
به گوشها برسد حرفهای ظاهر من ** به هیچ کس نرسد نعرهای جانی من

Tercüme

*Çok âteş etti fîrûzân-ı cihânda bu nefsim, hurûşe geldi bekâlar hurûf-i fânîmden.
Kelâm-ı zâhirim âzâna vâsıl oldu, fakat habîr olmadı kimse sadâ-yı cânımdan.*

Onların zât-ı mübâreklerinde evsâf-ı beşerî kalmamış olduğundan kendilerinden başkasının onları görmesi hâşâ mümkün değil idi.

Şiir

بدانکه پیر سراسر صفات حق باشد ** اگرچه پیر نماید به صورت بشری

Tercüme

Bilin ki pîr ser-â-ser sıfât-ı Hakk'tır hep, bu sûret-i beşerîde göründü gerçi o pîr

Lâ-cerem onların muhabbet ve aşkıdan bin def'a yanıp kendi varlığımdan mahv oldum. Nihâyet zâhir ve bâtınım onların muhabbetinden mürekkeb oldu.

Mısra'

رقالز جاج ورقت الحمز

Rubâî

عشق آمدوشد چو خونماندرک و پوست ** تا کرد زخسود تهی و پر کرد زدوست
اجزای وجودم همگی دوست گرفت ** نامیست زمن بر من و باقی همه اوست

Tercüme

*Aşk geldi, damarlarımda ki kanım gibi oldu, varlık boşalıp her tarafım yâr ile doldu.
Zabt eyledi yârim bütün eczâ-yı vücûdum, kaldı kuru bir âd bana bâkî hep o oldu.*

Kırk sene bu zaîf, her biri sırr-ı âmade-i asr ve muktedâ-yı dehr olan ve ulûm-i zâhir ve bâtında bî-nâzir-i cihân ve verâ ve takvâda bî-hemtâ bulunan diğer pişvâyân ve âşikân ile onların huzûrunda geceyi gündüze ve gündüzü geceye îsâl eder idik. Ve dâimâ benâtü'n-na'ş gibi kendi kutbumuzun etrafında bî-pâ-vü sergerdân olur idik.

Beyit

چون من دو هزار عاشق از غم کشتش ** کز خون کس آلوده نشد انگشتش

Tercüme

Öldürüp ben gibi gamdan iki bin âşığını, olmadı kan ile âlûde onun engüştü.

Tâ ki, إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ (Bakara, 2:156) hükm-i münifince, hâlık-ı bîçûn ve perverdigâr کن فيكون “kûn feyekûn” o âfitâb-ı pûrtâbı nâkısın gözlerinden cânib-i gaybda mestûr eyledi. Ve o nûr, şeb-i deycûrî yine kendi asl-ı mahalline îsâl edip, عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ (Kamer, 54:55) vasfıyla mevsûf ve mahall-i kudsde mütemekkin kıldı. O devrin iktizâsından ve o ahdin inkırâzından sonra cânları, الارواح جنود مجنّدة فما تعارف منها ائتلف و ماتنا كرامتها مختلفا hükmünce ezelde O hazretin âşıklarıyla perverde olmuş olan âşıklar ve sâdıklar vaktâki bugün fevc fevc ketm-i ademden âlem-i vücûda kadem bastılar. Cân gözünü O hazretin âşıklarının müşâhadesiyle açtılar. Nitekim beyân buyururlar:

Şiir

جان من و جان تراپیش از بن ** سابقه بود که گشت آشنا
الفت امروزان سابقه است ** گرچه فراموش شد آنها ترا

Tercüme

*Cânım ile cân ki evvelce bir, sâbika var oldu bugün âşinâ.
Sâbikadandır bugünün ülfeti, gerçi unutturdular onu sana.*

Ve O hazret ile olan muvâneset hükmüyle vakitlerinin kâffesini müteehhizân ashâbın irşâdı için zât-ı şerîflerinin beyân buyurdıkları avârif-i maârifin mütâlaasına sarf eylerler idi. Nitekim Zât hazretleri buyururlar:

Şiir

برای گوش کسانی که بعدما آید ** بگویم و بنهم عمر ما مؤخر نیست

Tercüme

Gûş ahlâfem için söyleyerek terk ederim, ömrümüz sonra değildir o kesân-ı ömründen.

Sırlara mahrem ve niyâzlarda hemdem olan o cümle uşşaktan birisi var idi. Bu zaîfe teveccüh-i hitâb ile dedi ki, “O hazretin cemâl-i zîbâsını müşâhede eden cümle pîran ve azîzânın yüzlerini perde-i gayba çekmeleri karîb oldu. Hâlbuki onların ayne’l-yakîn gördükleri âsâr u kerâmât u ihbâr kayd olunmamış ve resâil yazılmamıştır. Âlemi bundan mahrûm bırakmak kerem-i azîm tarîkinden dûrdur. Ümîd olunur ki birer birer âlem-i gaybdan gelecek olan mu’tekidân ve müridânın bi’l-mütâlaa iki cihânın makâsadına vâsıl olmaları için, O hazretin sîret-i pâkîni ve pederleriyle kendilerinin isnâd-ı hazîka ve telkîn-i kerâmât ve makâmâtını ve ashâb sohbetlerini (r.a.) müştemil olmak üzere bir risâle cem’ edesin.” Acz ve kusûruna mu’tarif olan bu zaîf dedi:

Beyit

گر بر تن من زبان شود هر موئی ** یک شکر تواز هزار نتوانم گفت

Tercüme

Hürr müyüm? Eğer olsa birer dîl bedenimde, binde birini şükrünün ifâ edemem ben.

Pederleriyle kendilerinin sıfat-ı makâmı ve seyr-i sülûklerini, her lafzı, hakâyık ve ma'nâ deryâlarını cûşa getiren kelimât-ı tayyibâtından kıyâs etmek gerektir. Ve gerçi bunu dahi müstemi'lerin isti'dâdı mikdârınca, mu'tekidân ve mürîdânın makâmından beyân eylemiştir. Nitekim buyururlar:

Nazım

آنچه گفتم این به قدر فهم نست ** مردم اندر حسرت فهم درست

Tercüme

Söylediğim kudret-i fehmincedir, fehm-i dürüst nerde ki söz incedir!

Her ne kadar bu vech ile i'zâr vâki' oldu ise de O azîz talebde mübâlağa gösterdi ve dedi:

Nazım

آب جیحونرا اگر نتوان کشید ** هم به قدر تشنگی بتوان چشید

Tercüme

Âb-ı Ceyhûn'u bütün nûş eylemek mümkün müdür? Nûş edilmiş olsa ancak teşnelik mikdârdır.

O azîzin iltimâsı üzerine Hazret-i Rabbü'l-İzzet'ten taleb-i istiâne ve O hazretin himem-i âliyesi niyâz olunarak beyâna şürû' olunup, bu zaîf ayne'l-yakîn her ne görmüş ve bu zaîfin eyyâmında O hazretten ne vücûda gelmiş ise gûşe-i hâtırımda kalmış olanı kalem yazdı.

Beyit

درویش سخن زدیده گوید ** عامی سخن از شنیده گوید

Tercüme

Dervîş sözünü görürde söyler, âmi işitirde öyle söyler.

Onun tetmîmine mübâşeret olunduk da üç kısım üzerine taksîm edildi. Ümîd olunur ki mütâlaa edenler **والله** **اکرمهم الله** hatâya tesâdüf buyururlar ise dâmen-i afv-ı mebsût edeler. **والله** ولی التوفیق

Kısm-ı evvel iki faslı müştemildir:

FASL-I EVVEL

**HAZRET-İ HUDÂVENDİGÂR'IN PEDER-İ ÂLÎLERİ MEVLÂNÂ SULTÂNU'L-ULEMÂ
BAHÂADDÎN EL-VELED MUHAMMED (R.A.) HAZRETLERİNİN İSNÂD-I HIRKA VE TELKÎN-İ
ZİKİRLERİ BEYÂNINDADIR**

Mevlânâ Sultânu'l-Ulemâ Kutbu'l-Vakt Bahâaddîn el-Veled Muhammed b. Hüseyin İbn-i Ahmed el-Hatîbî el-Belhî el-Bekrî hazretlerinin nesebleri rivâyet-i sahîhe ve esânîd-i vesîka üzere halîfe-i Resûlallah (s.a.v.) Ebû Bekr Es-Sıddîk'a (r.a.) muttasıldır. Ve ecdâd-ı âlîlerinin kâffesi ulemâ ve müftiyân olup, Belh şehrinde ve Horâsân'ın her cihetinde ma'rûf ve meşhûr idiler. Telkîn-i zikir ve hırkaları dahi pederleri Ahmed el-Hatîybî'ye ve ondan İmâm Gazâlî'ye ve ondan Ebû Bekr Nessâc ve ondan Muhammed Züccâc ve ondan Ebû Bekr Şiblî'ye

ve ondan Şeyhü't-Tavâif Cüneyd Bağdadî ve ondan Serî es-Sakatî'ye ve ondan Ma'rûf el-Kerhî'ye ve ondan Dâvud et-Tâî'ye ve ondan Habîbü'l-Acemî'ye ve ondan Hasanü'l-Basrî'ye ve ondan Emîrü'l-Mü'minîn Alî b. Ebû Tâlib Mekkî (k.v.) ve ondan Seyyide'l-Mürselîn ve Hâtemü'n-Nebîyyîn Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimiz hazretlerine muttasıldır.

İKİNCİ FASIL
SULTÂNU'L-ULEMÂ BAHÂADDÎN MUHAMMED EL-VELED (R.A.) HAZRETLERİNİN
MAKÂMÂT-I ALİYYELERİ BEYÂNINDADIR

Beyit

اجزاده ارواحی و سلطان ابد ** گرچه به لقب بهای دینی و ولد
مگذارکه شیشه وفادر شکند ** چون شیشه شکست پای مستان جنلد

Tercüme

*Ol hâkim-i ervâh ve sultân-ı ebed, gerçi lakabı Bahâaddîn-i Veled;
Kesr etme ki şîşe-i vefâyı zinhâr, şîşe kırılınca pâ-yı mestâne batar.*

Zât-ı Hakâyık dâneleri, kâmil, sâhib-i keşf, bir pâdişâh-ı azîm ve kâffe-i ulûm-i zâhir ve bâtında bî-nazîr ve reyyân ve bî-sâhil bir deryâ-yı maârif ve hakâik idi. Kâffe-i nâsın mahbûb ve makbûl ve pesendide-i kulûbu olup, son derece ver'â tekvâ ve riyâzât-ı kesîre ve mücâhedât-ı vefîre sâhibi ve cümle gönüllerde mutasarrıf idi. Mahrûsa-i Belh'de şeref-mukîm olup, aksâyı Horâsân'dan huzûr-i âlîlerine fetâvâ-yı müşkile getirirler idi. Ve beytü'l-mâldan vazîfe-i muayyeneleri olup, emr-i şerîatla maîşetlerini buradan te'mîn buyururlar ve aslâ mâl-ı vâkıfıdan bir şey almazlar; ulemâ libâs ve kıyâfetinde gezerler idi.

Her gün sabâhdan selâtîn binene kadar talebeye ders ifâde ederler. İkinci namâzından sonra ashâba ve mülâzimâne maârif ve hakâyık söylerler. Pazartesi ve cuma günleri dahi amme-i halâyika va'z ve nasîhat ederler idi. Sultân Saîd Celâleddîn Harzemşâh (e.a.) zât-ı şerîflerinin müridân ve müttekidânı zümresinden olup, dâimâ ziyâretlerine giderler ve ekser-i eyyâmda hîn-i mev'izde üstâdı Mevlânâ Fahrreddîn Râzî (r.a.) ile birlikte meclise gelirler idi. Zât-ı füyuzat-penâhileri hiçbir meclis akd buyurmazlar idi ki, o mecliste sûhtegân-ı ciğer-hûn ve âşikân cemâl-i bîçünden cân fedâları vâki' olmasın; meyyitler kaldırılmasın ve halkın girye-i zârîleri ve feryâdları ayyuka çıkmasın. Söze başladıkları vakit arslan gibi kükrerler ve na'ra vururlar idi. Üç, dört mertebe tenzîl etmedikçe başladıkları kelâmın ma'nâsını hiç kimse anlayamaz idi.

Tecelliyât-ı celâliyenin kesretinden mizâc-ı mübârekleri sert ve heybetli olmuş idi. Dâimâ mütefekkir idiler ve pek çok mürid ve mümtekidi ve tilmîzleri var idi. Lâkin icâzetleri olmaksızın hiçbirisinin harekete mecâli olmaz idi. Ve sohbetleri, sohbet-i selâtîn âdâb ve tarîki üzere idi. Riyâzât ve mücâhedât-ı bî-hesâb sâhibi olan ve cümle aktâbdan bulunan Seyyid Burhâneddîn et-Tirmizî el-Muhakkık, onların müridleri olup, Hazret-i Hudâvendigâr'ımızın lalâlığına tahsîs buyurulmuş idi.

Hazret-i Seyyid'den mesmû'dur ki, Belh şehrinin meşâhîr ulemâsından ve müftiyânından olmakla berâber cümle-i münkirândan bulunan üç yüz kimse, bir gece rû'yâlarında hâce-i kâinât (s.a.v.) Efendimiz hazretlerini yeşil bir çadırdaki oturmuş oldukları hâlde gördüler. Mevlânâ Bâhaeddîn (r.a.) dahi huzûrlarında oturmuş idi. Hazret-i Risâlet-penâhî (s.a.v.) Efendimiz, Cenâb-ı Mevlânâ'ya iltifât buyurup der-âgûş eyledi. Ve huzzâra hitâben, "Bunu, Sultânü'l-Ulemâ lakabıyla telkîb eyledim." buyurdular.

Cemâat-i mezkûre uykudan uyanınca Cenâb-ı Sultânü'l-Ulemâ cânibine müteveccih oldular. Vaktâki yolda birbirlerine mülâkî oldular. Geceki rü'yâyı hikâye ederek taaccüb ve tahayyürde kaldılar. Hazret-i Mevlânâ Sultânü'l-Ulemâ bu cemâati uzaktan gördükte buyurdular ki, "Hazret-i Peygâmbir (a.s.) hâl-i dervîşânı i'lâm buyurmadıkça size yakîn hâsıl olmadı." Cemâat-i mezbûre saff-ı neâl-i istiğfârda durup, bellerinde ki zünnâr-ı inkârı çözerek mürîd-i mu'tekid oldular. Bu hâlden sonra cevâblar zîrindeki imzâ mahallerine كُتِبَ سُلْطَانُ الْعِلْمَا yazılmış birçok fetvâlar görüldü.

Zât-ı füyûzât-penâhîlerinin sıfat-ı azametleri âfâka münteşir oldukta bilcümle ekâbir ve meşâyih-i izâm ve erbâb-ı fehval-i etrâf ve eknâfdan ziyâret-i âlîlerine müteveccih olup meclis-i va'zında hâzır bulunurlar ve ekserî mecâlisde Sultân Saîd Celâleddîn Harezmsâh üstâdı Fahreddîn Râzî¹ ile hâzır olurlar idi.

Bir gün Mevlânâ Sultânü'l-Ulemâ Efendimiz Hazretleri esnâ-yı mev'izede mezheb-i hükemâ-yı Yunâniyyeyî mezemmet buyurup dediler ki, "Kitâb-ı Mukaddese ve âsumânîyi verâ-yı zâhirlerine atıp felâsefenin mahv olmuş olan akâvil-i köhnelerini önlerine koyan zümre nasıl necât-ı ümîd ederler?" Bu sözleri İmâm'ın hased ve adâvetine bâis oldu. Ve dâimâ huzûr-i padişâhîde onun i'tikâdına za'f ve fütûr îrâs edecek bir söz söylemek ister ise de Sultân'ın kuvvet-i i'tikâdını müşâhede ettiğinden nâşî aslâ fırsat bulamaz idi.

Bir gün Sultân, tesâdüfen yine ziyâretine gelmiş idi. Meclis-i va'zda Hudâ'dan eفزûn bir cemî'-i kesîr-i muhîb görüp yüzünü İmâm'dan tarafa çevirerek;

"Pek çok kalabalık var." dedi. İmâm fırsat bulup dedi ki:

"Eğer bu kesretin def'i için bir tedbîr ittihaz olunmazsa erkân-ı saltanatta hâlel vukû'ndan korkulur. Şöyle ki onun def'i mümkün olmaz." Ve birtakım esbâb zikr ederek dedi ki:

"Etrâftan mülûk ve ekâbir ve meşâhîrden bir tâife onun ziyâretine gelip, ya tahtta ictimâ'-i azîm ediyorlar. Bevâis-i hased-i nüfûsda müstemirdir. Bu sebeble bir tâifenin bagteten hurûc edip, asâkir-i zaîfeyi takviyeye bezl-i mechûd ederek, alâ-hînü'l-gafle dest-darâzlık eylemeleri mümkün olur." Bu söz Padişâh'a te'sîr edip,

"Ne tedbîr edelim?" buyurdu. İmâm dedi:

¹ "Muhammed b. Ömer b. el-Hasan b. el-Hüseyin et-Teymî el-Bekrî el-İmâm Fahreddîn Râzî ibn-i Hatîb er-Rey. Hicret-i nebeviyyenin 543. senesinde tevellüd eyledi ve 544. senesinde tevellüdü dahi rivâyet olunur. Muhyi's-sünne Ebî Muhammed el-Bağvî'nin şâkirdânından olan pederi Ziyâüddîn'den mebâdi-i ulûmu ve Mecc el-Cilî'den Merağa'da ilm-i hikmeti ve Kemâl es-Simmânî'den fikhî okudu ve İmâm-ı Haremeyn'in Şâmil nâmındaki kitâbını hıfz ettiği rivâyet olunur. Meşârileyh ibtidâ-i hâlinde fakr u zarûret içinde idiyse de ba'dehu vüsat-i maîşet hâsıl oldu. Sıyt ü şöhreti etrafa münteşir olduğundan taleb-i ilim kasdıyla aktâr-ı arzdan kendisine mürâcaat olunur idi. Lisân-ı Arabî ve Fârisî ile va'z ve nasihatta yed-i tûlî sâhibi idi. Ve ehl-i hâl ve dîn olup tasavvufa da vâkıf idi. Tasavvufda behresi olduğuna Tefsîr'i şahiddir. "Rey" şehrinden Hârezm'e gelip Mu'tezile ile münâzarâtı vâki' olduğundan orayı terk ederek Mâverâünnehr'e geldi. Hârezm'de olduğu gibi orada da münâzarât vâki' olmakla Rey şehrine avdet eyledi. Ba'dehu Sultân Şihabüddîn Gûrî'ye karîn olup onun nezdinde nâil-i hazz oldu. Ve ondan sonra da Sultân-ı Kebîr Alâeddîn Harzemşâh Muhammed'e kurbîyyet peydâ ederek merâtib-i refiaya nâil olduğundan Horâsân'da ve onun nezdinde mukîm ve mûsânnafâtı ile âfâkta iştihar ederek "Şeyhü'l-İslâm" lakabıyla mülakkab oldu. Râkib olduğu vakit etrafında fukahâ ve sâireden 300 kimse ile berâber giderdi. Ulûma cidden şiddet-i hırsı olup, ashâbının kendisine edeb ve ta'zîmi kesîr idi. Tefsîr, el-Metâlibü'l-Âliye, Nihâyetü'l-Ukûl, Kitâbü'l-Erbâin, İrşâdü'n-Nezâir, el-Maâlim, Şerhu'l-İşârât, Uyûnü'l-Hikme, Şerhu'l-Esmâi'l-Hüsna gibi birçok mûsânnafâtı vardır. Velhâsıl ulûm ve fûnûn-ı mütenevvi'ada bir bahr-i zâhir ve zekâ ve irfânda misli nâdir idi. 606 sene-i hicriyyesinden id-i fitrda pazartesi günü Herât şehrinde vefât etmiştir. Vefâtı Kerrâmiyye tâ'ifesinin içeceği suyu tesmîm etmelerinden neş'et ettiği rivâyet olunur. (r.a) (Tafsîlini isteyenler Tabakât-ı Sebkiye mürâcaat etsinler.)"

“Sevâb odur ki hazâin ve kalâin anâhtârlarını onun huzûruna gönderelim ve diyelim ki –mâdemki bugün cem‘iyyet-i kesret onlar içindir ve mürîdânın takviyesi ve fehâm-müttekidânın taleb-i âşk husûsunda ki istişfâ‘i yüzünden umûr-i memlekette vehn zâhir olmuştur. Bizim elimizde anâhtârdan başka bir şey kalmamıştır. Pây-ı tahttan çıkıp memleketin her neresinde ârzû ederlerse mütemekkin olsunlar, müttekidânın kâffe-i mesâlih ve esbâbını tehiyye ihzâr edelim.”

Vaktâki bu siyâk üzere amel ettiler. Sultânı‘l-Ulemâ Hazretleri “Kolaydır, Cum‘a günü va‘z edelim ve yola çıkalım.” buyurdular. Ertesi günü rikâb-ı âlîlerinde müttekidân ve mürîdân ve şâkirdân üç yüz kimse ile birlikte revân oldular. Vaktâki keyfiyyet-i azîmetten Sultân‘ı haberdâr eylediler. Hareket-i mâzîden peşimân olarak erkân-ı devletle süvâr olup, huzûr-i âlîlerine geldi ve temhîd-i ömrü ile meşgûl oldu. Kabûl buyurmadılar ve karâr vâki‘ üzerindeki azmlerinde cezm buyurup revân oldular.

Vâsıl oldukları her şehirde o şehrin mülûk ve ekâbiri, istikbâle gelirler ve izzet ve ta‘zîm ile şehre götürürler idi. Ve orada ikâmet buyurdıkları müddetçe hedamât-ı makbûle ibzâl ederler, vefâid-i dü-cihân-ı hâsıl eylerler idi. Her geçtikleri mahall-i ahâlîsinin iltimâsı üzerine ashâbdan bir azîzi kendilerinin kâim makâmı olarak bırakırlar idi. Böylece dâru’s-selâm Bağdâd’a kadar gittiler. Sît-i azîmet ve kerâmâtı Bağdâd’da münteşir oldukta, ekâbir gece ve gündüz huzûr-i âlîlerine gelirler ve aslâ nazîrini işitmemiş oldukları ma‘nâ ve hakâyık istismâ‘ eylerler idi. Bir mâh-ı müddet besmele-i şerîfeyi tefsîr buyurdular. O vech ile ki takrîr-i evvel ile sâni arasında nispet yok idi.

Taraf-ı Rûm’dan, Sultânı’s-Selâm Alâeddîn Keykubat cânibinden bir tâife dâru‘l-hilâfeye gelmiş idi. O azamet ve şânı görüp muhabbet eylediler. cânib-i Rûm’a avdetlerinde Sultânı‘l-Ulemâ hazretlerinin menâkıb-ı âlîlerinden görmüş olduklarını, esnâ-yı hikâyede arz ettiler. Sultân’da i‘tikâd-ı azîm râsih oldu ve dâimâ mülâkât-ı sûrî husûlünü ârzû ederdi. Takdîr-i Hudâ ile Hazret-i Mevlânâ Sultânı‘l-Ulemâ’ya Hicâz’a azîmet vâki‘ oldu ve Hicâz’dan Şâm tarîkiyle geçip Erzincân’a geldiler. Ve bir gece Sultân Alâeddîn’in halası Tâc Melik Hâtûn’un inşâ-kerdesi olan İsmetiyye hânğâhına nüzûl buyurdular.

Melik Saîd Fahreddîn’in (e.a.b.) haremi hedamât-ı makbûle ifâ edip, orada mütemekkin olmalarını ricâ ve iltimâs eyledi ise de kabûl buyurmayıp acele revân oldular. Ve Erzincân Akşehri’ne giderek kış faslında orada ikâmet buyurdular. O mahalde zevce-i melikin inşâ-kerdesi olan hânğâhda bir sene kadar sâkin olup; Melike, tevâbi‘in levâzımını tamâmıyla tertîb eyledi. Ondan sonra Rûm cânibine hareket buyurdular.

Takarrübleri Sultân’a ma‘lûm oldukta onların bendeliğine birtakım teşrîfatçılar gönderip, huzûr-i mübâreklerine isti‘câl eyledi. Cenâb-ı İzzet-Meabları icâbet buyurdular. Konya sahrasına vâsıl oldukları zamân Sultân-ı İslâm, kâffe-i erkân-ı devletle istikbâl eylediler. Ve kemâl-i tevkîr ve ihtîşâmla alıp şehre götürdüler. Sarâyın kapısına vâsıl olunca Sultân atından inip, birkaç adım rikâblarında yürüdüler. O kadar ısrâr buyurdıkları hâlde Sultân tevâzu‘da pek ileriye gider ve “Kendi saâdet ve devletim için bu ubûdiyyeti arz ve takdîm ediyorum.” der idi. Sultân, O hazrete lâyük bir menzilin tahsîsini emretti ve şerhi mümkün olmayan hedamât ve reâyâtı ifâ ettiler.

Hazret-i Hudâvendigâr‘ımız dahi o vakitte on dört yaşında idiler. Ondan sonra pâdişâh ekser-i evkâtta ziyâretlerine gelip istifâde buyurur idi. Ve zât-ı saâdet-penâhîlerine îrâdet-i kalbi ile müteveccih idi. Mevlânâ Sultânı‘l-Ulemâ Efendimiz Hazretleri dahi ekser-i evkâtta nezd-i Sultân‘ı teşrîf buyurup, taht üzerinde berâber otururlar idi. Ve hitâb ettikleri vakit “Melik!” diye

hitâb buyururlar idi. Menkûldür ki bir def'a buyurdular. "Melik! Ben pâdişâhım sende pâdişâhsın. Senin saltanatın gözlerin açık oldukça bâkîdir. Benim saltanatım ise gözlerimi kapadığım vakit başlayacaktır." Ve Hudâvendigâr'ımız (r.a.) Efendimiz'in buyurdıkları beyt-i âtî bu makâmdandır.

Beyit

ينم آن شاه كه از تخت بتابوت روم ** خالدين ابد اشد رقم منشورم

Tercüme

Ben o tâbûta giden şâh değilim tahtından, hâlidîn-i ibdâdır rakm-ı menşûrum.

Menkûldür ki bir gün ashâb, onları müstağrak buldular, namâz vakti erişti, mürîdandan ba'zıları Cenâb-ı Sultânü'l-Ulemâ'ya namâz vakti geldiğini âvâz ile i'lâm eylediler. Mevlânâ hiçbir şey demeyip, o mürîdlere iltifât etmedi. Onlar kalkıp namâza meşgûl oldular. İki mürîd Şeyh'e muvâfakat etti. O mürîdlerden birisinin ismi Hâcegi idi. Namâzda ser-gözü ile ona ayân gösterdiler ki, namâzda olan cümle ashâbın arkaları imâmla berâber Kible'ye gelmiş idi. Ve Şeyh'e muvâfakat etmiş olan iki mürîdin yüzleri Kible'ye müteveccih idi. Zîrâ Şeyh, موتوا قبل ان تموتوا hükmünce mâ ve menden geçip ve kendi kendinden fenâ bulup; nûr-i Hakk'ta müstehlek oldu. Ve artık o nûr-i Hakk olmuştur. Ve her kim ki arkasını nûr-i Hakk'a dönüp yüzünü duvara çevire, muhakkak sûretle arkasını Kible'ye döndürmüş olur.

Bir vakitte Sultân Saîd Celâleddîn Muhammed Harezmsâh ile Sultân-ı İslâm Alâaddîn Keykubâd arasında husûmet vâki' oldu. Merâsileden mahâsemeye düştüler. Sultân Celâleddîn, leşker-i kesîre ve asâgir-i nâ-ma'dûd ve tedârikât ile inân-ı azîmeti murâgadan, Rûm tarafına teveccüh eyledi. Sultân Alâaddîn Keykubâd, kendi elçisi olan melikü'l-emr Selâhâddîn Asâkir-i Hârezmînin Rûm tarafına keyfiyyet-i hareketini işitip, asâkir-i mansûresini cem' ederek tedârikâtta ve tertîbâtta bulundu. Muhârebeye isti'dâd husûlünden sonra leşker-i bîgânenin, memâlik-i Rûm'a taarruzunu men' için asâkirin serhad-ı Ermeniyeye'de tahşîdi takarrur eyledi.

Yevm-i azîmette Sultân, Mevlânâ Sultânü'l-Ulemâ (k.s.) Hazretleri'ne gelip, onların derûn-i mübâreklerinden istimdâd-ı himmet buyurdular. Ve teberrûken gavs-ı rahîli orada çaldırdılar. Ve hemen orada atlarına binip müteveccih oldular.

Vaktâki Erzincân havâlîsine vâsıl oldular, birkaç gün orada ikâmet buyurdular ve keyfiyyet-i ahvâli i'lâm eylemeleri zımnında her tarafa câsûslar gönderdiler. Leşker-i Hârezmî, Erzurum hudûduna vâsıl oldukları vakit, câsûslar onların tedârikât ve idâdisini tahkîk edip Hazret-i Sultân'a i'lâm eylediler. Rûm askeri Hârezmîler'in kesretinden vehme düştükleri cihetle Sultân, onların aded-i tedâriklerini ve harbde ittihâz edecekleri tedbîri anlamak için câsûsluk sûretiyle oraya gitmeyi kurdu. Türkmenler kıyâfetine girip ve alâmetsiz, birkaç reissiz reftâr-ı at intihâb edip, birkaç nefer-i Türk ile dağ yolundan usul-i etrâk üzere Hârezmîyân asâkirine iltihâk eyledi.

Umerâ-yı Hârezmî onları görünce hâllerini tefahhus eylediler. Onlar dediler ki "Biz bu nâhiye Türklerindeniz. Ecdâdımız kadimen Urûmîyeli idiler. Bu birkaç sene zarfında Sultân Alâaddîn münfail olarak inâyetini bizden çevirmiş ve mutâlebât-ı kesîre ile bizi tazyîk eylemiştir. Dâimâ asâkir-i mensûrenin vürûduna intizâr eder ve bu mevhubeyi Hakk Teâlâ hazretlerinden ister idik. Şimdi ise sehâm-ı duâ hedef-i îcâbete vâsıl oldu. Ve râyât-ı hümayûn bu belâd ve diyârı müşerref eyledi. Bu emniyyenin şükrânesi için mülâzeman Hazret-i Saltanat'ın rekâbına mahsûs birkaç bâr-ı gîr takdîm olundu." Hâcibler bu bâbda ki tafsîlatı sem'-i eşrefe îsâl ettik de Sultân'a ziyâdesiyle hoş geldi. Ve hüsn-i tefâil eyledi. Sofra-yı hâssın

kurulmasını emretti. Âdet-i selâtîn vech ile ki kâffe umerâ ve vüzera ve asâkirden her birisi kendi mahal ve makâmlarında durdular ve onları ihzâr eylediler.

Sultân Alâaddîn, Türk hizmetkârlarıyla cümleinin arkasında ahz-i mevki' etmiş idi. Bârgâhın yakınına vâsıl olunca âdet-i selâtîn üzere takbîl-i zemîn ile duâ ve senâ eylediler. Ve atları arz-ı takdîm ettiler. Sultân, onlara nevâzişle va'de-i cemîlede bulundu. Sultân Alâaddîn uzaktan onların âyîn-i vâsıllarını tedkik eyliyor idi. Vaktâki erkân-ı devlet dağıldılar. Onlara bir hiyeme tahsis edip ulûfelerini de müretteb kıldılar.

Meğer gece yarısı şâhın hâtırından geçti ki “Sultân Alâaddîn'in memleketlerinde her nereden geçip, reâyesinin ahvâlini tefahhus ve akvâlini tecessüs ettik ise cümlesini hoşnûd ve râzı bulduk. Bu cemâat nasıl oluyor da ondan şikâyet ediyorlar? Bâhusûs ki Sultân Alâaddîn'in birkaç günden beri bu havâlîye vusûli işitildi. Neden bu cemâat onun huzûruna gitmemişlerdir? Ve eğer gitmişler ise bu hâlde nasıl onun icâzeti olmaksızın ayrılmışlardır? Yarınki gün, gör ki tefahhus-ı hâl etmek icâb ediyor. Sakın bunlar câsûs olmasınlar.” Melik hemen Erzurum meliki olan Muğisiddîn'i çağırıp onun ile müşâvere etti.

Bu fikrin vukû'undan evvel Sultân Alâaddîn rü'yâsında gördü ki; Hazret-i Mevlânâ Bâhâaddîn Veled (r.a.) gelip, “Melik uyku vakti değildir. Çabuk kalk, atına bin!” buyurdu. Vaktâki uykudan uyanıp, düşündü ve yarın dahi tefahhus edelim ve geceleyin hareket edelim, deyip tekrâr uyudu. Yine Mevlânâ Sultânı'ı-Ulemâ Hazretleri'ni gördü. Asâsını tahtın ayağına darb etti. Ve taht üzerine çıkıp göğsüne vurarak, “Ne uyuyorsun?” dedi. Pâdişâh uykudan uyandıkta o hâlin heybetinden titreyerek arkadaşlarını uyandırdı ve çabuk atları eyerleyin, dedi. Ve kendi hayvânını bizzat eliyle eyerleyip hareket ettiler.

Vaktâki gece nihâyet buldu. Hârezmşâh'ı emreyledi ki, “Birkaç emîr onların hiyemeleri etrafında müterassıd olsunlar. Tâ ki bugün onların ef'âlini lâyıkiyle tefahhus edelim.” Ber-mûcib-i işâret kıyâm ettiler. Sabâh karîb oldu. O kadar tecessüs eyledikleri hâlde onlardan bir eser göremediler. Çadırın içine girdikleri vakit boş buldular. Hemen Sultâna i'lâm eylediler. Sultân onların arkalarından bir cem'iyet-i kesîre gönderdi. Gündüz olunca kendisi de kâffe-i asâkir ile süvâr oldu.

Sultân Alâaddîn arkalarından bir müfrezenin geldiğini görünce hayvânlarını tecîl-i tamâm ile sürdüler. O gün akşama kadar kendi asâkirine iltihâk eyledi. Muakkibler iltihâkı görünce geri döndüler. Sultân Alâaddîn asâkirine nevâzişler edip teşcî' eyledi. Ve asâkirini Erzincân etrafında görmüş olduğu mevzi'-i harb hudûduna indirdi.

Ertesi gün Hârezmîler de vâsıl oldular. Üçüncü günü her iki tarafın pîşdârları cenge başladılar. Galebe Hârezmîlerde kaldı. Dördüncü gün böylece pîşdârlar cenk ettiler. Galebe Rûmîlerde kaldı. Beşinci günü tarafeyn asâkirini teabiyye edip, sağ ve sol cenâhlara mücerreb kimseler ta'yîn ettiler. Tabl u davul ve sûr u nefîr seslerinden, feryâdlardan, at kişnemelerinden feleğin kulakları sağır oldu. Ve hayvânların harekât-ı berkânelerinden kalkan toz ve topraktan o cem'iyette rûy-i felek görünmez oldu. Nâgâh bâd-ı saâdet, meheb-i enfâs-ı evliyâullahdan vezân olarak leşker-i Rûmî tarafına zâhir olup, toprakları leşker-i Hârezmînin gözlerine saçtı. Ve el-firâr memâlâ-yutâk korkusu onların kalplerine eser eyledi. Ve râyât-ı Sultân Alâaddîn, mansûr ve asâkiri zafer ve galebeye makrûn oldu. Bu hâl altı yüz on yedi sene-i hicriyyesinde vukû'a geldi. Tâ mu'tekidân bilsinler ki, o kutb-ı vaktin himmet-i berâkatıyla böyle heybetli ve tedârikli leşker mağlûb oldu. Ve yakîn hâsıl eylesinler ki bu tâifenin inâyeti dîn-i dünyâda mûcib-i zafer ve nîgerûzî ve sebeb-i necât ve restegârî olur.

Şiir
توئیز کون گزیده توئی گشایش دیده ** بیک نظر توببخشی سعادت دو جهانی

Tercüme

Gözün küşâyışı gözün güzîdesi sensin, saâdet-i dü-cihân bahş eder senin nazarın

Sultânü'l-Ulemâ Efendimiz hazretlerinin şânı ve kerâmetleri çoktur. Eğer kâffesi şerh olursa bir kitâb-ı müstakil olur. Lisân-ı şerîflerinden sâdır olup, meclis-i âlîlerinde bulunan zevât-ı kirâm taraflarından zabt ve tahrîr edilmiş olan kelimât-ı mübâreklerinden bir mikdârı numûne olarak teberrûken derc olundu:

“Bismillâhirrahmanirrahîm, اهدنا الصراط المستقیم “ihdinâs sırâte'l-müstakîm” dedim. Ey Allah in'âmınla benim her cüz'ümü hoşluk ve rahatlık şehrine eriştir. Bin tane hoşluk kapısını benim her cüz'üme aç. İnsanı hoşluk şehrine eriştiren doğru ve eriştirmeyen eğri yoldur. Öyle gördüm ki Allah, cümle hûbânı bende ve benim eczâmda münderic kıldı. Benim eczâmın cümlesi onların eczâsında karışmıştır. Benim her cüz'ümden süt aktı. Cemâlden, kemâlden, muhabbetten, lezzetten ve hoşluktan ve hûd-pezîr olan her sûret benim altı cihetimde zâtullahdan zuhûra geldi. Nitekim bir kimse parlak elbise giyse o câmeye türlü türlü nakışlar akseder. Allah hüsnden ve onu bulmaktan ve suver-i cemîleden ve hûbândan ve onların aşkbazlıklarından ve mevzûnluklarından ve suver-i akliyâtta ve hûr ve kusûrdan ve âb-ı revândan ve acâibât-ı sâire-i bî-nihâyeden bende kendisinden yüz bin sûret gösterir. Nazar edip bu sûretleri müşâhede ediyorum ki bu kadar cemâl-i ârâste bende görünüyor ve işittiğim her sûreti Allah bana gösteriyor. Ve bunların cümlesi benim eczâmda zâhir oluyor ve Allah Zülcelâl hazretlerini gördüm ki yüz bin reyhân ve gül ve gülistân ve sarı ve beyaz yâsemin ızhâr buyurdu. Ve benim eczâmı gülzâr eyledi. Allah Teâlâ hazretleri onların cümlesini sıkıp küllâb eyledi. Ve onun güzel kokusundan cennet hûrilerini halk buyurdu. Ve benim eczâmı onlar ile ta'cîn eyledi. Ve şimdi hakikatle nazar eyledim. Cümle güzel sûretler meyve-i Allah'dır. Şimdi bu râhatların cümlesini bana bu cihânda Allah Zülcelâl eriştirir. Ve eğer denirse ki sen Allah'ı görür müsün yoksa görmez misin? Derim ki ben kendimi görmem ki لَنْ تَرَانِي (A'râf, 7:143) lâkin o gösterince görmeyim de ne yapayım. Vallahu a'lem.”

Onların kelimât-ı âliyelerini mütâlaa etmek ârzûsunda bulunan kimse cemâat-i azîzân tarafından cem' edilmiş olan kelâm-ı latîflerini i'tikâd-ı tâm ile bi'l-mutâlaa mâanî ve hakâyıkında tedbîr ve tefekkür eylerse, o nihâlin her semere-i tayyibesinden behremend olup berhur-dârlık bulur.

KISM-I SÂNÎ

Bu kısım üç faslı müştemildir.

FASL-I EVVEL

HAZRET-İ MEVLÂNÂ (K.S.A.) EFENDİMİZ'İN TÂRÎH-İ VELÂDETLERİYLE MÜDDET-İ ÖMÜRLERİ BEYÂNINDADIR

Allah mes'ûd eylesin. Ma'lûmun olsun ki Sultânü'l-Evliyâ Hâtemü'l-Mükemmilîn Hazret-i Hudâvendigâr (k.s.a) Efendimiz, altı yüz dört sene-i hicriyyesinde, ber-saat-i bihterîn ve hurrem-terînde kadem-i mübârekini âlem-i vücûda vaz' edip; altmış sekiz sene müddet vücûd-i pür-cûd âlîleriyle ehl-i cihânı müşerref eyledi. Ve altı yüz yetmiş iki senesi cemâzi'l uhrâsının beşinci günü, civâr-ı rahmet-i Rabb-i rahîme vâsıl oldu.

İKİNCİ FASIL

HAZRET-İ MEVLÂNÂ EFENDİMİZİN ESÂNİD-İ HIRKA VE TELKÎN-İ ZİKİRLERİYLE ASHÂB-I SOHBETLERİ BEYÂNINDADIR

Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (k.s.a.) Efendimiz'in esnâd-ı hırka ve telkînleri evvelce dahi zikr olunduğu üzere pederü'l-güherleri Hazret-i Sultânü'l-Ulemâ (r.a.) Efendimiz'den, anane ile tâ Hazret-i Resûlullah (s.a.s.) Efendimiz'e vâsıl olur. Velâkin sohbetleri evâil tufûliyetlerinden, tâ evâsıt hâllerine kadar seyyide'l-aktâb, fahrü'l-evliyâ ve'l-kâmilin, tâcü'l-cazibîn Seyyid Burhâneddîn Muhakkıkî Tirmizî (k.r.a.) hazretleriyle vâki' olmuştur. Ve ulûm-i resmiyyeyi lugat u Arabiyetten, fezâil-i istilâhiyyeyi ve sâir aksâm-ı ulûmu tahsîl edip; meşâr-ı bi'l-binâen âlim olduktan sonra Hazret-i Seyyid, şeyhleri bulunan Sultânü'l-Ulemâ Bahâaddîn Veled (r.a.) hazretlerinin kendilerinden ahz etmiş oldukları Hakâik ve maârif ve ulûm-i ledünniyyeyi onlara ta'lim ve telkîn eyledi.

Vaktâki zât-ı bî-nazîrlarına ulûm-i ledünniyye münkeşif olup, riyâzât ve mücâhedât ile kendilerini i'lâ-yı makâmâta erıştirdiler ve kâble'l-esrâr Ahadî ve mahrem-i künûz-i Samedî oldular. Halîfetullah fî'l-arz olan Hızır (a.s.), muhtelif zamânlarda cemâl-i zîbâsını, bahâ-yı zâtîsiyle Hazret-i Hudâvendigâr'ımıza gösterdi. Her bir vakitte Hazret-i Hudâvendigâr'ımıza ma'rifetullahdan bir müşkil vâki' olursa Zât hazretleri suver-i misâliyyeleriyle zâhir olup, ol müşkili keşf buyururlar idi. Ve musâhib olup esrâr-ı rumûz ile meşgûl olurlar idi. Nitekim (k.s.a.) Efendimiz buyururlar:

Beyit

اول زحضرم بد خبر علم لدن را يافتم ** ماندم بجا آنراد گر ازکس جو اينهان کنم

Tercüme

Hızır ile sohbet edip ilm-i ledünn anladım, gizlemem o ilmi ben oldum ona kâim-makâm.

Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr'ın büyük mahdûmları; mahbûb-ı âlemyân, hüsn-i letâfette Yûsuf-ı zamân, sultân-ı mahbûbîn, dîbâce-i vücûhu'l-evliyâ Mevlânâ Bahâaddîn (k.s.a) hazretleri, evâil şebâbetlerinde sarıklarını sararlar ve ukdesi doğru gelmediğinden bozup tekrâr sararlar idi. Hazret-i Hudâvendigâr uzaktan müşâhede buyurup, heybet-i tamâm ile “Bahâaddîn! Mükerrer sarma ve ruûnet ve tekellûf kaydında olma ki ben dahi hengâm-ı şebâbetimde bir kere sarığımı mükerrer sardım ve bir müddet Hazret-i Hızır (a.s.)'ın sohbetinden mahrûm kaldım.” buyurdular.

Hudâvendigâr'ımız Şâm-ı Şerîf'de bulunduları vakit, Medrese-i Berâniyye'de sâkin oldukları hücrede azîzândan birtakım zevât defaâtle Hızır'ı (a.s) gördüler ve o hücre sonuna kadar Hızır (a.s.)'a mensûb olup, halâyık ziyârete giderek taleb-i hâcât eylerler. Ve talepleri mahalli-i îcâbete makrûn olur.

Bundan başka sultânü'l-evliyâ, ve'l-aktâb, tâci'l-ma'sûkîn mahbûb-i Hazret-i Rabbi'l-Âlemîn, Mevlânâ Şemseddîn el-Tebrîzî (a.z) hazretleriyle çok sohbet buyurdular. Ve usûl-i semâ' ve iktisâ-i ferecî ve vaz'-ı destâr husûsunda onlara muvâfakat eylediler. Sîret-i pâkleri ve makâm-ı âlîleri tafsîlen zikr olunacağı cihetle bu mahalde bu kadarla iktifâ olundu.

Hudâvendigâr'ımız mahrûse-i Dimeşk'te iken bir müddet dahi melikü'l-ârifîn, muvahhid, müdekkık, kâmil, mükemmil, sâhibü'l-hâl ve'l-kâl Muhyiddîn Arabî ve seyyidü'l-meşâyih ve'l-muhakkıkîn eş-şeyh Sa'deddîn Hamevî ve seyyidü'l-meşâyihden Şeyh Osmân Rûmî ve muvahhid, müdekkık, ârif, kâmil, fakîr-i Rabbânî Şeyh Evhâdüddîn el-Kirmânî ve melikü'l-meşâyih ve'l-muhaddisîn şeyh Sadreddîn-i Konevî hazarâtıyla sohbet buyurmuşlardır. Ve burada takrîri te'vîl olan birtakım hakâyıkı yekdiğerine beyân eylemişlerdir. (r.a.e.)

ÜÇÜNCÜ FASIL
HAZRET-İ HUDÂVENDİGÂR (K.S.) EFENDİMİZ'İN MENÂKIB-I ALİYYELERİ BEYÂNINDADIR

Şiir

ای ذات افتخار همه خلق کائنات ** قول توهست حجت و برهان معجزات
روح القدس زعزت صدر جلالته ** کردد بکرد قطب کمال تو چون بنات
از غیرت لطافت حسن کلام تو ** در غرق حجات است همه چشمه حیات
ای جامع مکارم اخلاق احمدی ** وی کاشف حقایق آیات بینات

Tercüme

Ey zâtı bilcümle halk-ı kâinatın bâis-i iftihârı olan mürebbî-i zî-şânımız, senin kelâm-ı hakîkati ittisâmın hücceti ve mu'cizât-ı nebiyyenin burhânıdır. Hazret-i Cebrâîl (a.s.) senin sadr-ı celâlinin izzetinden kutb-ı kemâlinin etrafında benâtü'n-naş gibi devr eder. Ey mekârim-i ahlâk-ı Ahmedînin câmi'i ve ey hakâyık-ı âyet-i beyyinâtın kâşifi, hüsn-i kelâmının letâfetinden dolayı çeşme-i hayât gayretten garîk-i hacâlet olmuştur.

Şiir

یفنی الکلام ولا یحیط بو صفه ** الحیط ما یفنی بمالا ینضد

Tercüme

Söz bitti vasfı bitmedi hâlâ o dilberin, iplik biter mi geçmediği bir kumaşta hiç!

Hazret-i Hudâvendigârımız Sultânü'l-Evliyâ ve'l-Mükemmilîn, Kutbu'l-Evvelîn ve'l-Âhirîn, el-Mütehallî bi-Envârü'l-hadiyye sâhibi ahlâku'l-Muhammediyye (a.z.k.r.) Efendimiz'i hangi zebân ve beyân ile medh ve sitâyîşe kudret-yâb olurum?

Beyt

هزار بار بشستم دهان به مشک کلاب ** هنوز نام تو بردن دریغ می آید

Tercüme

Gül suyuyla yıkâdım ağzımı bin def'a yine, kıyâmam nâmını bu hâl ile zikr eylemeye!

Beyit

ستائش بحقیقت ستائش خویش است ** که آفتاب ستا چشم خویشان بستود

Tercüme

Onun senâsı hakîkatte kendini övmektir ki, kendi çeşmini medh eyler, âfitâbı öven.

Ba'zısı ayne'l-yakîn ile görülmüş ve ba'zısı ilme'l-yakîn ile bilinmiş olan sıfat-ı kemâlât-ı bî-nihâyelerinden hangisini kalem-i berîde zebân ile şerh edebilirim? Zîrâ ki her bilinebilen görülemez ve her görülebilen söylenemez ve her söylenebilen yazılamaz. Onun burhânı budur ki, evliyâullah (r.a.e.) hazarâtının her birisi mücâhede ve riyâzâtı mikdârı müşâhede etmişler ve âyîne-i zamîrlerini, jeng-i mâsiva-i Allah'dan pâk eyledikleri kadar nakş-ı Kibriyâ'yı kabûl ve sıfât-ı Hakk Teâlâ ile mevsûf olmuşlardır.

Mesnevî

هر که صیقل بیش کد او بیش دید ** بیشتر کشته برو عینی پدید

Tercüme

Kim ki âyîneye çok verse cilâ, sâfiyâne görünür sûret ona

Nitekim Nebîyullah (a.s) Efendimiz Hazretleri buyurdular:
Ya'nî "Allah ile oturmak isteyenler ehl-i tasavvuf ile otursunlar." ve Şeyh'im (r.a.) Hazretleri buyurdular:

Mesnevî

هر که خواهد همنشینی با خدا ** تا نشیند در حضور اولیا

Tercüme

Oturmak isteyen nezd-i Hudâ'da, otursun o huzûr-i evliyâda

Bu tâife-i âliye külliyyen sıfât-ı beşerîyyeden mahv olmuş bulunduklarından, Hakk ile hayy ve Hakk ile nâtık ve Hakk ile sâmi' olmuştur. Nitekim Hâce-i Kâinât (a.s.) hadîs-i kudsîde haber verirler ki Hakk Teâlâ hazretleri buyurur:

Ya'nî اذا احببت عبداً كنت له سمعاً و بصراً و يداً و لساناً فبى يسمع و بى يبصر و بى يبطش بوى يتكلم
"Bir kulumu sevdiğim vakit onun sem'i ve basarı ve yedi ve lisânı olurum; benim ile işitir, benim ile görür, benim ile tutar, benim ile söyler."

Nazm

آنانکه ربوده الستند ** از عهد الست باز مستند
در منزل دردبسته پابند ** دردادن جان کشاده دستند
فانى زخود و بدوست باقى ** اين طرفه که نیستند و هستند
اين طائفه اهل توحيد ** باقى همه خويشتن پرستند

Tercüme

*Her kim ki rubûde-i elesttir, tâ ahd-i elestten o mesttir.
Bağlanmış ayağı derd evinde, cân vermek için küşâde desttir.
Kendinden o fânî dostla bâkî, hayret ki o nisttir ve hesttir.
Bu zümredir ancak ehl-i tevhîd, bâkîsi cihânda hod-peresttir.*

Ve ulemâ-i ehl-i tevhîdden Hallâc el-Esrâr Hüseyin İbn-i Mansûr (k.r.) hazretlerinin âtîde ki kelâmları bu makâmın sıfâtından haber verir.

Beyit

أنت أم أنا هذا العين في العين ** حاشاك حاشى من اثبات انين

Tercüme

Sen misin ben miyim âyâ ki bu aynında ki ayn, hem seni hem beni tenzîh ederim yok isneyn.

Ve şeyh Evhâdüddîn-i Kirmanî (r.a.) bu makâmı buyururlar:

Rubâî

تاظن نبری که هست این رشته دوتو ** يك توست خود اصل و فرع بنگر تونكو
این اوست همه وليك پيدااست بمن ** شك شك نیست که این جمله این جمله منم ليك بدو

Tercüme

*Bu rişteyi zann eyleme ki sen, iki kattır, bak asl ile fer'e eyi, bir kattır o dâim.
Bu hep O'dur ammâ ki zuhûr etti benimle, bî-şekk ki ben O'yum hep bu fakat Hakk ile kâim.*

Ve Hazret-i Hudâvendigâr (k.s.) buyururlar:

ای اولیای حق را از حق جدا شمرده ** گر ظن نیک داری بر اولیا چه یاشد

Tercüme

Evliyâ-yı Hakk'ı Hakk'tan ey cüdâ saymış olan, evliyâyâ hüsn-i zann etsen var mı ziyân?

İmdi ma'lûm ve muhakkak oldu ki evliyâullah sıfat-ı Hakk'ın mezâhıridir. Eğer bir kimse onları zâhir gözüyle göremez ise câiz olur. Nitekim kelâm-ı mucîd haber veriyor:

Ya'nî “Ey habîbim sen onları görürsün ki sana nazar ederler, hâlbuki onlar seni görmezler.”

Hazret-i Hudâvendigâr buyururlar:

در تو کجارسد کسی تا نرود بپای تو ** مرغ توکی شود ولی تا نپرد ببال تو

Tercüme

Pâ-yek ile gitmezse sana kimse yetişemez, mürgan olamaz o hem-pâyân aslâ kanadınla.

Hudâvendigâr (r.a) mevzi'-i âhirde buyururlar:

دیدن روی تو بسی نادرست ** ای خنک آن گوش که نامت شنید

Tercüme

Nâdir olur vechini görmek senin, nâmını gûş etti saâdetli gûş

Onların mübârek cemâlleri için evvelen dîde-i bünye hâsıl etmeli. Ondan sonra onların cemâllerine nazar eylemelidir.

Ve hem-bünyâlık hâsıl oldukça dahi kendilerini göstermedikçe, onları görmek nasıl mümkün olur? Nitekim Hazret-i Hudâvendigâr (k.s) buyururlar:

او نماید هم بدلها خویش را ** او بدوزد خرقة درویش را

Tercüme

Gönüllere kendisini gösteren de odur, hırka-i dervîşi dikende odur.

Âlemde bu kadar kâmil ve vâsıl ve bînâ-yı evliyâ vardır. Ve evliyânın bir kısmı vardır ki Hakk'ın mestûrlarıdır ve Hakk'tan başka kimse onlara muttali' değildir. Zıkr olunan evliyâ-yı kâmilîn ve vâsılîn “Yâ Rabbî bizden mestûr olan evliyâlardan birisini bize göster.” diye Hakk'tan niyâz ve talebde bulunurlar ve ba'zısını görmek müyesser olur. Nitekim Şeyh Ebû Bekir Kettânî (r.a.v.) den menkûldür ki, bir gün kendisi Ka'be-i Muazzama'nın oluğu altında oturmuş idi. Bâb-ı benî Şeybe'den bir pîr zâhir olup heybetle onun yanına geldi. Ve:

“Ey şeyh niçin makâm-ı İbrâhîm (a.s)'a gitmiyorsun ki halk orada oturup hadîs-i şerîf dinliyorlar. Bir pîr gelmiştir, rivâyeti sahîh ve esânîdi âlîdir. Sende gidip dinlesen olmaz mı?” dedi. Şeyh Ebû Bekir Hazretleri buyurdular ki:

“Ey şeyh onun orada isnâd ile söylediklerinin esânîdi uzundur. Ben burada isnâdsız dinliyorum.”

“Kimden dinliyorsun” dedi. Ebû Bekir Hazretleri:

حدثني قلبی عن ربی Ya'nî “Kalbim Rabb'imden ahz-ı hadîs eyliyor.” diye cevâb verdi.

“Buna delîlin nedir?” dedi. O da,

“Delîlim odur ki sen Hızır aleyhi's-selâmsın” cevâbını verdi. Hızır (a.s). dedi ki:

“Bu vakte kadar tanımadığım hiçbir velî yoktur zanneder idim. Ebû Bekir’i gördüğümde bana yakîn kıldı ki, Hakk Teâlâ hazretlerinin öyle kulları vardır ki ben onları tanımam, fakat onlar beni tanır.” velhâsıl evliyâullah ma’nâ ve tevhîd gözüyle görülebilir; zebân ve beyâna getirilirse mahall-i ta’rîz olur.

Nazm

بارها گفته امکه فاش کنم ** هرچه اندر زمانه اسرارست
لیک از زخم چشم و بیم جفا ** بر زیاتم نهاده مسمارست

Tercüme

*Def‘alarla dedim ki fâş edeyim, ne kadar varsa ortada esrâr.
Bed-nazardan, cefâ herâsından mihlanıldı zebânıma mismâr.*

Ve Hazret-i Hudâvendigâr (k.s) buyururlar:

هر کرا اسرار کار آو ختند ** مهر کردند و دهانش دو ختند

Tercüme

Her kime sırr-ı kârı söylediler, ağzını diktiler mühürlediler.

Ve eğer zebân-ı hâl ile söylenip yazılırsa tasrîh ve telvîh olur.

Şiir

زان که طوطی گویاست با هزار بیان ** ز صدیکی نکند سر حال دل تقریر
قلم که چون زیانست و بسته بند و بند ** چگونه سر دل عاشقان کند تحریر

Tercüme

*Zebân ki bunca beyânıyla sözcü tûtîdir, eder mi hâl dili yüzde bir kadar takrîr?
Kalem ki bağlar ile bağlı tahtadan dîldir, nasıl o sırr-ı dil, âşıkı eder tahrîr?*

Binâenaleyh bu tâife-i aliyyenin sıfatını beyân husûsunda her ne kadar mübâlağa olursa, onların kemâlâtına nisbetle ayn-ı taksîr olur.

İmdi Allah seni dareynde muvaffak eylesin. Bilmelidir ki enbiyâ (a.s.)’da olduğu gibi veliyullahdan her birerlerinin birer meşreb-i mahsûsları vardır. Âdem-i Safî (a.s.) gibi kiminin meşrebi ilm-i ledünnîdir ve Mûsâ-yı Kelimullah (s.a.) gibi kiminin meşrebi tekellüm ve takarrubdur ve İsâ-yı Rûhullah aleyhi’t-tahiyye gibi kiminin meşrebi rûhiyedir ve efdali evvelîn ve âhirîn (s.a.v.) Efendimiz hazretleri gibi ba‘zısına cemî‘-i meşârib müsellemler olup, esmâ-i hüsnânın kâffesi üzerine ubûr vâki‘ olmuştur; ve Hazret-i Hudâvendigâr (r.a.) dâire-i velâyette bu meşâribden bi’n-nisbe meşreb-i nebevî feyzinden behredârdır. Nitekim (r.a.) buyururlar:

بگشادند و خزینه همه خلعت پوشید ** مصطفی باز بیامد همه ایمان دارید

Tercüme

Açtılar kenz-i füyûzu olunuz hil ‘at-pûş, Mustafâ geldi yine cümle imân ediniz!

İmdi bu zaîf için vücûh-i adîde ile onların makâmâtını takrîr eylemek icâb ediyor. Evvelen zât-ı mübârekleri aksâm-ı lugat ve Arabî ve fıkîh ve hadîs ve tefâsîr ve ma‘kûlât ve menkûlât gibi ulûm-i resmîde vâsıl-ı mertebe-i aksâ olup, o asırda sırr-ı âmede-i cümle ulemâ-yı dehr olmuşlar ve cemî‘-i fûnûnda icâzet-i âlî istihsâl buyurmuşlar idi. Ve evâil şebâblarında

Haleb’de birkaç medresede esnâf-ı ulûm ve şöhrette âlemde nazîri olmayan Mevlânâ Kemâleddîn b. Adîm’den istifâde ve ifâde ile meşgûl oldular.

Evvel vakitte akranları bir müşkil vâki‘ olan mes’eleyi Zât hazretlerine arz ederler, onlar o mes’eleyi birkaç vech ile tahkîk buyururlar idi ki sâile onun zevkinden kemik içinde ilik hallolur idi. Nazar-ı mübârekleri dâimâ levh-i mahfûzun sufuhâtına nâzir olduğundan, kemterin makâmları olan ulûm-i resmîde vâsıl oldukları bu derecelere taaccüb olunmaz. Nitekim bu hale işâret buyururlar:

Şiir

ایادلی چوصبا ذوق سبجها دیده ** زدیده مست شدی باز ذوق نادیده
گهی بجر تحیر گهی بدامن کوه ** کمر ببسته و در کوه کهریا دیده
ورای دیده ودل صد دریچه یکشاده ** برون زچرخ و زمین رفته صد سها دیده
نه طالب است و نه مطلوب آنکه در توحید ** صفات طالب و مطلوب را جدا دیده
اله را که شناسد کسی که رست زلا ** زلاکه رست بگو عاشق بلادیده
رموز لیس و فی جبتی بدا نسته ** هزار بار مرآن جبه را قبا دیده
بیش دیده دو عالم چو دانه پیش خروس ** چنین بود نظر پاک کبریا دیده

Tercüme

Ey bir gönül ki bâd-ı sabâ gibi sabâhların zevkini görüp, görülmüşden ve görülmemişin zevkinden mest olurdu. O gönül ba'zen bahr-i tahîrde ve ba'zen dâmen gûhde müheyyâ-yı hizmet olup, gûh içinde kehribâyı görmüştür. Gözün ve kulağın ardında yüz pencere açılmış ve o gönül semâ ve zemînden hârice çıkıp, Sühâ isminde ki yıldızın yüz tanesini görmüştür. Emr-i tevhîdde tâlib ile matlûbun sıfâtını yekdiğerinden ayrı gören kimse ne tâlibdir ne matlûbdur. Allah'ı kim tanır? Lâ'dan halâs olan kimse tanır. Lâ'dan kim halâs olmuştur? Âşık-ı bilâ-dîde olan kurtulmuştur. O gönül "leyse fî cübbeti sivallah" rumûzunu bilip, o cübbenin sûtire olduğunu bin def'a görmüştür. İki cihân göz önünde horozun önünde ki dâneye benzer. İşte kibriyâyı gören nazar-pâk böyle olur.

Vaktâki nazar-ı Kibriyâ ile nazar ettiler. Gördüler ki onda olan menâzil ve makâmât-ı şerîfeye ve yolda olan etvâr-ı âliye nisbeten ulûm-i zâhirî ve bu ulûm ile ittisâf, hîcâb-ı râhdır ve husûl-i ilimden maksûd olan şey ise hâsıl olup, zât-ı şerîflerine mülâzim bulunmuştur. Ba'dehu, cümlesi cerîde-i hâtır-ı âtırlarından mahv buyurmuşlar ve nihâyet Zât hazretlerine ulûm-i ledünniyye münkeşif ve ulûmdan geçip, Hakk Teâlâ hazretlerinden ibâret olan ma'lûma vusûl müyesser olmuştur. Nitekim bu takrîri te'yîden beyân buyururlar:

Beyit

زدانشها بشویم دل زخود خودر اکنم غافل ** که پیش دلبر مقبل نشاید ذو فنون رفتن

Tercüme

Atıp dilden ulûmu eyleyim benden beni gâfil, huzûr-i dilbere lâıyk değildir zü-fünûn gitmek.

Ve diğér bir mahalde buyururlar:

يك حملة مردانه مستانه يكرديم ** تا علم بداديم و بمعلوم رسيديم
با آيت كرسى بسوى عرش پريدیم ** تاحى بديديم و يقيوم رسيديم

Tercüme

Merde lâıyk, meste lâıyk eyledin bir hamle bizi, ilmi verinde eriştik âkıbet ma'lûma biz. Âyete'l-Kürsî'yle sûy-i arşa pervâz eyledik, Hayy'ı gördükte eriştik âkıbet Kayyûm'a biz.

Ve diğér bir yerde ulûm-i zâhir kaydında kalmış olan tâifeyi irşâd için bu makâmıdan beyân buyururlar:

Şiir

كر علم خرابات ترا هم نفس استی ** این علم وهنر پیش توباد و هوس استی
ورطائر غییی بتو برسایه فکندی ** سیمرح جهان درنظرت چون مکس استی
ورصبح سعادت بتو اقبال نموده ** کی دامن و ریش تو بدست عسس استی
كر كوكبۀ شاه حقیقت بنمودی ** این کوس سلاطین بر تو چون جرس استی

Tercüme

*Olmuş olsaydı sana ilm-i harâbât hem nefş, hep olurdu sende ki ilim ve hünerbâd ve heves.
Tâir-i gaybî eğer ki sâye salsaydı sana, çeşm ki sîmurg olurdu şübhesiz mesel-i mekes.
Eyleseydi ger sana subh-ı saâdet-i ibtisâm, lihyeni dâmân ki tutmaz idi dest-i ases.
Leşker-i şâh-ı hakikat zâhir olsaydı sana, gûş-i sultânân gelirdi sem 'ine mesel-i ceres.*

Bu makâma dâir ve buna mümâsil birçok kelimât-ı mübârekleri vardır. Cümlesinin zikri tavîl olur.

Hudâvendigâr'ımız (k.s.) hazretlerinin mücâhedât ve riyâzât husûsundaki sıdk ve aşkları mertebe-i gâyede idi. Acabâ mücâhedât ve riyâzâtın bu derecesi Zât hazretlerinden evvel ve sonra hiçbir velîden sâdır olmuş mudur? Nitekim buyururlar:

Şiir

در اولین و آخرین عشقی نه بنمود اینچنین ** ابصار عبرت دیدهرای عبرة الا بصر من

Tercüme

Evvelîn ve âhirinde böyle bir aşk olmadı, ibretü'l-basârım ibret-i beyyîn olan ebsâra ben!

İbtidâî hâllerinden, inkırâz vakitlerine kadar günden güne riyâzât ve mücâhedâtı tezaîf buyururlar idi. Kırk sene müddet Zât hazretlerine mülâzemetle perger gibi ser bir nokta-i âsitânları olan bu zaîf, onların yatakta yattıklarını görmedim ve rahat etmek için bir gece onları yanları üstünde uyumuş bir hâlde müşâhede etmedim. Hakk Teâlâ hazretlerinin dağdağa-i muhabbeti dâimâ riyâzatla me'lûf bulunan vücûd-i şerîflerinin mahreki olduğundan, lâ-cerem kendi sıfat-ı hâllerini beyân buyururlar:

چه آساید بهر یهلوکه خسپد ** کسی کز خار دارد او نهالین

Tercüme

Nasıl rahat eder her ten uyurken? Yatağı olsa altında dikenden!

Zât hazretlerinin hâb u âsâyîşleri aslâ görülmemiş olduğundan uykusuzlukları ve bî-karârlıklarının sıfatı nasıl şerh olunabilir? Gecelerce uykusuzluktan ve kesret-i semâ' u harekâtın sonra ashâba uyku galebe ettiği vakit, terk-i edep edemedikleri, Zât hazretlerine ma'lûm oldukta, müridân ve müttekidân haklarında ki hüsn-i ihsânlarından nâşî, bir zamân murâkîb olup arkalarını duvara dayayarak ve ser-i mübâreklerini dahi dizleri üzerine koyarlar idi. Bir büyük fereceleri var idi, Şeyh Muhammed Hâdim gelir, döş-i mübâreklerine vaz' eyler idi, öyle ki vücûd-i saâdetlerini tamâmıyla örter idi. Ashâbın cümlesi uykuya daldıkta, kendileri yine kalkıp namâza dururlar ve ba'zen de gezinirler ve ârâm u istirâhat etmezler idi. Nitekim buyururlar: (r.a.)

ندارد پای عشق اودل بی دست و بی پایم ** که روز و شب چومجنو نم سرزنجیر خایم

میان خونم و ترسم که گر آید خیال او ** بخون دل خیالش راز بیخویشی بیسلایم
 همی گردد دل پاره همه شب همچو استاره ** شده خواب من آواره زسحریار خودرایم
 رهاکن تاچو خورشیدی قبایی بوشم از آتش ** دران آتش چو خورشیدی جهانی رابیارایم
 اگر یک دم بیاسایم روان من نیاساید ** من آن لحظه بیاسایم که یک لحظه نیاسایم

Tercüme

*Onun aşkında şiddet var, beni şaşkın eder her bâr, ki rûz u şeb kemirmektir işim, zincîrî
 Mecnûn var.*

*Garîk-i hûnum o yârin hayâli gelmese bârî, onu bî-hoşluğumdan dildem âlûd etmeden korkar.
 Benim giryânlığımı perîler leşkerinden sor ki zulmette gezintimden periler olmada bîzâr!
 Gönül dönmekte yıldızlar gibi şeb tâ seher bî-hâb, o serkeş yârimin sihrinden oldum dâimâ
 bîdâr.*

*Bırak tâ âfitâb-ı âsâ libâsım olsun âteşten, o âteşte cihâna gün gibi neşr eyleyim envâr.
 Eğer bir dem karâr etsem revânım olmaz âsûde, karâr etmez isem bir dem bana o lahza rahat
 var.*

Ve böylece diğer bir mahalde bu hâlin beyânına işâret buyururlar: (k.s.)

همه خفتند و من دلشده را خواب نبرد ** همه شب دیده من بر فلک استاره شمرد
 خوابیم ازدیده چنان رفت که هرگز ناید ** خواب من زهر فراق توبنوشید و بمرد

Tercüme

*Cümle halk uykuda ben dilşude dâim bîdâr, gözlerim rûy-i felekte gece estâre sayar.
 Öyle bir gitti ki gözden, ebedî gelmez hâb, öldü uykum içerek zehr-i firâk ey yâr!*

Ve bu kelâm-ı latîfede onlarıdır: (k.s.a.)

دیده خوب گشت خون نمی خسپد ** دل من از جنسون نمی خسپد
 مرغ و ماهی زمن شده حیران ** کین شب و روز چون نمی خسپد
 پیش ازین در عجب همی بودم ** کاسمان نکسون نمی خسپد
 آسمان خود کنون زمن خیره است ** که چرا این زیون نمی خسپد
 عشق بر من فسون عزظم خواند ** جان شنید آن فسون نمی خسپد
 این یقینم شده است پیش از مرگ ** کز بدن جان برون نمی خسپد
 هین خمش کن باصل راجع شو ** دیده راجعون نمی خسپد

Tercüme

*Dîde hûn oldu çünkü hûn uyumaz, gönlüm âzerde-i cünûn uyumaz.
 Hayret eyler de mürğ ü mâhi der ki bu her rûz u şeb niçin uyumaz?
 Bundan evvel taaccüben der idim ki niçin târem-i nigûn uyumaz?
 Şimdi hayrettedir bana gökler, der nedendir ki bu zebûn uyumaz?
 Okudu aşk bana füsûn-i azîm, doydu cân öyle bir füsûn uyumaz.
 Bu yakîn oldu mevten, evvel ki bedenden bu cân-ı birûn uyumaz.
 Âgâh ol sus da asla râci ‘ol, dâimâ çeşm-i râci ‘un uyumaz.*

Ve diğer mahalde tecelliyât-ı celâliye sebebiyle müstağrak oldukları kavî ve heybetli bir
 hâlden bahs buyururlar:

بوئی هیمن آید مرا مانانکه باشد یارمن ** بر یاد من یمیود می آن با وفا خمار من

کی یاد من رفت ازدلش ای در دل و جان منزلش ** هر لحظه معجونی کند بهردل پیمان من
 کو نعره یابانگی اندر خور سودای من ** کو آفتابی یا مهی مانده انوار من
 نظاره کن کز بام او هر لحظه پیکام او ** از روزن دل می رسد در جان آتش خوار من
 امشب درین گفتار هار مزی ازان اسرارها ** در پیش بیداران نهد آن دولت بیدار من
 لاف صالشی چون زخم شرح جمالش چون کنم ** کان طوطیان سرپیکشند از داماین گفتار من
 آن پیل بجنواب ای عجب چون دید هندستان بشب ** لیلادر آمد در طلب در جان مجنون وار من
 صبر از دل من برده مسن و خرابم کرده ** کو علم من کو حلم من کو عقل زیرک سار من
 امشب چه باشد قرنها نشانند این نار لظی ** من آب کشتم از حیا کن ساکن نشداین نار من

Tercüme

*Bir koku geldi bana, benzer o bûy-i yârime, mey içirdi aşkıma bak sâkî dildâr mı?
 Gitmedi zikrim dilden cân u dildir menzili, bir devâ tertîb eder her dem dil bîmâr mı?
 Çeşni-i aşkımda bir na'ra u yâs nerededir? Nerede bir hûrşîd veyâ mah benzesin envâr mı?
 Bak ki bâmenden onun, her lahza peygâmî onun, ravzen-i dilden gelir tâ cân-ı âteş hâr mı?
 Bir işâret var bu sözlerde bu şeb-i esrârdan, aldılar mahrem olanlar devlet-i bîdâr mı?
 Lâf-ı vaslın şerh-i hüsnün eylemek mümkün müdür, kim o tutulur tutulmaz dâm olan güftâr mı?
 Uykusuz o fîl nasıl gördü gece Hindî aceb?² Geldi Leylâ isteyip bu cân-ı Mecnûn var mı?
 Dilden aldın sabrımı mest u harâb ettin beni, ilm-i hilmim nerede noldu akl-ı zeyrek sâr mı?
 Nârı söndürmez hünerler bu gece bilmem neden, su kesildim ben hayâdan hükmü yok bu nâr mı?*

Diğer bir gazelde buyururlar (k.s)

اگر خواب آیدم امشب سزای ریش خود دبند ** بجای مفرش و بالین همه مشت و لکد بین

Tercüme

Bu gece uyku gelirse bulur o, lâyiğın, tepme yumruk görür o, mefreş-i bâlın yerine!

Uyku, vücûd-i râhatından ve âsâyışten ve tertîb-i dimâğdan hâsıl olduğu ve kesret-i mücâhede ve riyâzât sebebiyle bu hâllerin O hazrette vukû'u mümkün olmadığı cihetle şübhesiz uykusuzluk husûsunda şân-ı azîmleri var idi ve bu hâlde onlardan kelimât-ı âliye sâdır olmuştur. Bu risâle onun zikrine mütehammil olmadığından bu kadarla ihtisâr olundu.

Zât-ı meâlî-sıfatları savm ve mücâhede ve açlıkta dahi bir âyet idiler. Onlardan müşâhede olunan mücâhede makdûr-ı beşer değil idi. Ve Hazret-i Hakk (a.e.) kelâm-ı mecîdinde haber verdi ki, أَطْعَمَهُمْ مِّنْ جَوْعٍ وَأَمْتَهُمْ مِّنْ خَوْفٍ (Kureyş: 106:4) âyet-i kerîmesiyle Hazret-i Resûllah (s.a.v) Efendimiz'in haber verdiği به ابدان الجوع طعلم الله في الارض يحيى به ابدان Ya'nî "Cû'-i Hakk, Celle ve Alâ hazretlerinin yeryüzünde taâmıdır. Onunla sâdıkların ebdânı hayât bulur." hadîs-i şerîfinin tahkîki hakikat-i Zât hazretlerinden keşf ve onların muâmelesinden muâyene olundu. Nitekim ondan bir şem' beyân buyururlar:

کی که شب بخرابات قاب قوسین است ** درون دیده بر نور او خمار لقاست

² "Fil Hindistân'ı rüyâsında görünce mest olur nitekim Mesnevî-i Şerîf'in beşinci cildinde buyurulmuştur. Filden murâd Hazret-i Pîr-i Destgîr Efendimizin rûh-i şerîfleridir. Hindistan'dan murâd dahi âlem-i hakikat olur. Bâlâda ki beyt-i şerîfde ise filin uykusuz olduğu hâlde Hindistân'ı gördüğüne taaccüb buyrulur ya'nî rûh-i mazharları geceleri bî-hâb olup âlem-i hakikatte mest olduğuna işâret buyururlar."

ابیت عندر بی نام آن خراباتست ** نشان یطعم یسقینی از پییر ماست

Tercüme

O kimse ki gece mi nûş-i Kâb-ı Kavseyn'dir, derûn-i dîde-i pür nûrudur humâr-ı likâ.
abît endrî derler o harâbâta, nebîde yit'em yisqînî oldu cilve-nümâ.

Senede bir ay oruç tutmak erkân-ı İslâm'dan olduğu hâlde ehl-i takvâ, üç mâh ve fazla olarak haftada üç gün tutarlar fakat iftâr ederler ve erbâniyyâtta dahi ekl-i taâm ettikleri ekâbirden menkûldür. Lâkin açlığı mertebe-i gâyeye isâl buyurmuş olan Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (k.s.a.), "Tamâm kırk sene benim midemde taâm uyumadı." buyurdıkları mesmû'dur. كآال العارف عن لسان حضرته قدس الله سره العزيز

حق عليم است ورسول الله كواه ** قوت وقوت من آى از اله
در كذشت اكنون جهل سال تمام ** كه نكشتم مفتقر من بر طعام
چون ابیت عندر بی حاصل است ** نك طعام الله بجانم واصل است

Tercüme

Hakk bilir peygâmberi olsun güvâh, bahş eder hep kuvvet u kuvvetim ilah.
Geçti açlıkla bugün kırk yıl tamâm, olmadım muhtar ve muhtâc-ı taâm.
Var abît endrî 'de safâm, cânıma vâsıldır Allah'tan taâm.

Nitekim bir kâminden menkûldür ki buyurmuştur:

Ya'nî يا نفس اجتهدى وقومى فانها اخرلية من عمرك فصامت وصلت وراحت من عمرها اربعين سنة على هذا
"Ey nefis kalk, mücâhede et; zîrâ ömrünün âhir gecesidir. Ondan sonra sâim oldu ve namâz kıldı ve ömrünün kırk senesi böylece geçti."

Evâil sülûklerinde üç gün ve bir hafta ve kırk gün oruç tutup iftâr ederlerdi. Velâkin ramazân-ı şerîf'n nihâyetinde iki def'a iftâr buyururlar idi ve bütûn ramazân-ı şerifde bayram günü iftâr buyurdıkları bi't-defeât görülmüştür. Sultânü'l-Mahbûbîn Mevlânâ Şemseddîn Tebrîzî (a.z) hazretlerine ilk def'a mülâkî olduklarında tamâm altı ay her ikisine ekl u şûrb ve hâcet-i beşerîden bir ihtiyâc vâkî' olmamak üzere oturmuşlardı ve iftâr buyurdıkları vakit bir nev'i gıdâ ile iktifâ buyururlar idi. Nitekim beyân buyururlar:

نان جوحقا حرامست وفسوس ** نفس را تو بیش نه بان سپوس

Tercüme

Hem harâm hem de yazık nân-ı cûy arz etmek, koy o nefsin önüne sâde kepekten ekmek!

Ve en çok taâm yedikleri vakit dahi on lokma yemezler ve bir müddet sonra tekrâr midelerini tathîr ederlerdi. Ve buyururlar idi ki: "Benim sinemde bir ejderhâ vardır ki gıdâya tahammül etmiyor." Ve vakt-i istifrâğdaki mücâhedeleri, mücâhede-i cûddan ziyâde olup mübârek alınlarından katre katre ter dökülürdü. Ve açlık hakkında buyururlar:

مرغت زخورو هيضه ماندست درین بیضا ** بیرون شو ازین بیضه تابار شود پرها
صفر ای ای صیام ارچه سودای سرافز آید ** لیکن زچنین سودا یابند ید بیضا

Tercüme

Mürg-i cânın taâm derdinden, oldu mahbûs tengenâ-yı beden.
Beyza-i ten içinden eyile hurûc, per açıp et semâ-yı câna urûc.

*Hilt-ı safrâyı oynatınca sıyâm, gerçi serde eder hayâl-i kıyâm.
Lâkin işte bunun gibi sevdâ, buldurur adama yed-i beyzâ.*

Ve bu zikir olunan ahvâlin cümlesi savm-ı zâhîrîdir. Terk-i mâsivâ-yı Allah'tan ibâret olan savm-ı bâtın dahi onlara hâsıl olmuş idi. Nitekim ehl-i ma'rifet demişlerdir: "Oruç üç nev'idir. Avâmın orucu, havâssın orucu ve ehassın orucudur. Avâmın orucu, yemeyi içmeyi terk etmektir ve havâssın orucu a'zâ ve cevârihi hıfz eylemektir. Ve ehassın orucu Allah'ın gayrını terk etmektir."

Hânedâ tabh u tekellûf olduğu gün ehl-i hâneye gücenirler ve esbâb-ı ağdiye ve tekellûf az olduğu günde beşâset-i azîm buyurup, ashâb-ı hâneye çok iltifât ederek, "Bugün bu hâne sâhiblerinin alınlarında nûr-i fakrî lemeân ediyor." derler ve dâimâ fakr ile iftihâr eylerler idi. Nitekim Hazret-i Resûl-i Ekrem (s.a.v) Efendimiz münâcâtlarında buyurdu:

اللهم احيني مسكيناً وامتنى مسكيناً واحشني في زمرة المساكين Ya'nî "Yâ Rabbî beni miskîn olarak yaşat miskîn olarak öldür ve zümre-i mesâkîn içinde haşr eyle." Hazret-i Hudâvendigâr'ımız ise kâffe-i ömründe O hazrete mutâbaat buyurdularından, fakrda dahi onlara ittibâ' eylerlerdi. Nitekim buyururlar:

طاق و طرب فقر و فنا از گداز نیست ** هر جاکه دود آمد و بی آتشی نبود
گر نیست عشق را سر ما و هوای ما ** چون از گدازه اودل و دشتار ما ربود

Tercüme

*Beyhûde değil kerr u ferri fakr u fenânın, her nerde duman tütse onun âteşi vardır.
Ger olmasa aşkın sırrımız meyl ü hevâmız, aşkın dil u destâr ile yâ ne işi vardır?*

Diğer bir gazelde beyân buyururlar:

کشته شهوت پلید کشته عشق است و پاک ** عشق زده خیمه زان سوی پاک و پلید
جمله دل عاشقان خیمه زده کرد فقر ** فقر و چو شیخ الشیوخ جمله دلها مرید

Tercüme

*Ölen murdârdır şehvet yüzünden, şehîd-i aşk olandır pâk u ahsen.
Çadır kurdu şah-ı aşk sâye saldı, bütün pâk u pelîdi zapta aldı.
İhâta eylemiş fakrî gönüller, kurup etrâfına hep hayme yer yer.
Mürîd olmuş gönüller fakre gûyâ, o bir şeyhü 'ş-şüyûh hüküm-fermâ.*

Diğer bir mahalde dahi buyururlar:

آتش عشق لا مکان سوخته جسم من ** گوهر فقر در میان بر مثل سمندری

Tercüme

Âteş-i aşk lâ-mekân yaktı bu cismi kâmilin, gevher-i fakr ortada benzedi bir semendere.

Diğer bir yerde buyururlar:

هر بشری که صاف شد در دو جهان و را دلی ** دید غرض که فقر بد بانگ الست را بلی

Tercüme ve İzâh

Sâf olan her beşerin iki cihânda bir gönlü vardır. Zîrâ o beşer-i sâf, أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ (A'râf, 7:172) Ya'nî "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" hitâbına belî cevâbı verilmekten garaz fakr olduğunu gördü.

Îzâh: Kûdûrât-ı nefsâniyyeden pâk olan her beşer, dünyâ ve ukba alâkâtından tecerrüd ile fakrı ihtiyâr etmiş olduğundan kendisi ancak bir gönül sâhibi olarak kalmıştır. Zîrâ merbûb cemî'-i ahvâlde Rabb'e muhtâc olduğu için "belî" cevâbından garaz, itirâf-ı iftikâr olduğunu bu zât-ı pâk bildi. وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ (Fâtır, 35:15) ve يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ (Muhammed, 47:38) Şeyh Bedreddîn Tebrîzî ki şu'bede-i kîmyâ ve sîmyâda mâhir ve O hazretin mürîdi ve âşığı idi. Hîn-i mülâzemetinde ashâbın fakr u fâkasını ve mücâhede ve riyâzâtını görüp onlardan bir tâifeye dedi: "Eğer Hazret-i Hudâvendigâr izin verirlerse bir tedbîr edeyim ki ashâba emr-i maişette bir rıfk husûle gelsin ve mülâzimâne ber-vech-i fâide müheyyâ olsun. Tâ onunla intiâş eylesinler." Ashâbdan birtakımı talîm-i kîmyâ için onun nezdine giderlerdi. Bu ma'nâ sem'-i eşref-i Hudâvendigâr'a vâsıl oldukda gazab-ı azîm buyurdular ve kemâl-i hiddetlerinden Bedreddîn'i çağırıp buyurdular: "Ben ashâbı her ne kadar ki fakra tergîb ediyorum ve metâ'-ı dünyâyı gözlerine hor ve hakîr gösteriyorum. Sen bana muhâlefete gelmişsin ve onların dünyâlarına rehberlik ediyorsun ve gerisin geriye cehenneme çekiyorsun. Bu def'a muâfsın. Eğer yine bu bâbdan dem vurur isen başını hevâyâ verirsin." Ve âkıbet buyurdıkları gibi oldu. Bir vakit ki selâtîn ve ümerâ bizim esbâb-ı maişetimiz için sîm ve zer gönderdiler ve Hudâvendigâr'ımızda Şeyh Selâhâddîn Zerkûbî (k.s.r.) hazretlerinin hânesine yollar idi. Ve son zamânlarda dahi Çelebî Hüsâmeddîn (k.s.r.) hazretlerinin hânesine irsâl eylerler ve kat'an ehl-i beyt için bir şey alıkoymazlardı. Ancak zarûret-i şedîde hâsıl olup da Hazret-i Sultân Veled (r.a) dahi iltimâs ederse ondan sonra onlara cüz'î bir şey verirler idi.

Zât hazretlerinin sûret-i namâzlarına gelince; dîde-i zâhirî ile müşâhede olunan bu vech idi ki, namâz vakti eriştikte kibleye müteveccih olurlar ve çehre-i mübârekleri renkten renge girer idi. Nitekim emîrû'l-mü'minîn Hazret-i Alî (k.a.v.) Efendimiz'den menkûldür ki اذا حضر وقت الصلوة فتزلزل و تلون فقليل له مالك يا امير المؤمنين فيقول قد جاء وقت امانة عرضها الله تعالى على السموات و الارض و الجبال فابين ان يحملنها و اشفقن منها و حملها الا نسان فلا أدري أ احسن اداء ما حملت املا Ya'nî namâz vakti gelince renkten renge girer idi. Zât-ı meâlî-sıfâtlarına denildi ki: "Ya Emîrû'l-müminîn Hazret'inize ne oldu?" Buyurdular ki: "Allah Teâlâ hazretlerinin semavât ve arza ve dağlara, arz eylediği emânet vakti geldi ki onlar o emâneti yerine getiremeyecekleri havfıyla onu yüklenmekten ibâ edip def'ini ricâ ettiler ve emâneti insân yüklendi. Bilmem ki tahammül ettiğim bu emâneti ahsen-i sûretle edâ edebilir miyim, yoksa edemez miyim?"

Namâzda haddsiz istiğrâk ve huşû'a ve hesâbsız niyâz ve huzû'a müstağrak olurlar ve bi'l-küllîyye sıfât-ı bîcûne muttasıl bulunurlardı. Namâzdan maksûd ise ittisâldir. Nitekim dediler: الصلوة اتصال بالله من حيث لا يعلم الظاهر Ya'nî "Salât, zâhirde bilinmeyen bir haysiyyetle Allah Teâlâ hazretlerine ittisâldir." Ve Hazret-i Resûlallah (s.a.v.) bu namâz hakkında buyururlar ki: لا صلوة الا بحضوا لقلب Ya'nî "Salat ancak huzûr-i kalb ile olandır." Ve zevât-ı muhtelif ile müşâhede olundu ki evvel akşam kıyâm edip, tekbîr alırlar ve tâ evvel subha kadar iki rek'at namâzda müstağrak olurlar idi. Ve böylece rûkû' ve sücûdda tamâm bir gün, bir gece müstağrak oldukları müşâhede olunurdu. Nitekim buyururlar (k.s.a):

چو نماز شام هر کس بنهد چراغ و خوانی ** منم و خیال یاری غم و نوحه و فغانی
چو وضو ز اشک سازم بود آتشین نمازم ** در مسجدم بسوزد چو بدو رسد اذانی
رخ قبله ام کجاشد که نماز من قضا شد ** ز قضا رسد هماره بمن و تو امتحانی
عجبا نماز مستان تو بگو درست هست آن ** که نداند او زمانی نشناسد او مکانی
عجبادور کعت است این عجبا چهارم است این ** عجبا چه سوره خواندم چونداشتم زیان

در حق چگونه گویم که نه دست ماندنی دل ** دل ودست چون تو بردی بده ای خدا امانی
بخدا خبر ندارم چو نماز میگذارم ** که تمام شد رکوعی که امام شد فلانی

Tercüme

*Kurar akşam namâzında çerâğ ve sofrayı herkes, benim yârin hayâliyle gam ve nevham
figânım var.*

Vuzûyu eşk ile aldım, namâzım âteşin oldu, ezâniyi yakan bir mescid-i âteş feşânım var.

Hani o sûy-i kıblem ki namâzım var kazâ olmuş, kazâ nâzil bana dâim seninle imtihânım var.

*Namâzım mest iken bilmem dürüst olmuş mudur dersen, zamân bilmem, mekân bilmem, garîb
bir hâl ve şânım var.*

*İkinci rek'atım mı bu aceb dördüncü rek'at mı? Yâ hangi sûreyi koştum ki lâl olmuş zebânım
var.*

Der Hakk söylenir mi hiç, ne el kaldı ne dil kaldı, ilahî dest ü dil gitti temennâ-yı imânım var.

*Namâzı kıldığım esnâda ben vallahî fark etmem, tamâm mı rek'atım, hangi imâm-ı şer'-i dâim
var.*

Bir def'a kış mevsiminde mütemekkin oldukları medresede gece ibtidâsında, medresenin döşeme tahtasına secde etmiş ve mübârek gözlerinden çok yaş dökmüş idiler. Öyle ki burûdet-i havâdan mübârek yüz ve sakalları buz tutmuş ve sofaya yapışmıştı. Gündüz olunca ashâb, sıcak su getirip rûy-i mübâreklerine döktüler. Nihâyet buzlar eridi. Ve onların namâz-ı bâtinîlerinin esrârına kim muttali' olabilir? Nitekim beyân buyururlar:

صد گونه نماز است رکوع ست و سجود ** آنرا که جمال دوست باشد محراب

Tercüme

Yüz türlü namâz oldu rûkû' ile sücûd, ol kimseye ki cemâli dosttur mihrâb.

Ve Zât hazretlerinin bî-nihâye olan vera' ve takvâları sûretini şerh ve beyân nasıl mümkün olur ki? Onların takvâda azîm bir şânları var idi ve o bâbda kelimât-ı âliye beyân buyurmuşlardır. Ve hakîkatte ashâb ve ahyârdan sonra, إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاهُمْ (Hucûrât, 49:13) âyet-i kerîmesinin dâire-i velâyetinde onlara işâret vâki' olmuş idi. Takvânın zâhiri Hakk Teâlâ'dan havf sebebiyle mâsivâdan perhîz etmekten ibâret olduğundan التقوى محافظة آداب Ya'nî takvâ-i âdâb, şeriâtın muhâfazasıdır, denilmiştir. Ve takvâ kendisinde huzûz-i nefis olduğu için Hakk (c.a.) hazretlerinin harâm ettiği şeylerden ictinâbdan ibâret olduğuna nazaran, التقوى حظوظ النفس denilmiştir. Ve takvâ, husûl-i kemâle mâni' olan her şeyden imtinâ' olduğuna göre, Ya'nî “Takvâ seni Hakk Teâlâ hazretlerinden teb'îd eden şeylerin kâffesinden mücânebettir.” denilmiştir. Tâ ki muktezâ-yı sülûk ve vusûl olan şey o kimseye hâsıl olup ebvâb-ı rızık ona meftûh ola.

روزی بی رنج میدانی که چیست ** قوت ارواح است و ارزاق نبیست

Tercüme

Bilir misin ki nedir dahil-i bî-mezâhimi sen? Gidâ-yı cândır o hem de nebînin erzâkı.

و من يتق الله يجعل له مخرجاً ويرزقه من حيث لا يحتسب Nitekim kelâm-ı mucîd haber verir: Ya'nî “Kim ki Allah Teâlâ'dan korkup menâhîden ictinâb ederse Allah Teâlâ onu dünyâ ve âhîret mihnetinden ihrâc eder ve ona, hâtırına hutûr ve me'mûl etmediği rızık ihsân eder.”

Takvâda zikr olunan bu makâm sâlik-i muttakînin ibtidâ-yı makâmıdır. Zîrâ takvânın makâm-ı i'lâsı, nazar-ı mâsivâllahdan bi'l-küllîyye kat' edip, gayr ile meşgûliyeti kendine harâm-ı mahz bilmektir.

Nitekim Ca'fer-i Sâdık (r.a.) hazretlerinden menkûldür ki buyurmuşlardır: التقوى ان لا Ya'nî “Takvâ, kalbinde Hakk Teâlâ hazretlerinden gayri bir şey görmemektir.” Ve Şeyhü'l-Nasr Âbâdî (r.a.) buyurmuşlardır ki: التقوى ان يتقى العبد عن ماسوى Ya'nî “Takvâ, abd'in Allah Teâlâ hazretlerinin gayrisinden ittikâsıdır.” Bu zikr olunanın cümlesi Hazret-i Hudâvendigâr'ımızın zât-ı mukaddeslerine sıfat olmuş ve bu âdâb ile mütehallî bulunmuş olduklarından lâ-cerem kendi muâmelelerinden beyân buyururlar: بيض الله وجهه

Beyit

بسوزيد آتش تقوى جهان ماسوى الله را ** بزد برق زالله و بسو زانيد تقوى را

Tercüme

Cihân mâsivâ-yı Hakk'ı yaktı âteş-i takvâ, urub bir berk-i Hakk'dan eyledi ihrâk-ı takvâyı

Emr-i takvâda bir mesâbede idiler ki cemî'-i ömürlerinde Zât hazretlerinden dünyânın gam ve şâdisine dâir bir söz ve mesâlihi hakkında bir şey işitmemiş idik. Ve bu hâl meşgûliyet-i bâtına delîldir. Nitekim buyururlar:

Mesnevî

شهوت دنيا مثال گلخن است ** که ازو حمام تقوى روشن است
ليک قسم متقى زين تون صفاست ** زانکه درگرمابه است و در نقاست

Tercüme

Dünyâda şehvet gûyâ ki külhan, hamâm takvâ-yı rûşendir ondan.

Ashâb-ı takvâ onda safâda, hamâmda zîrâ tâhir ve nakkâde.

(Nahl, 16:128) Ya'nî “Allah Zülcelâl hazretlerinin nusreti, menâhîden ittikâ ve halkına şefkatle ihsân edenler içindir.”

Cezabât-ı vasl ve sıfat-ı vecdlerine gelince böyle küçük risâleler onun aşr-i aşîrini takrîre kifâyet edebilecek mertebede değildir. Lâkin الكثير يدل على القليل hükmünce onlara târî olan her bir hâlden bir şem'e beyân etmek vâcib oldu. والعامل يكفيه الاشارة

Allah seni muvaffak eylesin. Ma'lûm ola ki cezbe, maa't-tevfik bir inâyet-i ezeliyyedir ki kable'l-halk ve istihkâka Hakk (c.a.) hazretleri ashâb-ı inâyetten bir tâifenin ervâhına refik eyler. Nitekim ârifin biri buyurur: الجذبة والتوفيق حسن عناية الحق الى العبد ليس له فيه سبب ولامنه Ya'nî “Cezbe ve tevfik Hakk'ın, kula sebebsiz ve talebsiz hüsn-i inâyetidir. Binâenaleyh o devlet-i ibtidâdan müsâid olunca biraz cidd-i cehd, mü'mini makâmâtın i'lâsına îsâl eder.” Nitekim Nebî (s.a.v.) Efendimiz buyurmuşlardır: جذبة من جذبات الحق خير من علادة Ya'nî “Cezabât-ı Hakk'tan bir cezbe, ins ve cinnin ibâdetinden hayırlıdır.”

Mü'mine her vakit sülûkte bir makâm târî olur ki orada tevakkuf eder. Hakk (c.a.) hazretleri kemâl-i lutfundan onu o makâmdan cezabât-ı tevfiğiyle selâmete geçirip maksûd ve matlûbuna eriştirir. Hazret-i Hudâvendigâr'ımız cezbe-i tevfik-i ezeli refik olmuş olduğundan peyderpey zât-ı şerîflerine fâiz olan cezabât ile etvâr-ı sülûkü ubûr buyururlardı. Lâ-cerem vakt-i sülûkte eriştikleri her bir mahâl ve makâmda kendilerine münkeşif olan hakâyıkın metninde bir şem' beyân buyururlar: (a.k.)

ببرد عقل ودلم را براق عشق معانی ** مرا بپرس کجا برد آن طرف که ندانی
بدان رواق رسیدم که ماه و چرخ ندیدم ** بدان جهان که جهان هم جدا شو دز جهانی
فرو خور دمه و خورشید قطب هفت فلک را ** سهیل جان چو بر آید زسوی رکن یمانی

Tercüme

*Bırak aşk-ı maânî götürdü akıl ve dili, götürdü bir yana ki o taraf sana pinhân.
Eriştim öyle revâka ki görmedim mah u çarh, hem o cihâna cihânlıktan oldu ayrı cihân.
Yutar yedi feleğin kutbunun mah u mehrîn, çıkınca rûkn-i yemânîden o süheyl-i revân.*

Diğer bir mahalde dahi bu ma'nâda azîm kavî olan bir hâlin sırrından beyân buyururlar:

“Saâdet tûğânı gelip eteğimizden çekti, çadırımızı, köşküümüzü feleğin bâlâsına kurduk. Mısır ikliminin aslâ rû'yâsında böyle görmediği şükrü hamdolsun ki biz dışımızın dibinde bulduk, devr-i kamer ömürleri noksân ve kısa ettiği hâlde o mahbûb-i hakîki devrânımıza bir ömür bahş eyledi.”

Bundan her bir kelime binlerce hakâyıkın miftâhıdır. Eğer onun şerhine şürû' olursa te'vîl ve maksûd-i gâib olur. Binâenaleyh biz maksûda gelelim ve Sultânü'l-Mahbûbun Sultân Veled (k.s.a) hazretlerinin kendi hâlinin sırrından onlara refik olmuş olan inâyet-i ezelinin beyânında buyurmuş oldukları hakâyıktan misâl tarîkiyle bahs edelim. Nitekim buyururlar:

Beyit

بکمال بود عشقم زازل که آفریدی ** نه زمین نه گردون که دعای من شنیدی
نه خوری بدو نه ماهی نه سری بدو کلاهی ** که مرا برای عشقت زکرید کان گزیدی

Tercüme

*Kemâlinde idi aşkım ezelden, kimin âferînişte dururken,
Zemîn yoktu felek yoktu o demde, duâmı gûş ederdin sen ademde,
Ne vardı şems-i tâbânı ne mahî, başı nâ-bûd idi yoktu külâhı.
Harîm-i aşkını almak için sen, beni seçtin seçilmişler içinden.*

Ve Hazret-i Hudâvendigâr (k.s.) Efendimiz diğer bir mahalde, subh-ı ezelde Zât hazretlerinin tıynetleriyle tev'em olan inâyet-i azîmenin şerhinde ve sâkî-i bâkînin elinden bir dehân-ı ma'nevî ile tatmış olduğu bir şarâbın halâvetinden beyân buyururlar:

ساقیا بر خاک ماچون جر عها می ریختی ** کر نمی جستی جنون ما چرا می ریختی

Tercüme

O dem ki hâkimize cür'a-i zîr eden sâkî, niçin dökerdin emel etmesek cünûnumuzu

Diğer bir gazelde beyân buyururlar:

Beyit

کشید این دل گریبانم بسوی کوی آن یارم ** در آن کوی که می خوردم گروشد کفش و دستارم

Tercüme

Bu dil tuttu garibânı o yârin semtine çekti, içip o semtte rehin etmiş idim ben keş u destârı

Înâyet-i ezeli Hazret-i Hudâvendigâr'ımıza hâsıl olmuş ve o, inâyetin kanadı ile enâniyyetin hûnhâr çöllerinden pervâz buyurmuş olduğundan sâlikân-ı tarîkatın irşâdı için o hâlin beyânından ibâret muhtelifle ile bir şem'e takrîr buyurdular. Bu muhtasar onun cümlesini mütehammil olduğundan icâz tarîkiyle zikr olundu. Ve O hazretin sekr ve istiğrâkına gelince; nasıl beyân olunabilir ki? Onların ekser-i kelimât-ı tayyibâtı hâlet-i sekrde beyâna gelmiştir. Ve bu bir makâmıdır ki ricalullah makâm-ı kurb ve visâle eriştikleri vakit lutf-i visâl ve hüsn-i likâ-i subhânînin ziyâdeliğinden şarâb-ı muhabbeti nûş ederek, mest-i likâullah olurlar. Nitekim Nebî (a.s.v.) Efendimiz buyururlar: ان لله شراباً أعدّه لاوليائه اذا شربوا اسكروا واذا سكروا طابوا اذا طابو Ya'nî "Tahkîkan Allah Teâlâ hazretlerinin evliyâsı için ihzâr ve tehiyye buyurmuş olduğu bir şarâb vardır. İtikleri vakit sekerân ve sekerân oldukları vakit tayyib, tayyib oldukları vakit sâmit olurlar."

Menkûldür ki Hazret-i Risâlet (s.a.v.) Efendimiz, kab قوسین او ادنی "kâbe kavseyn ev ednâ" kurb-ı hâssı ile müşerref olup cemâl ve celâl Hazret-i Ahadiyyeti (c.c.) dîde-i basîretle müşâhede buyurdıklarında, âyet-i subhânînin keşfinden ve rumûz-ı Rabbânînin tahkîkinden sonra Hazret-i Hakk (a.e.)'dan biri şarâb ve diğeri sût ile mâlî, nûrdan iki kadeh gelip, ikiden birinin ihtiyârına işâret olundu. Hazret-i Risâlet (s.a.v.) Efendimiz, اخترت اللبن Ya'nî "Sütü ihtiyâr eyledim" buyurdular. Zîrâ ol vakit ahkâm-ı kuvânın şerîat ve istihkâm esâsı evâmîr-i tarîkatın ibtidâsıydı. Câm-ı cihânnümayı şarâb-ı hakîkatî ârifler ve âşıklar ve ümmetinin havâssı için saklamışlar idi. Ve Hazret-i Hudâvendigâr o şarâbın sıfatından kelimât-ı kesîre buyurmuşlardır. Nitekim beyân buyururlar:

Kıt'a

از آن شراب که گر جرعه ازو بچکد ** ز خاک شوره بر وید همان زمان گلزار
شراب لعل که گرنیم شب بر آرد جوش ** میان چرخ و زمین پر شود ازو انوار
مراچومست کنی آهنگی تماشاکن ** که شیر مست چگونه است در میان شکار

Tercüme

Şarâb-ı aşkın eğer olsa katresi rîzân, zemîn-i şûrede derhâl zuhûr eder gülzâr.

Şarâb-ı aşkın eğer nîm-i şebde cûş etse, miyân-ı çarh ve zemîne saçar bütûn envâr.

Edince mest beni gel de seyr-i âhenk et, ki şîr-i mest nasıl eylemekte azm-i şikâr

Ve Zât hazretleri diğerk bir gazellerinde dahi beyân buyururlar: (k.s.a.)

پیش از آن کاندنر جهان باغ و می وانگور بود ** از شراب لایزالی جان مامور بود
ما به بغداد جهان جان اناالحق می زدیم ** پیش از آن کین داروگیر و نکته منصور بود
پیش از آن کین نفس کل در آب و گل معمار شد ** در خرابات حقایق عیش ملمعور بود

Tercüme

Âlemin bağı, meyi, engûru mevcûd olmadan, lâ-yezâlî bâdesinden cânımız mahmûr idi.

Âlem-i cân Bağdad'ın da biz "Ene'l Hakk" der idik, nûkte-i Mansûr evvelde dahi mezkûr idi.

Etmemişken âb u gilde nefsi küll mi 'mârlık, tâ harâbât-ı ezelde ayşimiz ma'mûr idi.

Bu gazelin şerhi uzundur, lâkin maksûd bu mahalde buyurdıkları şarâbın sıfatını beyândır. Ahdinin muhakkıklarından bulunan Şeyh-i muhakkık İbn-i Fârız (n.r.) hazretleri ahd-i eleste içmiş olduğu şarâb-ı muhabbetin sıfatından birkaç beyit beyân buyururlar:

شرینا علی ذکر الحبيب مداماً ** سکرنا بها من قبل ان یخلق الکرم

Tercüme

Ândık nigârı nûş-i şarâb eyledik müdâm, mest ü mey olduk, asma daha halk olunmadan.

Ve kendilerine hâsıl olan o şarâbın ve sıfât-ı sekrinin beyânında Hazret-i Hudâvendigâr'ımız kelimât-ı âliye inşâ buyurmuşlardır. Ve bu iki beytinde buyurdıkları işâret-i azîm, ehl-i ma'rifete sermâye-yi tamâmdır.

ساقی جان خو برو باده دهد سبو سبو ** تا سر و پای گم کند زاهد مرتضای من
از کف خویش جسته امدرتک خم نشتهام ** تا همکی خدا بود حاکم و کد خدای من

Tercüme

Desti desti mey verir sâkî, cân hûbru, zâhid makbûlüne bî-hûş ve mest olsun diye.

Kurtulup oldum kefinden hum dibinde cânîşîn, hâkimimdir, sâhibimdir kâmilên Rabbü'l-muîn.

Sâhib-i sekr olan evliyâullah ve kâmilândan emsâl-i kelimât-ı kesîre menkûldür. Lâkin Hazret-i Hudâvendigâr'ımızın bu hâlde temkîni, cümlesinden ziyâde olduğu için onların kelimâtı dahi cümlesinden i'lâ ve makâmları da kâffesinden eşrefdir. Nitekim Zât hazretleri buyururlar: (a.z.)

Şiir

رندان خرابات بخور دندو بر فتند ** مائیم که جاوید بخور دیم و نشتیم

Tercüme

Rindân-ı harâbât yedi içti de gitti, bizler ebedîyen yeyip içtik de oturduk.

Zât hazretlerinden bunun emsâl-i kesîresi menkûldür. Zikr olunan mikdar numûne olarak îrâd olundu.

İmdi vaktâki mü'min-i kâmil istiğrâktan meczûb ve şarâb-ı visâlden memzûk olup, mest-i cemâl ve celâl olur. Ve vaktâki âlem-i beşeriyetten ibâret olan kendisinin kendiliğine nüzûl eyler. Hâl-i sâbıkın ezvâkından mufâratatından nâşî ona aşk ve şevk hâsıl olur; vecd ise aşk ve şevkin galebesinden ibârettir. Nitekim ârifin biri buyurur: الوجد انزعاج الروح عن احتمال "Vecd galebe-i şevk husûlünden nâşî rûhun bî-karâr olmasıdır." Ve Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (k.s.a.) bu sıfâatla mütehallî olmuş ve onların zâhir-i mübârekleri bâtınlarına mutâbaat hasebiyle aşk sûretini tutmuş bulunduğundan, şübhesiz aşk ve şevk kademi ile etvâr-ı bî-pâyân hakîkati tayy buyurmuşlardır. Nitekim beyân buyururlar ve sâlik bulundukları o etvârın azametinden haber verirler: (k.b.a)

Şiir

سر قدس گر دیم و آخر سوی جیحون تاختیم ** عالمی بر هم زدیم چست بیون تاختیم
اولین منزل یکی دریای پر خون رونمود ** در میان موج آن دریای پر خون تا ختیم
چون براق عشق عرشی بود زیران ما ** کنبدی کردیم و سوی چرخ گردون تاختیم
فهم و وهم و عقل انسان جملکی دره بریخت ** چونکه از شش حدانسان سخت افزون تاختیم
عالم چون را مثال ذرها بر هم زدیم ** تا بپیش تخت آن سلطان بیچون تاختیم

Tercüme

*Reh-i aşka girip koştuk nihâyet sûy-i Ceyhûn'a, edip alt üst cihânı, sıçradık sür'atle bîrûne.
Birinci menzile geldik göründü kanlı bir deryâ, o kanlı bahrin emvâcında koştuk gark olup hûne.*

*Burâk aşkına binmiş idik zîrâ ki biz arşın, hemen bir sıçradık, koştuk o sûy-i çarh-ı gerdûne.
Döküldü yolda kaldı fehm ü vehm ü akli insân hep ki altı hadd-i insânîden ettik sa'y her gûne.
Edip zîr ü zibr-i zerrât-ı âsâ âlem-i çûni, koşup gittik nihâyet cânib-i sultân-ı bîçûne.*

Ve diğer bir gazelde aşk yüzünden müşâhede eyledikleri kesret-i iştiyâkı beyân buyururlar:

Şiir

سی سال در پی تو چو مجنون دوپدهام ** اندر جزیره کهنه خشک ست ونه تری
غافل بدم از آنکه تو مجموع هستی ** مشغول بود عقل بایمان و کافری
ای دل توکل کوئی بیرون زهر دوکون ** ای جمله چیزها توواز چیز هابری

Tercüme

*Mecnûn gibi peykte otuz yıl koşar idim, bir boş cezîrede ki ne var huşkî ne terî?
Gâfil idim ki cümlesi sensin bu varlığın, imân ve küfr eyler idi akli serserî.
Ey dil dü kevn hâricisin cümle kevnsin, her şeysin fakat yine her şeyden berî.*

Ve diğer bir gazelde beyân buyururlar: (k.s)

Şiir

سالکان قدس را محرم شدم ** ساکنان قدس را همدم شدم
طاری دیدم برون از شش جهت ** خاک گشتم فرش آن طارم شدم
هر نفس همراه عزرائیل بود ** جان میادم کراز ودر هم شدم
روبرو بامرک کردم حریها ** تاز عید مرگ من خرم شدم
خون شدم خوشیده درر کهای عشق ** در دوچشم عاشقان شبنم شدم
که چو عیسی جملگی گشتم زیان ** که دلی خاموش چون مریم شدم
آنچه از عیسی و مریم یاوه شد ** گر مرا باور کنی آن هم شدم
پیش نشترهای عشق لم یزل ** زخم گشتم صدره و مرهم شدم
سست کردم تنگ هستی را تمام ** تا که بر زین بقا محکم شدم
بانگ نای لم یزل بشنو زمن ** گر چو پشت چنگ اندر خم شدم
رو نمود الله اعلم مرمر ** کشته آه و بسی اعلم شدم
اید اکبر شمس تبریزی که بود ** عید را قربانی اعظم شدم

Tercüme

*Sâlikân-ı kuds oldu mahremî, sâkinân-ı kuds oldu hemdemim.
Kabe gördüm şeş cihetten taşrada, ben ona ferşim benim o târemim.
Her nefes hemrâh-ı Azrâîl idi, sen beni zannetme ondan derhemim.
Ben ölümle yüz yüze cenk eyledim, ıyd-i mevtimden nihâyet hürremim.
Kurumuş kanım, urûk-ı aşkta, âşikânın gözlerinde şebnemim.
Gâh Îsâ veş dîl oldum ser-teser, gâh hâmûşlukta mesel-i Meryem'im.
Meryem ve Îsâ ki gayb etti onu, i'timâd etki onunla hemdemim.
Aşk-ı Hakk neşterleri peşinde ben, yarayım hem, hem de türlü merhemim.
Süst ettim kâmilên dâr-ı varlığı, şimdi ben zîn-i bekâda muhkemim.*

*Lemyezel nây-i demin benden işit, gerçi çengin zehri âsâyım humum.
Revnümûd oldu bana Hakk-ı alîm, küşte-i âhım ve pek çok a'lemim.
Şems-i Tebrîzî büyük bir ıyddır, ıyd'a bir kurbân-ı kebşi a'zimim.*

Bu gazelde olan ebyâtın her bir kelimesi, onlara feth ve münkeşif olmuş olan esrâra işârettir. Eğer onun şerhinden bahs olursa tatvîle müntehî olur. Ona bir asırdan olan azîzin biri bu beyitlerden birisini şerh buyurmuş ve iki tabaka kâğıda yakın bir müsvedde olmuştur. İmdi biz ser-rişte-i kelâma rücû' edelim ve aşkta şerh buyurdıkları esrârdan ve yine aşkta Zât hazretlerine hâsıl olmuş olan makâmâtın bahsedelim:

Ey tâlib-i tahkîk, ma'lûmun olsun ki Hazret-i Hudâvendigâr'ımızın (r.a.) aşkta bî-hadd-i va'd-i şân-ı azîmleri var idi. Ve ibtidâî hâllerinden inkırâz vakitlerine kadar onların aşk ve şevkleri mütezâif olurdu. Ve ifrât-ı aşktan kanmak bilmezler ve dâimâ o hâlin izdiyâdını ârzû eylerlerdi. Nitekim buyururlar: (k.s.a.)

Beyit

ریگ ز آب سیر شدمن نشدم زهی زهی ** لایق جز کمان من نیست درین جهان زهی

Tercüme

*Kavimler sudan oldu, gitti seyrâb, ben teşneyim, âb içinde bî-tâb
Âlemde olan kirîşler ancak, elbette kanmaktır el-Hakk*

Âkıbet o himmet ile makâmât-ı âliyye ubûr buyurdular. Nitekim o hâlin sıfatından beyân buyururlar: (k.s.)

نهادم پای در عشقی که بر عشاق سر باشم ** منم فرزند عشق ای جان ولی پیش از پدر باشم

Tercüme

*Kodum bir aşka pâyî ki bütûn uşşâka baş oldum, benim, ferzende-i aşk lâkin babamdan evvel
oldum ben.*

Ve diğer bir gazelde bi'l-küllîyye mahv-i aşk olduklarını bir ibâre-i mermûz ile nefis-i nefiselerine işâret buyururlar: بیض الله تعالى وجهه

تمام اوست که فانی شد است آثارش ** بدوست کانی اول تمام شد کارش
مرادلی است خراب درره عشق ** خراب کرد خراباتی بیک بارش
بکو بعشق بیاگر فتاده میخواهی ** چنان فتاده که خواهی بیا و بردارش

Tercüme

*Kemâlidir ki onun fânî oldu, âsârı ki ân evvel içinde tamâmdır kârı.
Tarîk-i aşkta harâbın harâbı gönlüm var, harâb etti harâbâtı birden esrârı.
Eğer ki düşkün ararsan aşk ile bir gel, dilerse öyle ki gel dâre çek o pür-zârî.*

Ve yine diğer bir gazelde Zât hazretlerinin aşkta ki sebâtlarını beyân buyururlar:

من طربم طرب منم هره زندنوی من ** عشق میان عاشقان شیوه کند بر ای من

Tercüme

Ben tarabım, tarab benim zehre nevâ mı meşk eder, etmede âşikân içinde bana aşk şîveler.

Ve diğer bir gazelde aşk husûsunda kendilerine zâhir olan bir kavî makâmın saffetinden beyân buyururlar: رضی الله عنه

Şiir

این نیم شبان کیست چو مهتاب رسیده ** پیغام بر عشق ست زمحراب رسیده

Tercüme

Mehtâb gibi kimdir bu gelen nısf-ı leyde, mihrâbdan erişmedir o peygâmbir-i aşktır.

Ve diğér bir gazelde sıfât-ı aşkın beyânında buyururlar: قدس سره السامی

Şiir

عشق اندر فضل و علم و دفتر و اوراق نیست ** هر چه گفت و کوی خلق آنره ره عشاق نیست
شاح عشق اندر ازل دان بیخ عشق اندر ابد ** این شجر را تکیه بر عرش و ثرای و ساق نیست

Tercüme

*Bu aşkın nisbeti yok fazl u ilme, kütüb ü evrâka, yolu yok, güftü-gûyu halkın aslâ râh-ı uşşâka.
Ezelde dalları bihî ebedde oldu bil aşkın, değıldir müstenid-i aşkın dırahtı arz ile sâke.*

Ve irşâd tarîkiyle buyururlar:

جان بقدای عاشقان خوش هو سیست عاشقی ** عشق بر ست ای پسر بادخواست مابقی

Tercüme

Hoş heves oldu âşıkâ cânını eylemek fedâ; aşk kanadıdır ey oğul gayrisi hep onun hevâ.

Ve yine buyururlar: قدس سره السامی

عاشق شو و عاشق شو بگذر زحمیری ** سلطان بچه آخر تاجند اسیری

Tercüme

Âşık ol âşık ol! Elverdi eşeklikten geç, pâdişâh-zâdesin âhirde esîrlik nenedir?

Ve Zât hazretleri buyururlar : بیض الله وجهه :

عمر که بی عشق رفت هیچ حسابش مگیر ** آب حیاتن عشق دردل و جانن پذیر

Tercüme

Bî-aşk geçen ömrünü hiç katma hesâba; aşk âb-ı hayâtır dil u cândan onu ahz et.

Zât hazretlerinin bu makâmda pek çok kelâmları bulunduğundan bu kadarla ihtisâr olundu. İmdi evliyâ-yı kâmiline esnâ-yı sülûkte hâdis olan havf ve haşyet ve recâ ve bastın sebebi nedir? Ve Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (r.a.) bu kısımda ne vechle sülûk buyurmuşlar ve nasıl kelâm-ı rûh-i efzâ beyân etmişlerdir. Bu sûretler takrîr olunur. Eğer bir sâil sorar ise ki Yûnus, 10:62) *أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ* sâdir olduğu hâlde havf ve haşyet evliyâ-yı kümmeler ne sebepten lâzım gelir?

Allah Teâlâ hazretleri seni muvaffak eylesin, ma'lûmun olsun ki velâyet mü'mini muhîr olan inâyetten bir duvardır. Hücûm-i vesâvisden nefsi emîn edip sırât-ı müstakîm üzerine tevcih eyler. Ve havfı inhitâtdan halâs eder ve hakikat-i havf üç kısım üzerine olup; havf-ı âmm, havf-ı hâs ve havf-ı ehassdır. Havf-ı âmm, kesret-i maâsî ve irtikâb-ı kenâhîden ve hitâb ve ikâbdan korkmaktır. Ve havf-ı havâs makâmından inmek ve makâm-ı kurbdan uzak düşmek korkusudur. Ve havf-ı ehass edeb-i nefsin kemâlinden ve ziyâde takarrubundan nâşîdir. Zîrâ ki kâmilin makâm-ı kurbiyyete vâsıl oldukça vesâit bi-kaderü'l-imkân ortadan kalkar ve azamet

ve celâl-i hüviyyet-i bâcün ve çegûneyi müşâhede ederler. Hakk(c.a.) hazretlerinin kurbiyetinde ki azamet ve heybetten onlara havf ve haşyet gâlib olur. Nitekim Hakk Teâlâ hazretleri buyurur: كرم الله وجهه ورضى الله عنه (Fâtır, 35:28) Ve nasıl ki Hazret-i Alî Efendimiz'in perverdeleri ve cümle meşâyihin muktedâsı ve pîr-i tarîkat, Hasan Basrî (r.a.)'dan menkûldür ki havf ve haşyet ona öyle müstevlî olmuş idi ki, mu'tekif oturduğu vakitte gûyâ kılıç önünde oturmuş gibi olur idi. Ve gönlünde olan havf ve sûzişden nâşî hiçbir kimse onu güler görmez idi. Zîrâ vesâit-i örtüden ne kadar ziyâde mürtefi' olur ise azamette o kadar ziyâde tecellî eyler.

Beyit

نزد یکانرا بیش بود حیرانی ** کایشان داند سیاست سلطان

Tercüme

Ehlullaha ziyâdedir hayrânlık, onlar vâkıf, siyâset-i sultâna

Hazret-i Cüneyd buyurur (r.a.): ان الله تعالى اذا خافو الله تقطعت او صالهم وكت السنهم Ya'nî و طاشن عقولهم فزعاً من الله تعالى و هيبة له وانهم الفصحاء والطلاق والنبلاء لباء العالمون بالله و آياته “Hakk Teâlâ hazretlerinin kulları vardır ki, Cenâb-ı Zülcelâl'den hîn-i haşyetlerinde Hakk'tan feza'larından ve onun heybetinden nâşî vaslları munkatı' ve lisânları kelîl ve akılları hafif olur. Tahkîkan onlar Allah'ı ve âyâtını, âlim olan ukalâ-yı fusahâ ve tulakâ ve ezkiyâdır.”

Ve Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (k.r.a.) mahall-i kurbiyete vâsıl olmuş bulunduklarından onların ekserî kelâmları şerh-i visâle dâirdir. Envâr-ı tecelliyâta müstağrak oldukları vakitlerde vücûd-i mübâreklerine hüzn ve havf galib olup o hâl sebebiyle havf ve hüznü mübeyyin kelâm, inşâ buyurur idi. Nitekim buyururlar: (k.s.)

Beyit

هر طری که در جهان گشت ندیم کهتری ** می بر مد ازودلم چون دل توز مقدری

Tercüme

Âlemde en küçük birinin bir meserreti, tevhîş eder beni, nicesini sen gınâ eyle.

Diğer bir gazelde beyân buyururlar:

اگر دلت بیلاى غمش مفرح نیست ** بقین بدان که تودر عشق شاه مختصری
زربخ گنج بترس و زربخ هر کس نی ** که خشم حق نبود همچو کینه بشری

Tercüme

*Onun belâ-yı gamıyla ferah değilse dilin, sen emr-i aşta muhakkak hakîrsin Şâh'a.
Ezâ-yı halkı bırakta azâb-ı Hakk'tan kork ki hışmı Hakk değil o kîne-yi beşer-i âsâ.*

Ve diğer bir gazelde bu hâlin sıfatında ve teslîm ve rızânın beyânında buyururlar:

مجوی شادی چون در غمست میل نگار ** که در دوپنجه شیرى توای عزیز شکار

Tercüme

Düşünme şâdiyi gamda olunca meyl-i nigâr, ki pençesinde arslanın ey azîz-i şikâr.

Ve böylece recâ dahi Mesîh (a.s.)'a mensûb sıfâttan olan bir makâmıdır ki, sâlik-i tarîk-i Hakk'ın levâzım-ı zâtîyyesinden olmak icâb eder. Nitekim Şeyh Osmân hazretleri buyururlar: Ya'nî “Havf, Hakk Teâlâ hazretlerinin

adlinden ve recâ fazlındandır.” Velâkin recâ havf ile berâber olmalı. Ol vech ile ki hiçbirisini diğeri üzerine tercîh ve tafdîl etmemeli. Nitekim denilmiştir: *لو وزن خوف المؤمن ورجؤه بميزان* Ya’nî “Mü’minin havf ve recâsı mîzân ile vezn olursa birisi diğerinden ziyâde gelmeyip mertebe-i i’tidâlde görülür idi.” Ve eğer recâ havf üzerine gâlib olursa emn lâzım gelir. Nitekim Celle ve Alâ hazretleri buyururlar: *مَا عَزَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ* (İnfitâr, 82:6) Ya’nî “Seni mağrûr eden şey nedir ki Rabb-i kerîmine isyân ettin?” ve eğer havf, recâ üzerine galebe eyler ise yeis, mûcib-i helâk olur. Nitekim Hakk Teâlâ Hazretleri buyurur: *إِنَّهُ لَا يَأْسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا* (Yûnus, 12:87) Ya’nî “Allah Zülcelâl hazretlerinin rahmetinden ümîdini kesenler ancak zât-ı şerîfine ve sıfât-ı celîlesine kâfir olanlardır.” Binâenaleyh recâ, Hakk Teâlâ (a.e) hazretlerinin lutf-i rahmetine hüsn-i zannın ziyâdeliği ve yakînin kemâli ve vüsûkun kavîliğidir. Nitekim Hakk (c.a.) hazretleri buyurur: *إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَكُلُوا* (Bakara, 2:218) Ya’nî “Tahkîka o kimseler ki imân edip terk-i diyâr ettiler. Ve Allah yolunda mücâhede eylediler. İşte Allah’ın rahmetini recâ eden onlardır.” Ve bu her iki sıfât-ı kâmilde mütesâvî derecede olmak lâzımdır. Meselâ eğer dâimâ güneş olursa harâret ve yubûsetten hiçbir nebât neşv ü nemâ bulmaz ve eğer hep yağmur olursa yine böyledir. Velâkin âhir vakitte recâda müstevsik ve inâyet ve rahmet-i Hakk’a mustazhir olmak îcâb eder. Nitekim Yahya b. Muâz buyurur: *مستقى الخوف من بحر عدله و مستقى الرجا من بحر فضله وقد سبق الفضل* Ya’nî “Âb-ı havfı içen Hakk’ın bahr-i adlinden içer ve âb-ı recâyı içen bahri fazlından içer.” Ve Hakk (c.a.) hazretlerinin sebkât-ı rahmet-i alî, gazab-ı kavî-i şerîfî mûcibince fazlı adlini geçmiştir.

İmdi Hazret-i Hudâvendigâr’ımızın tecelliyât-ı cemâlden dahi hazzı vefîr ve nasîbi kesîr olduğundan ve hüsn ü zann-ı mübârekleri Hakke’l-yakîne vâsıl olmuş bulunduğundan bu kısımda dahi kelîmât-ı munbasîta ve recâyâ dâir hakâyık-ı kesîre ve dakâyık-ı vefîre beyân buyurmuşlar ve kendi sülûklerinden bir şemme göstermişlerdir. Her kimin ki seyr-i müstakîm ve gözü görücü ve kulağı işitici olursa bu katreden ma’nâ ve hakâyık deryâlarına dalar. Ve bunun için buyururlar: (k.s.)

عارفان را شمع و شاهد نیست از بیرون خویش ** خون انگوری نخورده باده شان هم خون خویش
خون مابر غم حرام و خون غم برما حلال ** هر غمی کوگردما گردید در خون خویش
من ینم موقوف نفخ صور همچون مردکان ** هر زمانم عشق جانی مید هدزا فسون خویش

Tercüme

*Kendisinden ârifin hâric değildir şem ‘u yâr. Âb-ı engüre ne hâcet kendi hûn-i bâdedir.
Hûnumuz gam için harâm bizler için dem-i gam helâl. Devr eden her gam bizi hûninde
olmuştur musîr.*

Nefh-i sûra intizârım yoktur ölmüşler gibi, aşk her dâim füsûnundan bana bir cân verir

Veleh Rubâî

تادردل من صورت آن دشتک پری ست ** دل شاد چومن درین همه عالم کیست
والله که بجز شاد نمیتانم زیست ** غم می شنوم ولی نمیدانم چیست

Tercüme

*Gönlümde onun sûretidir reşk-i pîri, bir ben gibi dilşâd bu âlemde hânî?
Dirlik edemem şâdîlığın gayri ile gam var, duyarım bilmiyorum lâkin onu.*

Ve böylece diğer bir gazelde beyân buyururlar:

غم راجه زهره باشد تانام ما برد ** دستی بزن که از غم و غمخوار فارغیم
مالاف می زینم و توانکاری کنی ** ز اقرار هر دو عالم و انکار فارغیم

Tercüme

*Haddi değil ki nâmımızı gam ana bizim, el çırp ki şimdi biz gamı, gam-hor târikiz.
Biz söyleriz ve sen bizim inkârımızdasın, ikrâr her dû-âlemi, inkâr-ı târikiz.*

Ve yine buyururlar:

غم مرد و گریه رفت بقای من و تو باد ** هر جاکه گریه ایست کنون خنده می شود

Tercüme

Gam öldü girye gitti de kaldık seninle ben, her nerede girye varsa bütün şimdi handede.

Ve diğer bir gazelde bendelerini irşâd için buyururlar: (t.a.)

خورانمت می جان تادکر تو غم نخوری ** چه جان غم که زهر شاد مان گرو بیری

Tercüme

Gamın gide diye verdim sana mey-i cânı, düşüp de gamlara her şâd olandan umma meded.

Tecellî-i cemâlden behre-yâb oldukları vakit diğer bir makâmıdan buyururlar:

بخند بر همه عالم که جای خنده تراست ** که بنده قدو ابروی نست هر کز وراست

Tercüme

Cihâna gül ki senin gülme vaktin olmuştur; her eğri, doğru kadd ü ebruvânına bende.

Ve bu makâmıda kelimât-ı kesîre buyurmuşlar ve hakâyık-ı âliye şerh eylemişlerdir. (r.a). Hazret-i Hudâvendigâr'ımızın (k.b.) ehl-i tasavvuf indinde eşrefü'l-kulûb denilen serâir ve zamâire-i şuûr ve vukûfları sıfata ve mü'min-i kâmile bu makâmın ne vakit hâsıl olduğunun beyânına gelince: ايدك الله بروح القدس منه Ma'lûm olsun ki mü'min derece-i kemâle müteveccih olunca dîde-i basîretle cümle mevcûdât-ı ulvîye ve süflîye nazar-ı endâz olması ve cemî'-i hakâyık ve dakâyık muttali' olması için, ona seyrullahda kâffe-i melekût-i rûhânî ve cismânî küşâde olur. Nitekim Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (r.a.), Hazret-i Risâlet (s.a.v.) Efendimiz'in mi'râc-ı şerîflerinden haber verirler.

Beyit

چون کرد بر عالم کدر سلطان مازاغ البصر ** نقشی بدید آخرکه نقشها عاشق نشد

Tercüme

Âlemden ettik de güzer sultân-ı mâzâga 'l-basar, Bir nakş-ı diğer gördü ki sâir nakşa bakmadı.

Ondan sonra seyr-i ma-Allahda ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîne erişir ve belki hakke'l-yakîne vâsıl olur. Nitekim Hazret-i Ali (k.v.a.) Efendimiz, bu hâlin vasfından ve kendi yakînlerinden beyân buyururlar: لو كشف الغطاء ما ازددت يقينا “Eğer perde açılrsa idi yakînım ziyâde olmazdı.” İmdi, sâlik bu derece-i şerîfe urûc etmiş ve âlem-i kübrâda nukûş-ı kibriyâyı mütâlaa eylemiş bulununca âlem-i sagîr olan insânın zamâirine şuûr ve vukûf hâsıl ederse garip

değildir. Hâlbuki Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (k.s.a.) nefis-i azîzlerini tathîr buyurmuş ve Subhân-ı Kuds'de âkîf ve hazâir-i ünsde vâkıf ve celâbib-i işvede müteberrî bulunmuş olduklarından nukûş-ı nâ-mestûreyi zemîme-yi havâtırdan rûşen ve hüveyda görürler idi. Nitekim nefis-i mübâreklerine işâret buyururlar: (r.a.)

Beyit

زهی قلم که ترانقش کرد در صورت ** که نامه همه را نانبشته می خوانی
دلا چوباز شهنشاه صید کرد ترا ** توتر جمان شده سر زیان مرغائی

Tercüme

*O nakş eden seni böyle ne hoş kalemdir ki; yazılmamışken okursun cihâna nâmesini.
Şehinşâhın doğanı avlâdı seni ey dil; o etti kuşdîlinin tercümânı şimdi seni.*

Ve Zât hazretleri diğer bir gazelde beyân buyururlar:

چنانکه از رنگ رخجوران طبیب از علت آکه شد ** ز رنگ روی و چشم تو بدنیت پی برد بینا
ببیند حال دین تو بداند قهر و کین تو ** ز رنگت لیک بوشاند نکر داند ترار سوا
نظر درنامه می دارد ولی بالب نمیخواند ** همی داند گزین حامل چه صورت آیدش فردا

Tercüme

*Reng-i rencûru görünce illeti anlar tabîb, böylece renginden anlar dînini binâ olan.
Hâl-i dîni ve kînini gördükte renginden bilir, setr eder lâkin seni etmez o rüsvâ-yı cihân.
Gözleri mektûbdadır etmez kırâat lebleri, o bilir ferdâ, bu hâmilden ne sûrettir doğan.*

Ve Mesnevî-i Manevî de beyân buyururlar:

این طبیبان بدن دانشورند ** بر سقام توز تو واقف ترند
همزنبضت هم زچشم زهم ز رنگ ** صدسقم بینند درتو بی درنگ
این طبیبان نو آموزند خود ** که بدین آیانشان حاجت بود
کاملان ازدور نامت بشنوند ** تا به قعر تار و پودت در روند
بلکه پیش از زادن توسالها ** دیده باشند ترا باحاله

Tercüme

*Bu tabîbân-ı bedendir dâna, muttali 'i sakim ki senden i 'lâ.
Nabz u çeşmânın ile renginden, sende keşf eyler o emrâz-ı beden.
Bunu âmûz-ı tabîbâna hemen, dâimâ lâzım olur böyle nişân.
Adını duysa uzaktan kâmil, o olur kalbine elbet dâhil.
Doğmadan evvel o belki nice sâl, seni görmüştür o hep bâ-ahvâl.*

Bu kısımda Zât hazretlerinden müşâhede olunan kerâmâtı beyân etmek isterdim. والله اعلم Velâkin mahall-i mahsûsunda zikr edileceğinden tekrârından sarf-ı nazar olundu.

AKTÂBA HÂSIL OLAN TEVHÎD VE MAKÂM-I İTTİHÂDIN SIFÂTI VE HER İKİSİNİN ARASINDAKİ FARK BEYÂN OLUNUR

Cenâb-ı Hakk seni hakâyık-ı yakîniyyenin gâyesine ve maârifü'l-ilahiyyenin nihâyetine vâsıl eylesin. Ma'lûmun olsun ki, zikri geçen bu makâmât-ı ricâlullah için şedîd ve mahûf olarak büyük makâm ve pek serkeş ve müşkil bir menzildir. Ve hakikat-i tevhîde ehl-i zâhirden hiçbir kimsenin ittîlâ'ı yoktur. Nitekim Mesnevî-i Şerîf'de buyururlar قدس سره العزیز:

تالس دریا نشان پا یھاسب ** پس نشان پادرون بحرلاست

Tercüme

“Ayakların izi lübb-i deryâya kadardır. Binâenaleyh deryânın içinde ayak izi yoktur.”

İzah: Lübb-i deryâdan murâd âlem-i halk, derûn-i bahrdan murâdda âlem-i emrdir. Ya'nî bahr-i zâta vâsıl olup, seyri fillaha gelindikte orada ne nişân ve ne de bu seyre pâyân vardır.

Tevhîdîn ma'nâsı bir bilmek ve bir demektir. Nitekim Hakk (c.a.) hazretleri buyurur: لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ (İsrâ, 17:22) Ya'nî “Allah Zülcelâl hazretleriyle berâber diğer bir ilah ittihâz etmeyiniz.” Ve ittihâdın ma'nâsı bir olmaktır. Bu makâm, makâm-ı tevhîdden daha âlîdir. Velâkin bir olmaktan maksad kâsır-ı nazar olan bir tâifenin tevehhüm ettikleri hulûl değildir. Ve Cenâb-ı Hakk bundan yücedir ve bu ma'nâda Hazret-i Attâr buyururlar: (r.a)

ایخبا حلول کفر بود و اتحاد هم ** این و حدتی است لیک بتکرار آمده

Tercüme

Küfür oldu bu yerde ittihâd ile hulûl, bir vahdettir bu geldi lâkin tekrâr.

Lâkin ittihâddan maksûd olan odur ki, vaktâki sâlik cemî'-i makâmâtı geçmiş olur ve mücâhedâtı ve riyâzât kuvvetiyle nefsinin bakırını iksir-i a'zam yapıp ve bilcümle a'mâlini hiçe sayıp kâbil-i sıfât-ı ehadiyyet olmuş bulunur. Ondan sonra cemî'-i îrâdât-ı rûhânî ve cismânî, sûrî ve ma'nevî kalkıp, Hakk'ın îrâdesine muttasıl ve âkıbet onun sıfatıyla muttasıl olur.

Nitekim Şeyh-i Rabbânî Evhadeddîn Kirmânî (r.a) buyurur:

Beyit

چندان برو این ره که روئی بر خیزد ** ورهست دوئی بره روی بر خیزد
تواو نشوی ولیک اگر جهد کنی ** جائی برسی کز توتوئی بر خیزد

Tercüme

O kadar git ki bu yolda ikilikler kalksın, sâlik ol ki ikilikler var ise geri kalksın.
Sen O olmazsın, eğer gayret edersen ammâ erişirsin o yere senliğin olmaz aslâ.

Ve bu makâm dandır ki hace-i kâinât ve sırr-ı defter-i mevcûdât (s.a.) hazretleri, فی بسمع و بی بصر mertebesine vâsıl olup, sıfât-ı pâk-ı ehadiyyete ittisâl buldukta, Hazret-i Hakk (c.a.) hazretleri onların hakkında, وَمَا رَمَيْتْ إِذْ رَمَيْتْ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَفَى (Enfâl, 8:17) Ya'nî “Ey Habîb-i zî-şânım attığın vakit sen atmadın velâkin Allahu Zülcelâl hazretleri attı.” Ve إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ (Fetih, 48:10) Ya'nî “Ey Resûl-i Zî-şânım, Hudeybiye'de taht-ı şecerde sana biat edenler Allah Teâlâ hazretlerine biat etmişlerdir. Allah Zülcelâl hazretlerinin yed-i tasarrufu onların yed-i tââtı fevkindedir.” ayetleriyle hitâb buyurmuşlardır ki bu ma'nâya işâret-i azîmedir. Ve Sultânü'l-Ârifin Bâyezîd-i Bistâmî (k.s.a.) buyurmuştur: “Otuz yıl vardır ki Hakk buyurdu ben onu yaptım, şimdi otuz yıl var ki ben söylerim Hakk onu yapar.” Zîrâ mabâdî-i sülûkte henüz onun îrâdesi îrâde-i Hakk'ta müstehlek değildi. Otuz yıl kendi nefsinin Hakk'ın o evâmiri nevâhisine mutâvaata sevk eyledi ve otuz yıldan sonra onun îrâdesi, îrâde-i Hakk'ta fânî oldu ve onda Hakk'ın îrâdesinden gayri îrâde kalmadı. Ve ondan ancak Hakk'ın dilediği sâdır olur ve onun dilediği ancak Hakk'ın buyurduğudur. Meselâ bir kimse denize düşse

onun hareketi mevcûd oldukça eli ve ayağı deryânın hareketi hilâfında çırpınır, tamâmıyla gark olup hiçbir hareket kalmayınca ondan sonra onun hareketinin hâkimi deryânın hareketidir.

Ve Hazret-i Hudâvendigâr bu ma'nâda buyururlar (r.a):

آب دریا مرده را بر سر نهد ** و بود زنده زدرباکه رهد
چون بمردی توز اوصاف بشر ** بحر اسرار نهد بر فرق سر

Tercüme

Âb-ı deryâ ölüyü yüzde tutar, diri düşse de denize ka'ra batar.

Kalmasa vasf-ı beşerden âsâr, başına kor seni bahr-i esrâr.

Binâenaleyh eğer bir kâmilden bu hâlde bu ma'nâya dâir bir söz sâdır olursa Hakk'tan sâdır olmuş olur. Zîrâ şecerden böyle ma'nâ zâhir olmuştur. Hakk Teâlâ hazretleri buyurur: فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِي الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ أَنَّ يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ (Kasas, 28:30) Ya'nî "Mûsâ (a.s.) o âteşe gittiği vakit vâdi-yi Eymen tarafından buk'a-i mübâreke innâb veyâ avsec ağacından ona nidâ olundu ki, "Ya Mûsâ ben âlemlerin Rabb'i olan Allah Zülcelâl'im."

Ve Hudâvendigâr'ımız dahi bu ma'nâda buyururlar:

Beyit

درخت آتشین دیدم ندا آمد که جانانم ** مرا می خواند آن آتش مکر موسی عمرانم
دخلت التيه بالبلوى وذقت المن بالسلوى ** چهل سال ست چون موسی بگر داین بیابانم

Tercüme

Dıraht-ı âteşin gördüm, dedi ben işte cânânım, beni çağırdı âteş galiba Mûsâ-yı Ümrân'im.

Düşüp Tîh'e belâ çektim ve tattım men u selvâyı; tamâm, kırk yıl ki Mûsâ meseli divâr-ı beyâbânım.

Ve diğer mahalde buyururlar (k.s.a):

Beyit

تو آن نوری که با موسی همی گفت ** خدایم من خدایم من خدایم

Tercüme

Sen ol bir nûrsun Mûsâ'ya derdin, Hudâyım ben Hudâyım ben Hudâyım.

Bu hitâb ağaçtan sâdır olunca eşref-i mevcûdât ve mezâhirin i'lâsı olan onlardan zuhûru be-tarîki evlâdır. Nitekim buyururlar:

حق زشجر گفت منم وان شدمقبول همه ** کرز بشر کوید این دور مدار شزعمی

Tercüme

Hakk şecerden "ben" dedi makbûl-i âlem oldu bu, ger beşerden söylese körlükten inkâr eyleme!

Ve Sultânü'l-ârifin Bâyezîd-i Bistâmî (k.r.a.) hazretlerinden menkûldür ki hâlet-i istiğrâkta, سبحانی ماعظم شانی buyururlar idi. Ve kutb-u vakt Şeyh Cüneyd-i Bağdâdi (k.s.a.), ve reyhân-ı ricâlullah, vakti'l-fisebîlullah Hüseyin İbn-i Mansûr Hallâc (r.a.), لیس فی جبتي سواالله buyururlar idi. Ve nitekim bunun emsâlî azîzlerden menkûldür. Ve Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (k.s.m.) menzili bu makâmın nihâyetinde olup, i'lâ-yı derecâta vâsıl olmuş

bulunduklarından bu sıfât ile mütehallî oldukları her bir vakitte lâ-cerem bu siyâk üzerine söz söylemişlerdir. Şöyle ki:

از شربت اللهی و زجام انا الحقی ** هر يك به قدح خوردند من باخم و قنینه

Tercüme

Allah şarâbından hem câm ene'l-Hakk'tan, sagarla cihân içti ben küpler ile içtim.

Ve diğer bir mahalde buyururlar:

نه از خاکم نه از بادم نه از آتش نه از آبم

Tercüme

Ne hâktanım, ne bâdedenim, ne nârdanım, ne âbdanım.

Ve diğer bir makâmda buyururlar:

من عیسی آن چرخم کزماه گذر کردم ** من موسی آن طورم کالله درین ژنداست

Tercüme

Mesîh'im ben o çarhın ki mâhdan güzâr ettim, Kelîm'im ben, o Tûr'un ki Hakk bu köhne kabâda.

Ve diğer bir yerde buyururlar:

آن چیز شدم کلی کو ** بر همه سو کندست

Tercüme

Ben tamâmiyle ol şey oldum ki, cümlesinin ol yemîni olmuştur.

Ve diğer bir makâmda buyururlar:

این هیكل آدم است روپوش ** ماقبله جمله سجد هائیم

Tercüme

Bu heykel-i âdem oldu perde, biz kıblesiyiz bütün sücûdun.

Ve yine buyururlar:

خانه جسمم چرا سجده گه خلق شد ** زانکه بروز و شب بدر و دیوار اوست

Tercüme

Hâne-i cismim niçin secdegâh-ı halk olur? Çünkü onun rûz u şeb her tarafında yâz.

Ve diğer bir yerde buyururlar (k.s.a):

منصور اشارت گو از خلق بدار آمد ** از تندئ اسرارم حلاج زند دارم

Tercüme

İşâret-gû olan Mansûr'u tuttu dâra çekti halk, beni tündî-i esrârım için Hallâc çeker dâra.

Ve kezâ buyururlar:

همه دعا شده ام من زبس دعا کردن ** که هر که ببند رویم زمن دعا خواهد

Tercüme

Duâyı cümleye ettim bana duâ yetişir, gören benim yüzümü istiyor duâ benden.

Ve bu hâlde buna mümâsil birçok kelâm buyurmuşlardır. Ve onların buyurdıkları sırr-ı hakâyıkın misâli hiçbir kâminden menkûl değildir. Velâkin bilmelidir ki ehl-i tevhîd dâimâ bu

hâl-i ittihâd ile mevsûf olamazlar. Zîrâ Hazret-i Risâlet (s.a.s.) Efendimiz, *لى مع الله وقت* buyururlardı. Ve kuvvet-i beşeriyye bu bâr-ı sakîle nasıl takat getirebilir? Ve Hüseyin İbn-i Mansûr Hallâc (r.a) bu bârikanın be-gâyet müştâkı olduğundan dâimâ bu hâlde kalmak isterdi. Hâlbuki kuvvâ-yı beşeriyye tahammül etmez idi. Lâ-cerem vakti münâcâtta Hakk Teâlâ hazretlerinden harâb-ı zâhirî ve hedm-i vücûdu taleb eylerdi. Nitekim buyurur: *الهي افنيث* Ya'nî “Yâ Rabbî nasotiyî fî lahotiyîk fahcîq nasotiyî an trahm alî min sî fî qatî nâsûtîyyetimi lâhûtîyyetinde ifnâ eyledim, lâhûtîyyende olan nâsûtîyyem hakkı için benim katlime sa'y edenlere rahmet eyle.”

Ve Hâkânî dahi bu ma'nâda olan hakâyıkı iki beyitte be-gâyet güzel buyurmuştur:

خار پای من منم خودرا زخود فارغ کنم ** این دوئی یکسو شودهم من تو کردم هم تومن
باتو بنشینم بکام خویشتن بی خویشتن ** تامرا سودای تو خالی نکرد اندیر زمن

Tercüme

*Pâyımın hârı benim, ben çıkayım kendimden, ikilik bir ola ben sen olayım hem sen ben!
Kendim olmaksızın ârzûmla seninle olayım; tâ ki sevdân ile mâlî ola dâim dil ü ten.*

CENÂB-I MEVLÂNÂ EFENDİMİZ'İN SEMÂ' BUYURMALARININ SEBEBİ BEYÂNINDADIR

Ey âşık-ı sâdık u enîs-i muvâfık, Allah seni dâreyinde muvaffak eylesin. Ma'lûmun olsun ki Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (e.n.a.), ibtidâ-yi hâllerinde peder-i âlîleri Hazret-i Mevlânâ Bahâaddîn (r.a) Efendimiz'in tarîkı ve sîretleri üzere ders okutmak ve va'z etmek ve mücâhede ve riyâzat eylemek gibi ahvâl ile meşgûl olurlar ve Hazret-i Risâlet (s.a.) Efendimiz'den menkûl olan her türlü ibâdet ve riyâzâtı mutâbaat eylerlerdi. Ve hiçbir kâmile müyesser olmayan tecelliyâtı ve makâmâtı onlar sûreti salât ve savm ve riyâzâtta müşâhede buyurmuş idiler. Velâkin aslâ semâ' etmemişler idi. Hazret-i Mevlânâ Sultânü'l-Mahbûbîn Şemseddîn Tebrîzî (a.z.) hazretlerinin ma'sûk ve sultânü'l-evliyâ olduğunu ve makâmât-ı mahbûbânın i'lâsında makâma sâhib bulunduğunu nazar-ı basîretle görünce, onun âşığı oldu ve o ne emrederse onu ganîmet bilir idi. Binâenaleyh onlar buyurdular ki: “Semâ'a gir ki aradığın semâ'da ziyâde olacaktır.”

Semâ'nın halka harâm oluşu onların hevâ-yı nefis ile meşgûl olmalarından nâşîdir. Onlar semâ' edince o hâlet-i mezmûme ve mekrûhe ziyâde olur. Ve hareketleri lehv u batır sebebidir. Lâ-cerem semâ' böyle tâife üzerine harâm olur. O tâifenin hilâfına olarak tâlib ve âşık-ı Hakk olan zümrenin ise semâ'da o hâlet-i aşk ve talebi ziyâde olur ve o vakitte onların nazarına Allah'ın gayrisi görünmez. Binâenaleyh böyle bir zümre üzerine semâ' mubâh olur.

Hazret-i Şemseddîn-i Tebrîzî Efendimiz'in işâretlerine imtisâlen Cenâb-ı Mevlânâ Efendimiz hazretleri, semâ'a girdiler. İşâret buyurmuş olduklarını hâleti semâ'da müşâhede edip muâyene ile gördüler. Ve âhir ömürlerine kadar bu siyâk üzere amel edip onu tarîk ve âyin ittihâz eylediler. Ve ekserî meşâyih ve urefâ-i sâhib ve ceddin semâ' eyledikleri mervîdir. Ve esnâ-yı semâ'da kelîmât-ı âliye beyân buyurmuşlardır.

Menkûldür ki, bir gün Arâbînin biri teceddüdde hûş ve dilgûş-âvâz ile bu beyitleri okur idi:

Ebyât

كل صبح وكل اشراق ** تبك عيني بدمع مشتاق
لسعت حية الهوى كبدي ** لا طبيب لها ولا راق

الاحبيب اللى شغفت به ** عنده رقيتي وترياقي

Tercüme

*Her sabâh her zamân işrâkta, çeşmimi iştiyâk eder ibkâ.
Sînemi hiye-i hevâ soktu, hâzîkî hân u tabîb yoktur ona.
Beni meşgûf eden ceybimde, bulunur yalnız bu derde devâ.*

Hazret-i seyyide'l-evvelîn ve'l-âhirîn aleyhî sâlat عليه الصلاة افضلها و من الطحيات اكملها, bu beyitleri işittikde kalb-i münevverlerinde ki ma'rifet ve muhabbet ve şevk deryâları cûşa gelip, bu beyitleri tekrâr etmesini Arabîye işâret buyurdular. Zaten Hazret-i Risâlet-penâhîleri gâyet şevkten dest-i mübâreklerini açarak hareket-i anîf eylediler. O vecihle ki ridâ-yı mübârekleri üzerlerinden düştü.

İbâhat-ı semâ'nın beyânına dâir ehlullah pek çok risâleler tasnif etmişler ve ehl-i tahkîk onu müsellemler ve câiz tutmuşlardır. Âvâz-ğınâ âşıklara ondan dolayı hoş gelir ki bezm-i eleste rûhânî olan hoş sadâlar ile ünsiyyet etmiş ve onun safâ-yı istimâi ile perverde olmuş idiler. Bugün ki âlem-i nefis ve kudûret-i vücûdda giriftâr ve o âlem-i rûhâniyyeden devr olmuşlardır. O latîf ve hoş sadâlardan bir şemme, gûş-i hûşne vâsıl olunca dil mahzûn, gâyet şevkten ıztırâb ve cûşe gelir. Ve teni bi'l-mutâbaa harekete getirir. Semâ'da muhakkıklardan sâdir olan harekâtın kâffesi bir nokta ve hakîkate işârettir.

Nitekim çarh urmak ya'nî dönmek tevhide işârettir. Bu da ârifân-ı muvahhidin makâmıdır ki o hâlde mahbûb ve matlûb-i hakîkiyi cümle cihetlerde görürler. Ve döndükleri her tarafdaki onun feyzinden behre bulurlar. Sıçramak ve ayak vurmak iki veche işârettir. Evvelkisi gâyet şevkten nâşî âlem-i ulvîye ittisâldir ve ayak vurmak sâlikin o hâlde nefsinin kendisine musahhar eyleyip mâsivâyı pây-i himmetinde pest etmesine işârettir. Ve el açmak birkaç veche işârettir, evvelkisi husûl-i şerîfe visâl meserretinden ve derece-i kemâle teveccühündendir. İkincisi nefis-i emmâre üzerine zaferdir ki cihâd-ı ekber ondan ibârettir.

Ve semâ' içinde bir azîzi kucaklayıp semâ' etmek bir vakitte vâki' olur ki kendisi bi'l-küllîyye kendiliğinden müstehlek olup, vakt-i afâkta o cem'îyyetin arasında her kimin âyîne-i derûnunda kendisini safâ-yı tamâm ile müşâhede eyler veyâhûd kendi cemâlinin hayâlî hangi azîz ile aşkbâzlık ederse o azîzi kucaklar ve herkesi semâ'a çekmek ve harekete teşvik etmek ehl-i sahiv makâmıdır ki, feyzi bilcümle huzzârın kulûbuna saçarlar. Ve rahmeti kâffeye âmm kılarlar. Namâzda olduğu gibi mahbûba kıyâm ve rûkû' ve sücûd ile ibâdet olunmak için semâ'da tevâzu' ve secde etmek, makâm-ı ubûdiyyetten ibârettir. Ve bundan başka her kimin derûnunda sıfât-ı Hakk'tan bir sıfâtı kendilerinin seyr-i nisbetiyle müşâhede ederlerse o sıfâta secde ederler. Bu ma'nâ uzundur, tâlib bu makâma vâsıl olmadıkça o hâlin keyfiyyetini ve letâfetini kelâm ile tasavvur etmek mümkün değildir. من لم يذت لم يعرف "Tatmayan bilmez."

Beyit

پرسیدی که عاشقی چیست ** گفتم که چومن شوی بدانی

Tercüme

Biri sordu ki nedir âşıklık? Ben dedim: Ben gibi ol ki bilesin!

Ve Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (r.a.) hakâyık-ı semâ' arasında kelimât-ı âliye inşâ buyurmuşlardır. Her kim onun mütâlaasına müdâvemet eyler ise elbette onun âyîne-i zamîri münevver olur ve onun sırr-ı hakîkatine vukûf peydâ eder ve semâ' hakkında buyururlar:

Beyit

بس غدای عاشقان آمد سماع ** که در او باشد خیال اجتماع

Tercüme

Âşıkâna bir gıdâ oldu semâ‘, çünkü onda var hayâl-i ictimâ‘.

Tarâvet ve telattufun izdiyâdı için ashâbımıza semâ‘ içinde midenin boş olması şarttır. Nitekim Hazret-i Hudâvendigâr‘ımız buyururlar:

Beyit

ای مرد سماع معدره خالی دار ** زیرا چوتهیست نی کننداله وزار
چون پر کردی شکم زلوت بسیار ** خالی مالی مانی زدلبر و بوس وکنار

Tercüme

Ey ehl-i semâ‘ mideni hâlî tut, zîrâ boş olunca ney eder nâle ve zâr.

Bir olsa eğer taâm ile mi‘den çok, âğûşuna hiç gelir mi dildâr-ı nigâr?

Hareket ve sükûn ehl-i semâ‘, batar ve hızla değil cidden mebnîdir. Nitekim buyururlar:

یار در آخر زمان کرد طرب سازی ** باطن اوجد حد ظاهر اوبازی

Tercüme

Yâr sonunda bize etti tarabsâzlık, bâtını ciddî, fakat mel‘abedir zâhiri.

Eğer bir şahıs taklîd yüzünden envâr-ı semâ‘ı münkir olursa ayıb sayma. لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ
Âyet-i kerîmesini oku belki onda bu vakâyî‘i temyîze o mezâk-ı sahîh (Kâfirûn, 109:6) دین
mevcûd olmamış olur. المؤمن کیس ممیز فطن Ya‘nî “Mü‘min zeki ve temyîz sâhibi ve fatîn olur.”
Ve Hazret-i Hudâvendigâr‘ımız buyururlar:

سماع آرام جان زندکانست ** کسی داندکه اوراجان جانست

Tercüme

Hayy olan kimselere râhat-ı cândır semâ‘; cânın cânı olan kimse bilir bu hâlî.

**HUDÂVENDİGÂR‘IMIZ (K.S.) EFENDİMİZ HAZRETLERİNİN NİÇİN ŞİİR İLE MEŞGÛL
OLDUKLARI, KELÂMLARI BAŞTANBAŞA SIRR-I TEVHÎD VE TAHKÎK OLDUĞU HÂLDE NE
SEBEBDEN ŞİİR İLE TEKELLÛM BUYURDUKLARI BEYÂN OLUNUR**

Allah Teâlâ hazretleri sana dâreynde ikrâm eylesin. Ma‘lûmun olsun ki Hazret-i Hudâvendigâr *Fîhi Mâ fîh* nâmında ki kitâb-ı âlîlerinde kendi zebân-ı mübârekleriyle temhîd-i özü husûsunda bu mukaddemâtı beyân buyurmuşlardır ki:

“Benim bir hûyum vardır ki benden hiçbir kimsenin gönlü kırıldığını istemem. Birtakım kimseler semâ‘ esnâsında kendilerini bana çarparlar veyâ onun ba‘zıları da onları men‘ ederler. O bana hoş gelmez. Ve yüz def‘a demişimdir ki benim için kimseye bir şey söylemeyiniz. Ben ondan râzıyım, o benden râzı. Bu hadde kadar gözetirim ki benim huzûruma gelen dostların melûl olmalarından korkarak onunla meşgûl olsunlar diye şiir söylerim. O kadar terk eylediğim hâlde yine şiir söylemek îcâb eder.”

Nitekim buyururlar:

من کجا شعر از کجا لیکن بمن درمیدمد ** آن یکی ترکی که آید گویدم هی! کیمن

ترك كى تاجيك كى رومى كى زنگى كى ** مالك الملكى كه داند موبمو سرو علن

Tercüme

*Nerdeyim ben nerde şiir amma gelip Türkün biri; şîve-yi Türkanesiyle der bana "hey kimsin?"
Türk kim, Tâcîk kim, Rûmî kim, Zengî kim? Mâlikü'l-mülke nümâyândır bütün sırr u alen*

“Yoksa şiir nerede ben nerede ve vallahi ki ben şiirden bîzârım ve benim indimde şiirden beter bir iş yoktur. Benim şiir söylemem ona benzer ki bir kimse misâfîrîn ârzûsuna tebaan elini işkembeye sokup yıkar. Mâdem ki misâfîr işkembe iştiâ eylemiştir. Lâzımdır.”

Nitekim buyururlar:

Beyit

ازکاسه استار کان وزخوان گردون فارغم ** بهر گدا رویان بسی من کاسها لیسیدهام

Tercüme

Ben kâse-i necmle gerdûn sofrasından fâriğim; lâkin gedârular için pek çok sıyırdım kâseler.

“Hadd-i zâtında bir adam falan şehirde halka hangi metâ‘ lâzım olduğuna ve ne gibi metâ‘ satın alındığına bakıp o dahi velev en aşağı metâ‘lardan olsa bile hemen iştirâk ederek onu satar. Ben, nezdime, fâzıllar, muhakkıklar, âkilleri ve devr-i endişler gelsinler diye tahsiller ettim ve ulûmda zahmetler çektim. Hakk Teâlâ hazretleri ise böyle murâd eyledi. Bütün o ulemâyı burada cem‘ etti. Ve o meşakkatleri bu işle meşgûl olmama münhasır kıldı.

Ne yapabilirim! Bizim vilâyetimizde kavmimiz indinde şairlikten daha ayıb bir iş yok idi. Eğer biz dahi kendi memleketimizde kalmış olsa idik onların tabiatlarına muvâfık olarak yaşar idik. Ve ders okutmak ve kitâblar te‘lif etmek ve va‘z ve tezkîr etmek gibi onların istediklerine sa‘y eyler idik. Meselâ tabîb hastanın başı ucuna gidip hastayı işrebe tenâvülünden müteneffir ve fekâ‘, ya‘nî arpadan ma‘mûl şerbet ârzû eder bir hâlde buldukta hastanın içip şifâyâb olması için tabîb o bahâne ile adûyayı bu nev‘i şarâbı muhtevî bir kadehe tertîb eyler.”

Hazret-i Hudâvendigâr‘ımızın kelâmı eğer ki zâhirde şiirdir velâkin baştanbaşa tevhîd ve tefsîr-i Kur‘ân ve ahâdis ve ahebârın sırrı ve hakâyık ve maânî ve âsârın içidir. Ve râh-ı tarîkata sâlik olanların mürşidi ve harem-i hakikat sâliklerinin mûnisi olup, sâliklerin mecmû‘-i sülûkleri onun zamîrinde mûndericidir. Nitekim Hudâvendigâr‘ımız lisân-ı mübârekleriyle buyurdular ki, “Bizden sonra Mesnevî şeyhlik eder ve tâliblere mürşid ve onların sâik ve sâbıkı olur.” Hakîkten buyurmuş oldukları işâret bu vakitte zuhûra gelmededir. Velâkin bir adamın cânı cümleden mücerred ve muvahhid olmadıkça Mevlânâ (a.z.) hazretlerinin Mesnevî-i Şerîf’lerinden bir koku ve onların sıfatından bir şem‘ alamaz. Ve onu kendi aklıyla kıyâs eden kimse Mesnevî değil meşnevi (ya‘nî dinlenemez) eder. Hâlbuki Hazret-i Hudâvendigâr‘ımız (k.s.) cemî‘-i meşâyihin hakâyıkını ve cümle âlimlerin maksûdunu Mesnevî-i Şerîf’in her bir beytinde beyân buyurmak murâd etmişlerdir. Nitekim buyurdular (k.s.):

خواهم كه كفك خونين ازديك جان بر آرم ** گفتار دو جهانرا ازيك دهان بر آدم

Tercüme

Çıkarmak isterim kânlı köpükler zarf-ı cânımdan; iki âlem kelâmın bir dehenden eyleyim ızhâr.

Ve Hazret-i Sultânü’l-Mahbûbîn Sultân Veled (b.v.), evliyâ ile mütekellimîn-i sâirenin şiirleri arasındaki farkın beyânında buyurdular ki:

“Şiir, evliyâullaha bilcümle tefsîr ve esrâr-ı Kur’ân’dır. Zîrâ onlar kendilerinden yok olup Hudâ ile kâim olmuşlardır. Onların hareket ve sükûnu Hakk’tandır. Çünkü قلب المؤمن بین الاصبعين من اصابع الرحمن يقلبها كيف يشاء Ya’nî “Mü’minin kalbi, esâb -i Rahmân’dan iki esba’ arasındadır. Onu dilediği gibi taklîb eyler.” Şairânın şiiri ise onun hilâfına olarak fikir ve hayâlinden söylenmiştir ve onların garazları ızhâr-ı fazl ve hodnümâlıktır. Bu tâife şiirlerini dahi kendi şiirleri gibi zannederler. Bilmezler ki hakîkatte onların fiil ve kavilleri Hâlık’tandır. Ve mahlûkatın onda medhali yoktur. Zîrâ onların şiiri hodnümâlık değil hudânümâlıktır. Bu iki nev’i şiirin misâli öyledir ki rüzgâr gülşen tarafından geldikte gülşen kokusu ve külhandan gelince fenâ bir koku getirir. Ma’-hazâ rüzgâr bir vakit güzergâh-ı muhtelifedir. Her kimin meşâmmı sahîh ise bu iki nev’i şiiri tefrik edebilir. Meselâ sarımsak yemiş olan bir kimse meşk lafzını söylese de meşâmma sarımsak kokusu getirir ve dimâğlara bu koku aks eder. Onun hilâfına olarak eğer ağzında misk var ise sarımsak demiş olsa da dimâğlar bütün meşk kokusundan muattar olur.”

Nitekim Hazret-i Sultânü’l-Ma’sûkîn ve’l-Mahbûbîn Sultân Veled (k.s.) buyururlar:

Beyit

شعر عاشق بود همه تفسیر ** شعر شاعر بود همه تفاسیر
شعر عاشق زحیرت و مستی ست ** شعر شاعر نتیجه هستی ست
گفت در همچو شان بیچون ** شاعرا یتبعهم الغاؤون

Tercüme

Âşığın şiiridir bütün tefsîr, şairin şiiridir bütün tefsîr.

Âşığın şiiri hayret ızhârı, şairin şiiri varlık âsârı.

Dedi onlar için Hakk bîcûn, شُعْرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ (Şuarâ, 26:224)

Hazret-i Hudâvendigâr’ımız (k.s.) kelâm-ı âlîleri, böylece sırr-ı tevhîd ve baştanbaşa lübb-i tahkîk olduğu hâlde Zât hazretleri dâimâ o hâlden berî olmak isterler ve sükûtu temennî eylerler idi. Nitekim buyururlar: (r.a.)

کی باشد ای گفت زبان من از تو مستغنی شده ** با آفتاب معرفت در سایه شاه آمده
یارب مرا بیش از اجل فارغ کن از علم و عمل ** خاصه که علم منطقی در جمله افواه آمده

Tercüme

Ey söz aceb hangi zamân ben senden istiğnâ bulup? Âsûde kalsam ma’rifet şemsinde zill-i şâhda.

Yâ Rabb beni kable’l-ecel ilim u amelden fâriğ et. Bilhassa mantıktan ki hep devrân eder efvâhda.

Ve diğr mevzi’de kelâmdır; ya misâllerinin hâl-i şerîflerine nisbeten hîcâb olduğunun beyânında böylece takrîr buyururlar: (r.a.)

Beyit

پرده است بر احوال من این گفتن و این قال من ** ای تنگ گزار ضمیراز فکرت چون خارمن
یارب بغیر این زبان جانی زبانی ده روان ** در قطع و وصل و حدتن تا بکسلد ز نارمن
روزی برون آرم ز خود فارغ شوم از نیک و بد ** گویم صفات آن صمد بی نطق در انبار من

Tercüme

Bir perdedir ahvâlîme bu, söylemek bu sözleri; bir hâra benzer fikr-i ten ey ayb-ı gülzâr-ı zamîr. Yâ Rabb bu dilden başka bir kutlu dil ver cânîma; Tâ kat' u vasl u hiddetinde ola zünnârım kesîr.

Bir gün şu kendimden çıkıp nîk u bedî terk eyleyim; Hakk'ın sıfâtın söyleyim bu tende bî-nutk-u cehîr.

Ve yine buyururlar (r.a.)

بشتن دست از گفتن طهارت کردم از منطق ** حوادث چون پیای شد و ضوی توبه بشکستم

Tercüme

Kelâmdan dest şu olmakla mantıktan temizlendim; hadesler geldi peyderpey vuzû-yı tevbe'yi bozdum.

NIHÂYET SÜLÛK HANGİSİDİR VE SÜLÛKUN NIHÂYETİ OLMAKLA BERÂBER TARÎK-İ HAKİKATİN, SÂLİK-İ CÂHİDÎ İÇİN KEMÂL HANGİ MAKÂMDADIR? BU HUSÛSLAR TAKRÎR VE BEYÂN OLUNUR

Ey tâlib-i tahkîkî kemâl, ayn-ı kemâl-i mülâhaza-i zâtından külliyyen zâil olmasın. Ma'lûmun olsun ki Cenâb-ı Rabbü'l-İzzet sâlike inâyetini refik eyledikte, intihâ-yı sülûk olan seyrifillahdan sonra ibtidâ-i makâmât-ı enbiyâ olan âlem-i mahv ve ittihâddan âlem-i sahv ve isbâta eriştirip; cemî'-i ibâdın zimâm-ı hall ve akdini ona tefvîz eyler. Ve yeryüzünde onu kendi niyâbetiyle kâim kılar. Ve tedric ile nokta-i kutba vâsıl eder.

Arş-ı i'lâdan nâzil olan ilk feyz onun kalbine nüzûl eyler ve ondan sonra onun sağ ve solunda ki vüzerâyâ ve ondan sonra الاقرب فالاقرب kâidesi üzere cümle ehl-i âlem onun vücûdundan feyz ve behre bulurlar. Ve onun derûn-i mübâreklerinden iktisâb-ı kemâlât eylerler. Ve âlem aslâ kutbun vücûdundan hâlî kalmayacaktır. Nasıl kalsın ki âlemin imâd-ı rengi onun vücûdudur. Ve âlem onun ile kâimdir. Vaktâki birisi âlem-i fânîden âlem-i bâkiye rihlet buyurur, el-yevmü'l-kıyâme, onun nokta-i vücûdunun karîbinde olan diğer birini o makâma kâim kılarlar. Velâkin onlardan ba'zısı kendini ehl-i tahkîkten olarak ızhâr eder ve ba'zısı olur ki hiçbir kimsenin ona ıttılâ' ve vukûfu olmaz. Vaktâki Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (k.s.) bu makâmda mütecellî olup kendi vaktinin kutbu olmuş idi. Lâ-cerem o asırda bilcümle meşâyih ve ulemâ-i hükemâ ve ümarânın medârı, zât-ı mübârekleri idi. Bu takrîri tasdîkan buyururlar (b.v.a.):

Beyit

ستاره ایست خداراکه بر زمین گردد ** که در هوای ویست آفتاب و چرخ کبود
بسا سحرکه در آید بصو معه مؤمن ** که من ستارهٔ سعدم بجوز من مقصود
ستاره ام که من اندر زمین ویر چرخم ** بصد مقامم یابند چون خیال حدود

Tercüme

Hakk'ın sitâresi vardır ki yerde devr eyler, onun hevâsına düşmüş güneşle çarh-ı kebûd.

Nice sahra ki gelir mü'min savma'a, benim sitâre-i sa'd, iste bendedir maksûd.

Sitâreyim ki zemînde ve âsumânda, beni, nice makâmda bulurlar hayâl gibi mevcûd.

Ve diğer bir gazelde buyururlar (r.a.)

وی بر سرم تاج زری بنهاده است آن دلبرم ** چندانکه سیلی میزند آن می نیفتد از سرم

شاه کله دوز ابد فرق من از فرق خود ** شب پوش عشق خود نهد پاینده باشم لا جرم

Tercüme

*Dilberim başıma giydirdi bir altından tâc, o kadar sille urur düşmez o baştan aslâ.
Ebedin şâh-ı keleh-i dûzi başından çıkarıp giydirdi aşk-ı külâhın bulurum bende bekâ.*

Kâmil bu derece-i şerîfe vâsıl olup bilcümle vücûdu kendi zâtının tufeyli buldukta, makâm u şânından ehl-i âlemi haberdâr etmek ve azametini cümleye âşikâr eylemek, ona vâcib olur. Nitekim Hazret-i Risâlet-penâh (s.a.v) Efendimiz'den menkûldür ki, كنت نبياً و آدم بين الماء Ya'nî "Ben nebî idim hâlbuki Âdem mâ ile tîn beyninde idi." ve Şâh-ı Nübüvvet'in şükûfesi olan Ca'fer-i Sâdık (r.a.)'dan böylece mervîdir ki, ara sıra nefs-i mübâreklerini tezkiye buyururlar ve halk nezdinde makâmlarının vakârını ızhâr ederler ve hulefâ ve mülûkun hiçbirisine iltifât buyurmazlar idi. Âkıbet bir kimse onlardan suâl etti ki: "Ey İmâmü'l-mü'minîn, zühd ve takvâ ve ilim ve amelden bütün hünarlere mâliksin ve senden bir haslet fevt olmamıştır. Ancak mütekebbirsin." Buyurdu ki: "Ben mütekebbir değilim lâkin bende kibriyâlık vardır, vaktâki ben kibrimden tecerrüd ettim, onun kibriyâsı gelip kibrimin yerine oturdu ve şimdi kibr demini o sürer ve ben arada yokum."

Ve Sultân'ul-Ârifin Bâyezîdî Bistâmî (k.r.a.)'den menkûldür ki buyurmuştur: "Beni gören rakm-ı şekâvetten emin oldu." ve Hazret-i Hudâvendigâr'ımız buyururlar:

Beyit

بمن نکر که بجز من بهر که درنکری ** یقین بود که ز نور خدای بی خبری

Tercüme

Benim gayrim olan her kimseye atf-ı nazar etsen; muhakkaktır ki envâr-ı Hudâ'dan bî-habersin sen.

Ve diğer bir gazelde buyururlar:

یمن نکر بدو رخسار زغفرانی من ** بگونه گونه علامات آن جهانی من

Tercüme

Nâgâh kıl iki ruhsâr-ı zağferânıma, benim o âleme mensûbluğum nişânesine.

Ve diğer bir mahalde buyururlar.

آنچه می آرد زوصف این زبان اندر دهن ** بر مرید مرده خوانم اندر اندازد کفن
خود مرید من نمیرد کاب حیوان خورده است ** و انگهان از دست که ازساقیان ذوالمنن
گریب انداد زرویت باد دولت پرده ** از حیاگل آب کردد نه چمن ماند نه من
صورت صنعی توآمد ساعتی در بتکده ** گه شمن بت می شد آن دم گاه بت می شد شمن

Tercüme

*Bu lisânın vasfından ağızımda îrâd ettiğın; söylesem ölmüş mürîde eyler o ref'-i kefen.
Lâkin içmiştir mürîdim âb-ı hayvân olmaz o. Kim içirmiştir o âbı? Sâkiyân-ı zü'l-minen.
Ger yüzünden kaldırırsa bâd-ı devlet perdeyi; Su olur toprak hayâdan ne çimen kalır ne ben.
Geldiği dem-i sûreti bir sun'unun büthâneye; Gâh büt oldu bütperest ba'zen de büt oldu şems.*

Ve diğer gazelde bu hâle ve mürîdân ve müttekidân hakkında inâyet ve taalluka dâir buyururlar:

Beyit

نیم زکار توفارغ همیشه درکارم ** که لحظه لحظه ترامن عزیز تردارم
بذات پاک من و آفتاب سلطنتم ** که من ترانه گذارم بلطف بردارم
رخ تراز شعاعات خویش نوردهم ** سر ترابده انگشت مغفرت خارم

Tercüme

*Senin işinden üşenmem hemîşe meşgûlüm, ki ref'-i şânın için lahza lahza uğraşırım.
O mühr-i saltanatımla ve zât-i pâkimle, bırakmam öylesine lutf ile tutup taşırım.
Şuâ '-ı zâtım ile eylerim yüzün pür-nûr, onunla mağfiret-i engüştünün başın kaşırım.*

Ve diğer bir gazelde kendi asırlarında mecmû'-i vücûdun O hazretten behre ve kemâl bulduklarının ve inâyet-i Zülcelâl ile onlara dünyâ ve ehl-i dünyâdan hiçbir şeye ihtiyâc olmadığını beyânında buyururlar:

Beyit

کاری ندارد این جهان تاچند گل کاری کنم ** حاجت ندارد یارمن تاکی منش یاری کنم
چون سر شکسته نیستم سررا چرا بندم بگو ** چون من طبیب عالمم بهره بیماری کنم

Tercüme

*Yok, bu cihânın bir işi lâzımdır gel kârlık; yok, ihtiyâcı yârimin ki eyleyim ben yârlık.
Başımda yoktur illetim niçin onu ben bağlayım; Çünkü tabîb-i âleme lâyük müdir bîmârlık?*

EVLIYÂ-YI KÂMİLDEN KERÂMÂTIN NİÇİN SÂDIR OLDUĞU VE ONUN ŞERH VE TAFSİLİ VE MU‘CİZÂT İLE KERÂMÂT ARASINDA NE FARK BULUNDUĞU BEYÂN OLUNUR

Ma‘lûm olsun ki mu‘cizât-ı ef‘âl u sünen, enbiyâ (a.s.)’dandır ve kerâmât ise evliyâ (r.a.e.) hazarâtının âsârındandır. Her ikisi arasında ki fark odur ki kerâmât-ı envâr, bevâtın-ı evliyânın sıfâtıdır. Ve mu‘cizât ise bir şeyin ademden ihrâcı ve a‘yânın taklîbidir. Nitekim ehl-i kرامة الولی هو قوة فعل وکصایة مؤنة يقوم لهم الحق بماهی Ya‘nî “Velînin kerâmeti onlar için Hakk (c.a.) hazretlerinin havârik-ı âdâtan kâim kıldığı kuvvet-i fiil ve kifâyet-i meûnetten ibârettir. Ve nebînin mu‘cizesi ise taklîb-i a‘yân sûretiyle bir şeyin ademden sâha-i vücûda ihrâcıdır.” Ve ehl-i kelâm demişlerdir: للاولياء کرامات وللانبياء معجزات فالمعجزات بالدعوى لانها حجة والکرامات بغير دعوى لانها اجابة دعوة mahsûsdur. Mu‘cizât da‘vâya mukârin olur zîrâ hüccettir ve kerâmât da‘vâya mukârin olmaz; zîrâ icâba da‘vettir.”

Şimdi Hakk’a teveccüh mülke husûl buldukta kâmillerden kerâmâtın ne sebepten nâşî sâdır olduğu tafsîl olunur:

Ma‘lûm ola ki cins-i kerâmât ef‘âl-i mübtediyâtıdır. Velâkin kâmilin sebîl-i hakikat ve şâribân-ı selsebîl tarikat-ı ızhâr-ı kerâmâtıdan ihtirâz ve ictinâbı vâcib bilirlir. Ve belki onunla meşgûliyeti ayn-ı hîcâbdan add ederler. Nitekim menkûldür ki bir kimse, Şeyhü’t-Tavâif Cüneyd (r.a.) hazretlerinin huzûrunda nakl eyledi ki, “Falan azîz Şat nehri üzerine seccâdesini yayıp namâz kılar ve havâda uçar.” Ve buna mümâsil sözler söyledi. Şeyh buyurdu: “Teessüf olunur ki o oyuncakla meşgûl olmuş ve bu mikdâr ile iktifâ eylemiş ve kendi hâline kanâat etmiştir.” Ve onu çağırıp irşâd eyledi ve bu hâlden geçirdi.

Velâkin Hudâ-cûyân değil, hurde-cûyân olan ehl-i zâhirden bir tâife, kâmilleri kendi fiillerine kıyâsen vezn ederler ve onların cümleten hârikulade ve kıyâsattan hâric olan ef'âl ve akvâllerine sûi-zann ile inkâr eylerler. Nitekim Hudâvendigâr'ımız buyururlar:

Beyit

همسری با انبیا بر داشتند ** کولیارا همجو خود پند داشتند
گفته اینک مابشر ایشان بشر ** ما و ایشان بسته خوا بیم و خور
این ندانستند ایشان از عما ** هست فرقی درمیان بی منتها
این خورد گرددهمه بخل و حسد ** و آن خورد گرددهمه نور احد
کاریا کانرا فیاں از خود مگیر ** گرچه مانددر نبشتن شیر و شیر

Tercüme

*Bir göründü onlara hep enbiyâ, sandılar onlar gibidir evliyâ.
İşte derler biz beşer onlar beşer, biz gibi onlar uyur hem yer içer.
Körlükten bilmedi onlar bunu, ortada fark-ı azîm olduğunu.
Yer biri ammâ olur bahl u hased, diğeri yer de olur nûr-i ehad.
Evliyâyı kendine tutma nazîr, gerçi bir imlâda vâki 'şîr u şîr*

Lâ-cerem ehl-i şekâvetten olup azâb ve ikâba müstahak olurlar ve Hazret-i Hakk (a.e.) kendi hâslarına olan kemâl-i taalluk ve muhabbetten tâife-i münkirânı evliyâsının ahvâl u zikrine meşgûl edip; mücerred bu mikdâr ile onları ehl-i saâdetten kılmak ister. O tâifenin bu mukaddemâtla tezâyüd-i i'tikâdı ve ehl-i necâttan olmaları için lâ-cerem ef'âl-i kâmilândan bilâ-kasd kerâmet sâdir eyler. Binâenaleyh eğer bir mü'min i'tikâd-ı tâm ile yüzünü kâmillere tevcih edip; bütün ömrünü bu tâifenin muhabbet ve mülâzemetine sarf ederek derecât-ı ehl-i dilin i'lâsına vâsıl olursa mûcib-i istiğrâb olmaz. Nitekim Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (k.s.a.) buyururlar:

زخاص خاص خودم لطف کی دریغ آبد ** چو از کمال کرم دست گیر اغیارم

Tercüme

Nasıl diriğ ederim lutf-i hâssı hâssımdan; kemâl-i lutf ve keremden muîn ağyârım.

Hudâvendigâr (b.v.) hazretlerinin akvâl ve ef'âl ve hareket ve sekenâtı baştanbaşa kerâmât ve zâhir ve bâtınları kaffeten pesendide-i âlem ve âlemiyân ve ins ve cinnin mescûd-i ervâhı idi. Nitekim buyururlar:

Beyit

خانه جسمم چرا سجده که خلق شد ** زانکه بروز و شب بر درود یوار اوست

Tercüme

Hâne-i cismim niçin secdegeh-i halktır? Çünkü şeb u rûz onun her tarafında yâz.

**BUNDAN SONRA ZÂT HAZRETLERİNDEN SÂDİR OLUB MA'RÛF VE MEŞHÛR OLAN
والله ولی التوفیق و صی الله علی سیدنا محمد و آلہ و صحبه و سلم
KERÂMÂTI BEYÂN EDELİM.**

Menkûldür ki bir vakitte Hazret-i Hudâvendigâr'ımız, Haleb'de kâin Halâviye medresesinde fıkıh ve tefâsîr ve usûlde bî-nazîr ve ulemâ-i âlim bulunan Mevlânâ Kemâleddîn b. Adîm nezdinde tahsîle meşgûl idi. Müderris onların nâsiye-i mübâreklerinde âsâr-ı rüşd ve hidâyet müşâhede eylediğinden i'zâz ve ikrâm-ı azîm ve bezl-i şefkat ve muhabbet buyurur ve diğerkarlarından mümtâz tutup, vakt-i tedrisde dâimâ onlara müteveccih olur idi.

Cemâat-i talebe ve şâkirdân ve şürekânın huşûnet-i tab‘ları galeyana geldi. Her vakit müderris nezdinde zebân-ı huşûneti onların hakkında itâle edip, teşnî‘ ederlerde derler idi ki. “Bir garîb ve ecnebîye bu kadar ikrâm ve şefkat ediyorsun da bize hiç iltifât etmiyorsun.” Müderris-i müşârûnileyh temhîd-i ömr ile der idi ki, “Zîrâ ben o azîzde kâbiliyet görüyorum. Ve takrîr ettiğim mesâilî o anlıyor ve onun harekât ve sekenâtını tamâmıyla nehc-i şerîat üzere görüyorum. Ve dâimâ onu ibâdet ve riyâzatla meşgûl hissediyorum. Onun hakkında nasıl dirîğ-i şefkat ederim?”

Nihâyet bir def‘a mu‘terizlerden bir tâife müderrisin huzûruna gelip dediler ki, “Biz, ilim ve takvâyâ mensûb addeylediğin falanın her gece medrese kapısının kilidini açıp dışarıya çıktığını ve gündüze kadar istediği mahalde dolaşıp sabâhleyin yine medreseye geldiğini hissediyoruz.”

Müderris onların hakkındaki i‘tikâdî râsih bulunduğundan bu sözler ona son derece müstehîl göründü ve kendi kendine dedi ki, “Bu gece bir köşeye gizleneyim, bunun nasıl olduğunu tahkîk edeyim.” Ve bu karâr üzerine hücresinde sâkin oldu. Gece oldukça herkes kendi hücrelerine gittiler. Ve bevvâblar medresenin kapılarını kapadılar.

Gecenin âhiri oldukça Hazret-i Hudâvendigâr‘ımız kendi hücrelerinden çıkıp medrese kapısına geldi ve parmağını kilit üzerine vaz‘ etmekle kapı kudret-i Hudâ ile açıldı. Ondan sonra dışarıya çıkıp revân oldu.

Müderris bu hâlî hissedip onların arkalarından gitti. Nihâyet şehrin intâkiye cihetinde olan kale kapısına vâsıl oldular. Kapı açıldı, dışarıya çıktılar. Müderris arkalarından gider idi. Az bir vakitte uzaktan tavsîfi gayr-i kâbil bir kubbe-i nûrânî zâhir oldu. Hâlbuki o havâlîde başka def‘a o binâ görülmemişti.

Hazret-i Hudâvendigâr gelip orada bulunan rûhânîlerden bir cemâate selâm verdi. Bir zamân murâkîb oturdular ve ondan sonra tesbîh ve tehlîle meşgûl oldular. Sabâh olunca kalkıp ikâmet ederek namâzın farzını edâyâ mübâşeret eylediler. O cemâatin “Allahu Ekber” demelerinin heybetinden müderrisin aklı zâil oldu. Kuşluk vaktinde aklı başına gelince kendisini bir sahrada gördü. O kubbe’den ve sekkenesinden bir eser kalmamış idi. Hayretinden gözlerini sildi, gönlü hayrân ve dîdesi giryân olarak kıyâm etti. Ve düşe kalka şehir cânibine müteveccih oldu.

Ve cemâat-i talebe gündüz olunca müderrisi hücrede görmediklerinden onu taharriye gittiler. Ve hiçbir yerde eserini bulamadılar. Hazret-i Hudâvendigâr‘ımız müderrisin za‘fiyyetini ve mesâfenin bu‘diyyetini bildiğinden piyâde olarak gelemeyeceğini mülâhaza edip bir köşeye çekildi. Kendilerine i‘tikâd-ı azîmi olan ve Rûm vilâyetinden bulunan müderrisin sâysisini çağırıldı. Ve ona ta‘rîf edip dedi ki, “Şehrin falan kapısından dışarıya çık ve mescid-i İbrâhîm (a.s.) tarafında onu ara.” Sâyis deveye binip o tarafa revân oldu.

Gün ortasında müderrisin huzûruna erişip gördü ki müderris yol yürümeden hasta olmuş idi. Deveden inip onu bindirdi. Müderris sâyise sordu ki “Sana yolu tarîf eden kim idi ve sen benim burada olduğumu nasıl bildin?” Sâyis, “Bana falan azîz ihbâr etti.” dedi. Müderris bu hâlden müteessir oldu. Velâkin bir şey söylemedi vaktâki medreseye geldiler Hazret-i Hudâvendigâr herkesden evvel gelip bu sırrın ifşâ olmamasını istid‘â buyurdular. Müderris kabûl buyurdu, cemâat-i talebe her ne kadar müderrisden istifsâr-ı hâl istediler ise de müderris i‘tizâr eyledi.

Bu hâlden sonra müderris Hudâvendigâr'ın huzûrunda edeb ile iki diz üstünde oturur idi. Hudâvendigâr'ımız dahi sırrın fâş olacağını gördüğünden cüz'î bir müddet sonra kendi huddâmıyla Dimeşk-i Şâm cihetine azîmet buyurdular.

Bir vakitte ashâbımızdan on sekiz neferin müşhile ihtiyacı oldu. Ve fenn-i tıbbda zamânının bî-nazîri ve bütün etıbbâ-ı Rûmun üstâdı olan Mevlânâ Ekmeleddîn tabîb orada hâzır idi. On sekiz tertîb şerbet tabh eyledi. Hazret-i Hudâvendigâr sabâhleyin ashâbın başına gelip onların şerbeti içmekten nefret ettiklerini gördü. Derhâl şerbetlerin hepsini bir kâseye doldurup cümlesini bir hamlede içti. Ve bir zamân sonra zâkirler bir şey okusunlar buyurdu. O esnâda semâ'ya kıyâm edip akşama kadar semâ' ve hareket buyurdu. Semâ'dan sonra hamâma gidip birçok zamân oturdu. Ondan sonra emretti, buz getirip kırdılar, onlardan yedi. Vukû'-ı hâlî Mevlânâ Ekmeleddîn'e haber verdiler. Hemen hamâma gelip, "Ey Hudâvendigâr'ım nefsi mübareğinize revâ gördüğünüz bu kasd nedir?" diye feryâd eyledi. Mamâfîh bu kadar hareket ve semâ' ve hamâm, zât-ı şerîflerine kat'a bir zarar îrâs etmedi. Ve mizâc-ı şerîfî olduğu gibi ber-karâr idi. Tabîblerin cümlesi birden bellerinden zünnâr-ı inkârı kesip Zât hazretlerine mürîd oldular.

Mevlânâ Ekmeleddîn'den menkûldür ki müşârünileyh dedi: Bir vakit Sultân Saîd Rükneddîn, tiryâk-i fârûkî tertîbini emretti. Ber mûcib-i emr onun kâffe-i eczâ ve mesâlihi her taraftan ihzâr olundu. Yevm-i terkîbde hânenin bir köşesine gidip tiryâkın ta'cîniyle meşgûl oldum. Ve evin kapılarının kâffesi ve mehâric ve medâhili kapalı idi. Tiryâki tamâm ettiğim vakit Hazret-i Hudâvendigâr (k.r.a) bağdeten odanın bir köşesinden zâhir oldu. Huzûruna gidip dest-i şerîfini öptükten sonra belki mübârek parmağıyla müşerref kılar mülâhazasıyla tiryâkın hamurunu huzûr-i şerîflerine koydum. Aslâ iltifât buyurmayıp "Ey Mevlânâ Ekmeleddîn bizim içimizi bir ejderhâ sokmuştur ki eğer bahr-i muhît tiryâk olsa ona ilâc etmen mümkün değildir." dedi ve derhâl yine gâib oldu.

Bir vakit Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (k.s.a) Konya hamâmına azîmet buyurdu. Ashâb evvelce gidip, buhûrlar yakarak, istikbâl için avdet eylediler. O esnâda hamâm tenhâ kaldı, cüzzâm illetine ma'lûl olan birtakım kimseler hamâmda ihzâr edilen mevzi'î tenhâ bulup suya girdiler. Vaktâki Hudâvendigâr teşrîf buyurdular ashâb, ma'lûleyni incitip sudan çıkardılar. Hudâvendigâr ashâba seslenerek derhâl soyunup, onların yanına gittiler ve suyu ma'lûllerin zîr-a'zâlarından alıp kendi mübârek başlarına dökerler ve o cemâati tatyîb buyururlar idi. Hâzirûnun kâffesi O hazretin hüsn-i hulk ve kemâl-i nefsi pesend eyleyip bu beyti inşâd eylediler.

از خدا آدۀ آیت رحمت بر خلق ** و آن کدام آیت حسن است که در شان تونیست

Tercüme

Halka bir âyet-i rahmetsin efendim, Hakk'tan. Hangi bir âyet hüsn olmadı şânında senin?

Bir vakitte Hazret-i Hudâvendigâr bir göl kenarında oturup, takrîr-i maârif ve hakâyıkla meşgûl idi. Su içinde kurbağalar feryâd ediyorlar idi. Ol sûrette ki onların feryâdından istimâ'-i maârif mümkün olmuyor idi. Hazret-i Hudâvendigâr (k.s.a.) kurbağalara heybet-i tamâm ile bağırıp dediler ki, “Eğer siz daha iyi söylüyor iseniz söyleyiniz, biz susalım ve illâ müstemi’ olunuz.” Kurbağalar derhâl sustular ve bir hayli müddet o havâlîde kimse kurbağa sadâsı işitmedi.

Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr Konya kaldırımını üzerinde gidiyor idi. Küçüğün biride yol üzerinde oturmuş idi. Hudâvendigâr tevakkuf eyledi. Ashâbın kâffesinde durdular. Şahsın birisi önden geliyordu, yol üzerinde küçüğün oynadığını görüp, edeben küçüğü yoldan kovdu. Hazret-i Hudâvendigâr o kimseye darılıp buyurdu ki, “Niçin onun râhatını bozdun?” O hazretin mahlûkât-ı sâireye olan kemâl-i lutf ve hulkunu buradan kıyâs etmeli.

Bir vakitte Emîr Muîneddîn Pervâne (r.a.) cemî'yyet-i azîm tertîb buyurmuş ve ekâbir ve azîzânı çağırıp, Hazret-i Hudâvendigâr'ı dahi da'vet eylemiş idi. Semâ'dan fâriğ olduktan sonra Hudâvendigâr kademhâneye gitmek için Muhammed Hâdim'den ibrik taleb eyledi. Emîr Pervâne şükrâne olarak hâdime üçbin dirhem verip, ibriği alarak Hazret-i Hudâvendigâr'a getirdi. Ve Zât hazretleri, Emîr'e çok duâ buyurup kademhâneye girdiler. Emîr Pervâne helâ kapısında hurûclarına intizâren durdu. Bir zamân sonra Emîr'in hizmetkârlarından bir tâife gittikleri mahalden avdet eylediler. Elini öptükten sonra Emîr'in sebep-i tevakkufunu hâzirûndan istifisâr eylediler. Orada bulunanlar vukû'-ı hâlî i'lâm ettiler. Onlar dediler ki, biz şimdi Hudâvendigâr'ın Tûrût cihetinde gezdiklerini gördük. Emîr bu ma'nâyı işittikte Şeyh Muhammed Hâdime emretti ki kademhâneye girip tahkîk eyleye. Hâdim helâyâ girdikte hâlî olduğunu ve onlardan eser bulunmadığını gördü. Hâzirûnun cümlesi secde edip Hazret-i Hudâvendigâr'a olan hüsn-i i'tikâdlarını tezaîf ettiler.

Sultân Saîd Rükneddîn (n.a.k), Hazret-i Hudâvendigâr'ımızın oğlum diye çağırıldığı bir mürîdi idi. Bendelerinden bir tâife onun huzûrunda Şehre “Bezağû” nâmında bir pîr gelip pek azîz bir adam olduğunu ve cinnîler her gece onu ziyârete geldiklerini takrîr etmiş idiler. Bunun üzerine Sultân havâssından birkaç kimse ile mûmâileyhin nezdine gitti. Vakt-i mukâlemede Sultân'a birkaç def'a, Oğul! diye hitâb etdi. Sultân onun ef'âlini tecessüs edip, onu âmî ve takrîr olunan hâlden hâlî bir şahıs gördüğünden ziyâretine geldiğine pişmân oldu.

Bir gün ba'zı kimseler bu hâlî Hazret-i Hudâvendigâr'a arz ettiler. Evliyâda olan gayret sebebiyle bu vak'a derûn-i şerîflerine girân geldi. Ve buyurdu ki, “Pekâlâ eğer ona bir peder ve bir şeyh-i diğér zâhir oldu ise bizde başka oğul ihtiyâr edelim.” bu hâlî Sultân'a haber verdiler. Emîr Pervâneyi çağırıp temhîd-i özr için tedbîre mürâcaat eyledi. Emîr Pervâne buyurdu ki Hazret-i Mevlânâ'nın semâ'dan gayri hiçbir şeye iltifât ettiği yoktur. Tedbîr odur ki cem'iyet-i semâ' tertîb edip zât-ı şerîflerini da'vet eyleyelim. Bu tedbîri münâsib görerek Hazret-i Hudâvendigâr'ı Konya'nın bilcümle ekâbir ve meşâyihîyle o meclise da'vet ettiler. Bundan sonra Pervâne kelimât-ı tayyibe ile temhîd-i özr eyledi. Bir zamândan sonra kâseleri sîm ve zerden bir mutantan ve mükellef sofrâ kurdular. Muğnîler âdet-i Sultân vech ile tegannîye

başladılar. Hazret-i Hudâvendigâr, semâ'a kıyâm buyurdular. Bi'z-zarûre huddâm sofrayı tekrâr topladılar. Sultâna bu ma'nânın hoş gelmediği Hazret-i Hudâvendigâr'a ma'lûm olmakla esnâ-yı semâ'da bu gazeli inşâd buyurdular:

بخدا میل ندارم نه بچرب و نه بشیرین ** نه بدان کیسهٔ پر زر نه بدین کاسهٔ زرین

Tercüme

Alamazlar gönlümü billah ne yağlı ne de tatlı, ne o altın dolu kese ne de bu kâse-i zerrîn.

Bu gazeli itmâm buyurduktan sonra mübârek yüzlerini Çelebî Rûhânîyan Hüsâmeddîn hazretlerine çevirip, “Görüyor musun?” buyurdular. Onlarda “Görüyorum.” dediler ve oradan dışarıya çıkıp semâ' ederek kendi medreselerine gittiler. Bu hâlden sonra semâ' esnâsında görüyor musun, buyurmalarının neye işâret olduğunu Hazret-i Çelebî'den istifsâr ettiler. Hazret-i Çelebî buyurdular ki: “Sultân'ı gösteriyorlar idi. Nazar ettiğim vakit başsız olarak taht üzerinde oturduklarını gördüm.”

Ve o günden beri umûr-i saltanatta ve hîn u hâlel zâhir oldu. Bu târîhde de umerâ-yı Moğol'dan bir tâife Kayseri'ye gelmiş idiler. Umerâ-yı Rûm müttefikân Sultân'ı da'vet eylediler. Sultân, Hazret-i Hudâvendigâr'a gelip icâzet taleb etti. Hazret-i Hudâvendigâr azîmetini münâsib görmedi. Ve kaç def'a icâzet taleb etmiş ise men' buyurdular. Âkıbet-i zarûret sebebiyle azîmet etti.

Birkaç gün sonra Hazret-i Hudâvendigâr ânsızın kalkıp, cemâat-i ashâba işâret buyurdular ki: “Azîzin biri râh-ı âhirete sefer etmiştir. Onun için gâibâne namâz kılalım.” Ve bu muktezâ üzerine namâz kıldılar. Birkaç kimse bu târihi kaydettiler. O esnâda semâ'a kıyâm edip, bu gazeli inşâ buyurdular (k.s.a.):

نگفتمت مرو آنجا که مبتلات کنند ** که سخت دست درازند بسته پای کنند
نگفتمت که ازان سوی دردانه است ** چو در فتادی دردام کی رهاات کنند

Tercüme

Demedim mi gitme vazgeç, kaç, seni mübtelâ ederler ki uzundur elleri pek, seni beste-pâ ederler.

Demedim mi o cihette sana dâm u dâne vardır, tuzağa düşünce bilmem ki nasıl rehâ ederler.

Birkaç gün sonra bu işâret zuhûr edip, Sultân'ın haber-i şehâdetini getirdiler. (r.a)

Bir def'a Sultân Saîd Rükneddîn sarâyında bir mükemmel ziyâfet tertîb buyurup, o asrın bilcümle ekâbir ve meşâyihini da'vet etmiş idi. Kâdî Serâceddîn-i Rûmî bir makâmda ve Şeyh Sadreddîn-i Konevî diğer makâmda ve Seyyid Şerafeddîn tahtın önünde ve bâkî ekâbir yekdiğeriyle tengâteng oturmuşlar idi. Nâgâh, Hazret-i Hudâvendigâr ashâbıyla teşrîf edip selâm vererek sarâyın ortasında bulunan bir havuzun kenarına oturdu. Emîr Pervâne o kadar ısrâr ettiği hâlde tasaddur eylemedi. Şeyh Sadreddîn yüzünü Hazret-i Hudâvendigâr'a çevirip, و من الماء كل شيء حي Ya'nî “Her şeyin hayâtı sudandır.” dedi. Hazret-i Hudâvendigâr cevâben, لا بل من الله كل شيء حي Ya'nî “Hayır belki her şeyin hayâtı Allah'dandır.” buyurup sadr-ı sofaya gitmedi. Kâffe-i meşâyih ve ekâbir onlara muvâfakatla sahn-ı sofaya geldiler. Ve taâmdan sonra

hemen orada semâ‘ ettiler. Ve orada kelâm ile ifâdesi gayr-i mümkün zevk ve şevk husûle geldi. (r.a.e.)

Bir gün Emîr Pervâne Hazret-i Hudâvendigâr ile Konya’nın a‘zamını da‘vet etmiş idi. Taâmdan sonra Hazret-i Hudâvendigâr semâ‘a kıyâm buyurup bir şûriş ve hâlet-i azîm gösterdi. Seyyid Şeref bir köşede Hazret-i Hudâvendigâr hakkında inkâr-âmîz birkaç söz söyledi. Pervâne dahi ilcâ-yı hâl ve mevki‘ hasebiyle onu dinledi. Nâgâh Hazret-i Hudâvendigâr kemâl-i hilm ve lutf ile semâ‘ esnâsında tevakkuf buyurup bu gazeli inşâ buyurdu:

هذیان که گفت دشمن بدرون دل شنیدم ** پی من تصویری راکه بکرد هم بدیدم
سگ او گزید پایم بنمود مش جفایم ** نکزم چو سگ من اورالب خویش را گزیدم
چو براز های فردان بر سیده ام چو مردان ** چه بدین تفاخر آرم که برازتو رسیدم

Tercüme

*Hezâyanını adûnun işitip derûn-i dilden, bana ettiği tasavvurda göründü şimdi rûşen.
Köpeği ısırdı pâyim, âgâz-ı humum ettim ızhâr, onu kelp gibi ısırmam lecî ısırmak ahsen,
Bana râz-ı kalb-i ferdân, görünür misâl-i merdân, buna var tefâhurum sırrına çünkü vâkıfım ben.*

Bir gece Şeyh Sadreddîn (r.a) rü’yâsında Hazret-i Hudâvendigâr’ı fasl u mezemmet eder idi. Hazret-i Hudâvendigâr ale’s-sabâh Şeyh’in hângâhı kapısına geldi. Şeyh’e haber verdiler, Şeyh kapıya gelip yekdiğerine selâm verdiler. Oturmaları için o kadar recâ eylediği hâlde mümkün olmadı. Buyurdu ki dün gece ki teşvîşâtın özrü için suâl ederim ki, Şeyh dün gece ki zehmât ve eltâfdan nasıldır? Şeyh, Onlar’ın zamîr-i pâklerinin rûşenliğinden müteessir olup, yekdiğerine tevâzu‘-i kesîre eylediler. Ve Hazret-i Hudâvendigâr avdet buyurdu.

Hazret-i Hudâvendigâr’ımızın riyâzâtındandır ki dâimâ dehân-ı mübâreklerinde sarı helîle tutarlar ve mürîdândan her birisi bunu birer sûretle te’vîl ederler idi. Sebebini tahkîk için Hazret-i Çelebî’ye mürâcaat ettiler. Buyurdu ki Hazret-i Hudâvendigâr’ın riyâzâtı bir mertebededir ki suyun ağızlarında değil boğazlarından dahi lezîz olarak geçmesini istemezler. Belki buruk ve acı olmasını ârzû ederler. Bu hâl, zât-ı şerîflerinin kuvvet-i riyâzâtına bir delîldir.

Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr, Çelebî Hüsâmeddîn hazretlerinin (r.a) iyâdetlerine geldi. Ashâb ve yârân, önden arkadan mahalleyi doldurdu. Bir dar mahalcikte bir köpek geldi. Ashâbdan birisi o köpeğe vurup önden kovdu. Hazret-i Hudâvendigâr o kimseye bağırıp buyurdu ki, “Ey bî-haber, Çelebî’nin mahallesine mensûb olan köpeği mi dövüyorsun?” Bu ma‘nâ onların kemâl-i hilm ve edeblerine ve bendegânına olan riâyetlerine ve onların hakkında ki inâyetlerine delîldir.

Hazret-i Hudâvendigâr ekser-i eyyâmda Çelebî'nin evine giderler idi. Bir kış gecesi vakitsiz Çelebî'nin hânesine gitti. Kapı mesdûd, ashâbı cümleten uyumuş ve pek çokta kar yağmakta idi. Hazret-i Hudâvendigâr avdet buyurmayıp, ashâba zahmet olmasın diye kapıyı da çalmadılar. Gündüze kadar ayak üzerinde durdular. Mübârek başlarına karlar yağdı. Gündüz olunca bevvâb kapıyı açıp Hazret-i Hudâvendigâr'ın durduğunu ve ser-i mübâreklerine karlar yağdığını görerek içeriye koştu. Ve Çelebî'ye haber verdi. Hazret-i Çelebî, dışarıya çıkıp Hudâvendigâr Hazretlerinin ayağına kapanarak ve ağlayarak özür diledi. Hazret-i Hudâvendigâr, nevâzişler buyurup onların alınlarından öptü ve hakîkatte bu ma'nâ-yı ta'limdir. Mürîdâna buyurdular ki: "Şeyh mürîdlerden müstağnî olmakla berâber yine onlara bu siyâk üzere izzet ve hürmet eder. Mürîd için şeyh hakkında betarîk-i evlâdır." (r.a.)

Hânûn-ı âhiret Kerrâ Hâtûn (r.a.) nakl eyledi ki haylî vakitten beri bir kere Hazret-i Hudâvendigâr'ın arkasında namâz kılmak ve o saâdet -i zahîreyi a'mâlîme zamm eylemek isterdim. Fakat bir tesâdüf vâki' olmadı. Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr'a evvel subhdan haddsiz bir şevk ve bî-hodluk ve bî-kıyâs-ı istiğrâk ve mestlik târî olmuş idi. O vechle ki günün ibtidâsından, tâ vakt-i işâ'ya kadar sakfhâne üzerinde âmed u şod buyururlar ve aslâ hiçbir âferîdeye nazar etmezler idi. Nâgâh, esnâ-yı seyrde damın kenarına gidip mübârek ayaklarını havâya vaz' ederek gâib olurlar. Bu zaîf o hâlin pertevinden kendinden geçti. Ve tâ vakt-i sabâha kadar bî-hod kalmış idi.

Nâgâh, sabâh vaktinde Hazret-i Hudâvendigâr bu zaîfenin başı ucuna gelerek kalkıp namâz kılmama işâret buyurdu. Bunun üzerine sarıklarından iki düğümü çözüp seccâde ittihâz ederek farza niyet buyurdu. Bu zaîfe dahi derakab mutâbaat eyledi. Namâz bittikten sonra papuçlarını çevirmek için kalktığımda Hicâz kumu ile dolu gördüm. O hâle vâkıf olduğum, Hazret-i Hudâvendigâr'a ma'lûm olduktâ, "Olmaya ki bu ma'nâyı hiçbir kimseye nakl edesin." diye emr buyurdular. Hazret-i Hudâvendigâr kayd-ı hayâtta bulundukça bu sırrı hiçbir kimseye söylemedim. Velâkin o kumdan müstefîd oldum ve kimin gözüne çektim ve hangi hastanın ilâcına karıştırdım ise şifâ bulurlar idi.

Hazret-i Hudâvendigâr'ın cümle mürîdânından bulunan hânende Osmân böylece nakl eyledi ki:

"Bir kere azîm bir mezâyika ve zarûrete giriftâr oldum. Hâlbuki yeni teehhül etmiş ve nafaka tedârîki husûsunda şedîd bir zarûret çekmekte bulunmuş idim. Bu hâlim Hazret-i Hudâvendigâr'a ma'lûm olmakla kalkıp hareme gitti. Ve ehl-i hâneden altı dînâr u sürh bi't-tedârîk yine dışarıya çıkarıp oturdular. Bir zamân sonra söz esnâsında bu zaîfe buyurdu ki, "Ey Osmân bundan evvel senin bir âdetin var idi ki ara sıra bizim ile musâfaha eyler idin. Bir müddet bunu terk ettin, sebep nedir?" Elini öpmek için kalktım, gizlice altınları elime sıkıştırdı. Ve "Bu senedi muhâfaza et." buyurdu. Mesrûr oldum ve bir müddet onunla intîâş eyledim."

Ve yine mûmâileyh, nakl eyledi ki bir kere muzâyakaya giriftâr oldum. Hiçbir vecihle elime harçlık geçmez idi. El öpmek senedini ifâ zamânı geldi deyip yine Hazret-i Hudâvendigâr'a gittim. "Pekâlâ hâtırını hoş tut ki bugün sana yağlı bir lokma gelecektir."

buyurdular. O gün akşama kadar mülâzım-ı âsitâne olduğum hâlde bir şey zuhûr etmedi. İşâret-i âlîlerinin hilâfı nasıl vâki‘ olabilir diye bu zaîfe bir hayret müstevlî oldu. Sular kararmaya başladıkta biraz yağmur yağıyor idi. Ortalık kararmadan ve çamur olmadan evvel eve gideyim deyip kapıdan dışarıya çıktım. Su akıntısı, hâr u hâşâk sebebiyle ön bahçesinde birikip kalmış idi. Bu zaîf, ayağıyla tahrîk etti, nihâyet akıp gitti. Nâgâh bir köşede ayağıma bir ip ilişip, dolaştı. Ayağımı çektiğimde derûnunda gümüş akça bulunan bir kemer olduğunu gördüm. Ve koltuğuma sıkıştırıp eve gittim. Saydım, yedi yüz kuruş idi. Ondan bir kısmını ıyâlîme verdim. Ve bir kısmını da levâzıma ve kendi maîşetime sarf ettim. Ertesi gün yine öylece yüzümü ekşiterek, ya‘nî fütûh hâsıl olmadığına îmâ maksadıyla Hazret-i Hudâvendigâr’a gittim. Derhâl işâret buyurdular ki, “Osmân utanmaz mısın ki akçayı kemer ile eve götürdün ve şimdi iflâsdan dem vuruyorsun.” mübârek ayaklarına kapanıp tövbe ettim.

Sultân Rükneddîn zevcesi bulunan Melike Saîde Kumaç Hâtûn, nakl eyledi ki: “Selâtîn-i kadîme sarâylarının birinde birtakım kâdınlar ile oturmuş idik. Nâgâh Hazret-i Hudâvendigâr (a.z.) kapıdan içeriye girdi ve “Çabuk! Çabuk! Hânedan dışarı çıkınız!” buyurdu. Derhâl yalın ayak hânedan dışarı fırladık. Cümlemiz dışarıya çıktığımızda sofanın tavanı çöktü. Mübârek ayaklarına kapandık ve şükr-i Hakk’ı îfâ eyledik ve erbâb-ı hâcâta sadakalar verdik.”

Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr’ın ehl-i dünyâdan bulunan mürîdânlarından birisi hâl-i ihtizârında Hazret-i Hudâvendigâr’ın “Üç gün kabrimin başında bulunmalarını ârzû ederim.” diye vasiyyet etti. Mûmâileyhin vefâtından sonra bir gün kâmilten onun kabri üzerinde oturdular. Gece müteveffâtın oğullarından birkaçı rû’yâlarında pederlerinin temiz elbiseler giyip salına salına geldiğini gördüler. Ve hâlin nedir diye sordular. Cevâb verdi ki kabre vaz‘ımı müteâkiben bana azâb etmek için zebânilerden birkaçı hâzır oldular. Velâkin Hazret-i Mevlânâ’ya riâyeten yakına gelmediler. Nâgâh, rahmet meleği bir köşeden zuhûr edip melâike-i azâba dedi ki haydi siz gidiniz ki Hakk (c.a.) hazretleri bu şahsı dergâh-ı Mevlânâ’ya koyup afv ve mağfiret eyledi.

ز آن بیا ورد اولیاریا بر زمین ** تا کندشان رحمةً للعالمین

Tercüme

Getirdi evliyâyı, Hakk zemîne ki rahmet olsun onlar âlemine.

Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr pazardan geçtiği sırada Türkün birisi Türkçe “Dilkû!³ Dilkû! ” diye bağırarak tilki satar idi. Hazret-i Hudâvendigâr işitince na‘ra atıp çarh vurarak revân oldular ve bu gazeli beyân buyurdular:

دل کو دل کی از کجا عاشق و دل ** زر کوزرکی زر از کجا مفلس و زر

Tercüme

³ “Dilkû” del-kû” Farsça “Gönül-kalb nerede?” demektir? Eski Türkçede kalb-gönül “dil ” olarak Farsçadan alınarak söylenegeldiği için “dilkü-tilki” benzerlik göstermektedir. (çevirenin notu)

Hani dil? Hangi dili sormadasın, nerde dil? Âşık-ı dilden yok eser. Hani zer? Hangi zeri istersin, nerde zer? Müflis ile zer ne gezer!

Şeyh Sadreddîn (r.a.) bir gece rü'yâsında Resûl (s.a.v.) Efendimiz'i kendi hângâhını teşrîf buyurmuş ve sedir-i sofa üzerinde oturmuş, ashâb ile evliyâ sağında ve solunda saf bağlamış gördü. Hazret-i Hudâvendigâr (k.s.) dahi orada hâzır oldu. Hazret-i Risâlet-penâh (s.a.v.) Efendimiz, Cenâb-ı Hudâvendigâr hakkında inâyet buyurup rûy-i saâdetlerini Ebû-Bekr Sıddîk (r.a.) hazretlerine çevirerek "Ferzend-i sabıklık vardır ve onunla gözümüz aydın oldu." buyurdu ve bir mevzi'e işâretle Hazret-i Hudâvendigâr'a oturmalarını emrettiler. Sabâhleyin Hazret-i Hudâvendigâr, Şeyh'in hângâhına gitti. Şeyh istikbâline koşup sedire oturtmak için ikrâm eyledi. Mümkün olmadı. Ve "Hazret-i Risâlet-penâh (s.a.) Efendimiz'in işâret buyurdıkları mahalle oturalım." deyip oraya oturdular. Şeyh, O hazretin zamîr-i pâkinin rûşenliğini tahsîn edip sûret-i rü'yâyı şerh eyledi. Hâzirûn dahi dinlediler. Hazret-i Hudâvendigâr dışarıya çıkınca Şeyh ashâbına vasiyyet eyledi ki. "Sakın! onların huzûrunda gönüllerinizi cem' ediniz zîrâ o cem'-i gönüllerin ahvâline muttali'dir."

Evâil vakitlerinde bir vakitte Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (a.z.) va'z ederler ve mev'izelerinde Hazret-i Mûsâ ve Hazret-i Hızır (a.s.) hikâyesini takrîr buyururlar idi. Mürîdlerinden Mevlânâ Şemseddîn nâmında birisi de mescidin bir köşesinde bir şahsı gördü. Dâimâ başını sallar ve "Doğru söylüyorsun ve iyi nakl ediyorsun, gûyâ sen biz olmuşsun." der idi. Bu şahısdan bu sözü işitince onun Hızır (a.s.) olduğunu bildi. Ve istiâne için eliyle eteğini tuttu, o zât-ı şerîf dahi eteğini çekip gâib oldu.

Bir def'a Hazret-i Hudâvendigâr bilcümle ashâb ile Celâleddîn Ferîdûn'un bağına gitmişler ve orada tesâdüfen cem'îyyet vâki' olmakla çok hareket buyurmuşlar idi. Semâ'dan sonra ashâbın her birisi bir ağacın altında istirâhat eylediler. Hazret-i Hudâvendigâr dahi ashâbın istirâhatleri için bir lahza murâkib oturdular. Ashâbın cümlesi uykuya vardıkta kendileri kalkıp, istiğrâk-ı tâm sebebiyle bağ içinde gezinirler idi.

Cümle-i ashâbdan olup ulûm-i kîmyâ ve sîmyâda mâhir bulunan Mevlânâ Bedreddîn Tebrîzî o sırada bîdâr olup, kendi kendine, "Mûsâ (a.s.) ve Ca'fer-i Sâdık (r.a.) ve onların emsâlî enbiyâ ve evliyâ sâhib-i keşf, ilm-i kîmyâyâ muttali' idiler. Acabâ Hazret-i Hudâvendigâr'ın dahi ittîlâ'ı var mıdır yok mudur?" diye tefekkür eder idi. O esnâda nâgâh Hudâvendigâr onun başı ucuna gelip "Bedreddîn! Ne istesin ve ne düşüncedesin?" buyurdu. Mûmâileyh yerden fırlayıp kalktı. Hazret-i Hudâvendigâr, "Şu tuğla parçasını bana ver." buyurdular. O da sıçrayıp orada bulunan tuğla parçasını alarak mübârek ellerine verdi. Onun elinden alıp cübbelerinin içine çektiler. Ve diğer ellerinden dışarıya çıkarıp Bedreddîn'e, "al!" deyip verdiler. Ay aydınlığında, baktıkça memsûh ve şeffâf bir la'l gördü ki renk ve şuâ'ı göz kamaştırır idi. Bundan sonra buyurdular ki, "Merdân, taş la'l ü güher yapabilirler. Fakat onların bundan daha azîm bir meşgûliyetleri vardır."

Bedreddîn, gâyet dehşetten bir na'ra vurdu ki ashâbın cümlesi uykudan uyandılar. Ve birçoğu uykusuzluklarından sonra istirâhat buyuracakları zamân na'ra-i bî-fâide ile Hazret-i

Hudâvendigâr'ı uyandırdın diye ona darıldılar. Ve mûmâileyh dahi, "Ey azîzân! Hudâvendigâr hayli vakitten beri uyanık olup bağın etrafında cevelân buyururlar." dedi ve ahvâli olduğu gibi şerh etti. Ashâb o la'li aradılar fakat yine tuğla parçası olmuş idi. Bu nev'î kerâmât evliyâullahdan kesîrû'l-menkûldür. Ve Hazret-i Hudâvendigâr (b.g.) bu takrîri gazallerinde tasdîk ve beyân buyururlar:

ای عاشقان ای عاشقان من خاکرا گوهر کنم ** ای مطربان ای مطربان دوشا برزر کنم

Tercüme

Âşikân! toprağı güher yaparım, mutribân! defleri pürzer yaparım.

Ve yine buyururlar:

خاک چون در کف من زرشود و نقره خام ** چون مرا راه زند فتنه گر زر و درم

Tercüme

Hâk mâdem ki destimde olur hep zer u sîm, bana rehzen mi olur fitneci altın, akça.

Ve yine buyururlar:

کیمیا عجب آید که زر کند مس را ** مسی نکر که بهر لحظه کیمیا سازد

Tercüme

Nahhâsı altın eder kîmyâ, acibdir bu, nahhâsa bak ki behre lahza kîmyâ çıkarır.

Ve yine buyururlar:

عیسی مسترا زر کند و زر بود گوهر کند ** گوهر بود بهتر کند هم بگزر داز بهتری

Tercüme

Îsâ nahhâsın zer yapar, altın ise güher yapar, güher ise bihter yapar, hem artırır bihterliği.

Kâmil, bakır gibi olan vücûd-i nâkısı tâm ayarlı altın ve belki de iksir-i âzim yapınca, bakırı altın veyâ taşı güher yapabilmesine neden taaccüb ediyorsun?

Bir def'a Sultân Rûkneddîn ve Emîr Pervâne Cuma' günü va'z buyurmalarını Hazret-i Hudâvendigâr'dan niyâz ve istirhâm edip onlarda kabûl buyurdular. Tesâdüfen Cuma' günü evvel sabâhdan beri bî-hod istiğrâkları var idi. Halkın mürâcaat ve gürültülerinden kaçıp meyhânenin bir köşe-i harâbında müstağrak-ı cemâl-i bîçûn olmuş idiler. Bir gazellerinde o hâlin sıfatından beyân buyurmuşlardır: (k.s.a.)

Beyit

درخانهٔ خمار و خرابات که دیدست ** معراج و تجلی و مقامات افندی

Tercüme

Meyhânede kim etti acib seyr ü temâşâ, mi'râcı, tecellîyi makâmât-ı cidâlde.

Vakt-i istiğrâkta meyhânelere gitmeleri halkın mürâcaat ve izdihâmı sebebiyle vakitlerinden geri kalmamak için idi. Nitekim buyururlar:

Beyit

در کوی خرابات مرا عشق کشان کرد ** و آن دلبر عیار مرادید و تشان رد

Tercüme

Semt-i meyhânede kurdu bana aşk haymesini, geldi o dilber-i ayyâr bana verdi nasîb.

Kadem-nihâde oldukları her meyhâneyi umerâ ve mu‘tekidân âkıbet mescid yaparlar idi. Velhâsıl bilcümle ekâbir, Cuma‘ günü namâzdan sonra meclis-i va‘zda bulunmak üzere mescide gittiler. Cemâat-i ashâb O hazreti bulamadılar.

Çelebî-i Rûhânîyan Hüsameddîn Hazretlerinin emri üzerine Cenâb-ı Hudâvendigâr’ı aramak için herkes birer tarafa gitti. Aralarından birisi zât-ı şerîflerini bir meyhânede buldu. Alelacele avdet edip Hazret-i Çelebî’ye i‘lâm etti. Hazret-i Çelebî kemâl-i takvâsıyla berâber Cuma‘ günü bi‘z-zarûre meyhâneler cânibine müteveccih oldu. Yaklaşınca buyurdu ki, “Gözlerimi kapadım, Zât hazretlerine karîb olunca bana haber veriniz ki, gözlerimi rûy-i mübâreklerine açayım.”

Vaktâki Hazret-i Hudâvendigâr’ı gördü, dedi: “Hudâvendigâr’ım meyhâneye mi çadır kurdun?” buyurdular. “Hâşâ ki Çelebî hâşâ ki” ondan sonra Hazret-i Çelebî zât-ı şerîflerinin kabûl-i mev‘ize buyurdıklarını ve intizâr-ı ekâbir keyfiyyetini arz eyledi. Oradan kalkıp mescide geldiler. Farz ve sünnet edâ olunduktan sonra Cenâb-ı Hudâvendigâr kürsiye çıkıp kendilerinde olan hâlden nâşî şevk ve söz-i azîm ile ciğerden ve gönülden çıkan bî-hadd-i âteşengîz âhlar ile bu iki beyti okudular:

Şiir

ای خوشاشب کز وصال یار مارا دوش بود ** مشتری در طالع و خورشید در آغوش بود
هر قدح کز می بمن دادی بگفتی هوش دار ** ای مسلمانان درین حالت چه جای هوش بود

Tercüme

Ey ne hoş bir leyldir ki vasl-ı yâre düş idi, müşteri tâli ‘de hem hûrşîd der âğûş idi.

Her kadeh sundukça derdi aklını başında tut, Müslümânlar akıllı olur mu onda ki ser hoş idi.

Bu beyti okur okumaz onların muâmelelerinin aks u envârından bilcümle halâyık ağlamaya başladılar ve ziya u şerîfden bir uğurda feryâd u figân zâhir olup haylî dem ağladılar.

Mısra‘

سخن کز جان برون آید نشیند لاجرم دردل

Tercüme

Eğer cândan çıkarsa söz, gönülde yer tutar elbet!

Cemâat giryeden sonra kendilerine geldikleri vakit gördüler ki Hazret-i Hudâvendigâr kürsüden inip gitmiş idiler.

Hazret-i Hudâvendigâr dâimâ ashâbına vasiyyet buyururlar idi ki her ne hâlde olursam olayım eğer fetvâlar getirirler ise men‘ etmeyip bana getiriniz. Tâ ki mersûm fetâvî bize helâl ola. Ve hâlet-i istiğrâk ve semâ‘da ashâb devât ve kalem ihzâr edip, dest-i mübâreklerine verirler ve onlar dahi cevâb-ı şâfi yazarlar idi.

Bir gün tesâdüfen fırka-i muhalife arasında mûcib-i ihtilâf olan bir mes‘eleyle dâir cevâb yazdılar. O fetvâ-yı fikh ve tefâsîrde ve İmâm A‘zam (r.a.) hazretlerinin akvâlinde asrın

ulemâsından bulunan Mevlânâ Şemseddîn Mârdînî'nin eline geçti. Müşârünileyh Hazret-i Hudâvendigâr'ın rebâb dinlemelerine mu'teriz idi. O fetvâyı cümle ulemânın üstâd ve pîşvâsı olan Kâdî Serâceddîn'in (r.a.) huzûruna götürüp, o cevâbın butlânından bahs etti.

Mukarribân-ı Hazret-i Hudâvendigâr'dan bulunan Mevlânâ İhtiyâreddîn o mecliste hâzır idi. Bu hâlden cânı sıkılarak kalkıp Hazret-i Hudâvendigâr'a geldi. Ve mâcerâyı arz eyledi. Hazret-i Hudâvendigâr tebessüm buyurduktan sonra dediler ki "Gît mevâlîye benden selâm söyle ve de ki bilâ-tahkîk dervîşler hakkında ta'n etmesin. Muvâfık değildir. Mevlânâ Şemseddîn, Haleb'de iken şerh-i fetâviye dâir iki cildten ibâret bir kitâb satın almış ve bir müddetten beri mütâlaasıyla meşgûl olmamıştır. Kütüphânelerinde taharrî buyursunlar, bulduklarında onun falanca bâbında ve falan sahîfe ve satırında bu mes'elenin hakîkatı beyân olunmuştur. Mütâlaa etsinler."

Hemen Şeyh İhtiyâreddîn gidip Hazret-i Hudâvendigâr'ın selâmını onlara tebliğ ederek, ahvâli olduğu gibi takrîr etti. Cümlesi kıyâm ettiler, ondan sonra Mevlânâ Şemseddîn hâzirûna dedi ki, "Haleb'de kitâb mubâyaa ettiğim ve haylî müddet mütâlaa etmediğim doğrudur, lâkin ihbârât-ı sâireyi tahkîk lâzımdır." Mevlânâ Serâceddîn kitâbın oraya getirilip tahkîk olunmasını recâ eyledi. Mevlânâ Şemseddîn'in mahdûmu gidip kitâbı getirdi. Hazret-i Hudâvendigâr'ın işâret-i aliyyeleri vechile bâb ve sahîfe ve satır saydılar. Tamâmiyle o mes'eleyi olduğu gibi orada yazılmış gördüler. Huzzârın cümlesi O hazretin nûr-i velâyetinden müteessir olup, kuvvet-i mukâşefe ve hüsn-i kerâmâtlerine müteaccib oldular.

"İstidrâd"

Ma'lûm olduğu üzere o vakitte henüz usûl-i tabâat icâd edilmemiş olduğundan, kitâblar el yazmaları ile istinsâh olunur ve bir kitâbın nüshası müteaddid olsa da sahîfe ve satırları tehallûf eder idi. Binâenaleyh Mevlânâ Şemseddîn'in Haleb'de kitâb mubâyaa ederek haylî zamân mütâlaa etmediğini beyân etmek, nasıl nûr-i mukâşefeye muhtâc ise müşârünileyhın kütüphânesinde bulunan bir yazma kitâbdaki fetvânın hangi sahîfe ve satırda münderic olduğunun ihbâr buyurulması da öylece bir kerâmât-ı bâhirdir.

Müşârünileyh Mevlânâ Celâleddîn nakl eyledi ki, "Bir gece âlem-i ma'nâmda Hazret-i Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz'i gördüm. Oturmuşlar idi. Huzûr-i Risâlet-penâhîleri'ne gidip selâm verir idim. Mübârek yüzlerini çevirirler idi. Çevirdikleri cânibe gider idim, onlar diğer cânibe çevirirler idi. Âkıbet söze ağâz edip dedim ki "Ya resûlullah (s.a.v.) bu kadar sene ümîd-i âtafet ve inâyetiniz ile zahmetler çektim. Ve ahâdîs ve ahkâm-ı şer'iiyenin tahkîkine cehd u gayret edip bilcümle ehl-i İslâmın hall-i müşküllerini mesâi-i sâireme takdîm eyledim. Şimdi bu zaîfin mahrûmiyetime hiçbir sebep göremiyorum." Hazret-i Risâlet-penâh (s.a.) buyurdular ki, "Evet, bunların hepsi doğrudur, fakat sen bizim ihvânımıza nazar-ı inkâr ile bakıyorsun, bu ise cümle günâhların fevkindedir." O günden beri silsile-i muhabbeti yüz kat edip ahvâl-i mâziyenin istiğfârıyla meşgûl oldum. Lâkin الأمور مرهونة باوقاتها hükmünce henüz şeref-i îrâdat ile müşerref olmamış idim. Âkıbet atî'z-zikre kerâmâtı dahi müşâhede eyledim."

Mevlânâ Şemseddîn Mârdînî'den menkûldür ki buyurdu: “Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr'ın medresesinde ictimâ'-i azîm var idi. Bilcümle umerâ ve ekâbir orada hâzır olup semâ'-ı kerem oldu. Bizim medresemiz dahi orada olduğundan ashâbın ettikleri o zevkler istimâ' ve müşâhede olunuyordu.

Kalkıp tebdîl-i câmi' ederek âşinâlar ve huddâm kalabalığı arasından kendimi oda içine atıp, bir köşede adamların arkasında sûre-i secde tilâvetiyle meşgûl oldum. Mahall-i secdeye gelir gelmez Hazret-i Hudâvendigâr secdeye vardılar. Bu secde ihtimâl ki tesâdüfen vâki' oldu dedim, diğer bir sûre-i şerîfe okudum yine secde mahallinde secde eylediler. Belki semâ' secdesi kabîlindendir dedim, diğer bir sûre-i şerîfe kırâat ettim. Yine secde mahallinde secde eylediler. Bana yakîn hâsıl oldu ki onların nazar-ı mübârekleri levh-i mahfûza mukâbildir. Kendi kendime dedim ki, “*Ey mahbûb, bu kadar hüccet-i burhân gördüğün hâlde ne zamâna kadar böyle bir güneşten perde-i hicâbda kalacaksın?*”

Ba'dehu dışarıya çıkıp eve giderek ne kadar oğullarım ve şâkirdlerim ve ehl-i beytim var ise cümlesini aldım, beytül-suûda müteveccih oldum. Karîb olduğumda vusûlden evvel Şeyh Muhammed Hâdim gelip kapıyı açdı. “*Ne haber! Dedim*” “*Şimdi Hazret-i Hudâvendigâr emr buyurdular ki âşinâlardan bir tâife gelir, çabuk dışarı çıkıp kapıyı aç.*” diye cevâb verdi. Maiyetimle içeriye girip saff-ı niâlde durarak özür ve istiğfâr ile meşgûl odum. Nihâyet Hazret-i Hudâvendigâr inâyet buyurdular. İleriye gittim ve yüz bin istişfâ' ile ellerini ve ayaklarını öperek gözüme sürdüm ve bütün evlatlarımla şeref-i irâdet ile müşerref oldum.”

Hazret-i Hudâvendigâr'ın istiğrâkı ve zâhirden ferâgatı bir mesâbede idi ki eğer nâgâh papuçları çamurda kalsa idi, velâkin dar ola idi, olduğu mahalde terk edip yalın ayak yürürler idi. Ve eğer fukarâdan ba'zıları zât-ı şerîflerine gelip bir şey isteseler idi mübârek arkalarından cübbelerini çıkarıp onlara verirler idi ve gömleklerini de böylece tasadduk buyururlardı. Bu sebebdan elbise çıkarmaya hâcet kalmamak ve vakt-i isârda ten-i mübâreklerinden çıkabilmek için gömleklerinin önü cübbeleri gibi açık idi. Her kime ki gömleklerini isâr etseler idi umerâ ve ekâbir şükran olarak birçok para verip alırlar ve şübhesiz iki cihânda serfirâz olurlar idi.

Zümre-i ashâbdan bulunan Mevlânâ Mecdeddîn Atabey dâimâ çileye girmek ister idi. Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr'dan ricâ ve iltimâs etti. Ba'de'l-kabûl onu kendi refîki ile medresede yekdiğerine muttasıl iki hücrede çileye oturtular. Birkaç gün sonra ona açlık tesîr edip tâkati tâk oldu. Refikiyle açlık zarûretinden bahisle gece müttefikân hücrelerinden çıkıp ahabâblarından birinin hânesine gittiler. Ve açlıklarının derecesini söylediler. O azîz onlar için bir kaz dolması tertîb etti. Onu yedikten sonra gelip hücrelerinde oturdular.

Sabâh oldukta, Hazret-i Hudâvendigâr âdet-i seniyyeleri vechile hücrenin kapısına geldiler ve mübârek parmaklarını hücrenin kapısına sürüp kokladılar ve ondan sonra buyurdular ki, ashâbına; “Bu hücreden riyâzât kokusu değil kaz dolması kokusu gelir.” Her ikisi de mübârek ayaklarına kapandılar ve tövbe-i istiğfâr edip “Böyle bir bahr-ı rahmet dururken insânın kendisini halvet köşelerinde habs etmesi saâdetsizliktir.” dediler.

باروی تو کفرست بمعنی نکریدن * * یا باغ صفارا بیکی تره خریدن

Tercüme

Küfr oldu yüzün terk ile ma'nâlara dalmak, yâ bir varakı bâğ-ı safâya satın almak.

Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr mahalleden geçiyor idi. Çocuklar gelip mübârek ellerine öpüp ta'zîmen eğildiler. Hazret-i Hudâvendigâr dahi bi'l-mukâbele onlara eğildi. Onlardan küçük çocuğun biri oyunla meşgûl idi. "Hudâvendigâr! Biraz dur bende gelip el öpeyim." dedi. Zât hazretleri çocuk oyununu bitirip şeref-i dest-bûs ile müşerref oluncaya kadar sabır buyurdular. O hazretin hâs ve âmm hakkında ki tevâzu' ve hulk-ı kerîmlerini bundan kıyâs etmeli.

Ashâbın ekâbirinden bulunan Mevlânâ Fahreddîn Sîvâsî (r.a.) humma-yı muharrikaya tutulup bir müddet esîr-firâş oldu. Ve etibbâ onu tedâvîden âciz kaldılar. Hazret-i Hudâvendigâr iyâdetini teşrîf edip, emîr buyurdu; soyulmuş sarımsak getirdiler. Döküp kâşıkla ona verdiler. Etibbâ hastaya sarımsak yedirdiğini iştirince onun sıhhatinden nevmîd oldular. Lutf-i Hudâ ile o gece terledi, sıhhat bulmaya başladı. Etibbâ bunu müşâhede edince bu hâli kâide-i tıbbâ ve kânûn-ı hikmete müstenid değil, belki hikmet-i ilahîdir dediler. Nitekim buyururlar : (k.s.a.ç.)

Beyit

هکیمیم طبیبیم زیغداد رسیدیم ** بسی علتان را زغم باز خریدیم
حکیمان الهیم زکس مزد نخواهیم ** که مادر تن رخبور چواندیشه دویدم

Tercüme

*Hakimiz bir tabîbiz geldik işte semt-i Bağdâd'dan; nice marizâyı kurtardık gamdan ettik âsûde.
Hekimân-ı ilahiyiz değil maksûdumuz ücret, şitâb ettik vücûdu hastaya mânend-i endişe.*

Celâleddîn Ferîdûn, (r.a) Hazret-i Hudâvendigâr'a kesret-i hâbdan şikâyet etti. Haşhâşın içini çıkarıp yemesini emrettiler. Onu yedikten sonra âkıbet çok uykusuzluktan dimâğına hâlel geldi. Nihâyet yine Hazret-i Hudâvendigâr'a mürâcaat edip şifâ istidâ' eyledi. Mizâcında i'tidâl zâhir oldu. Her ne sebep renc ü inâ olursa ricâllahda ona mübeddel sıhhat u şifâ ve onun aksini icrâ edecek kadar kuvvet olduğu âşikârdır.

گر ولی زهری خورد نوشی شود ** ورخورد طالب سیه هوشی شود

Tercüme

Ger velî zehir içse o şerbet olur, tâlib içse aklına zulmet olur.

Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr sakfhâne üzerinde idi. Ashâbdan bir tâife hâne derûnunda hakâyık ve ma'nâ bahsiyle meşgûl idiler. Onlardan birisi şiddet-i şevk ve zevk sebebiyle harâretli, ciğerden bir âh-ı serd çekti.

Bir şahs-ı ma'rûf sokaktan geçmekte idi. Bu âh sadâsını işitip dam üzerinde Hazret-i Hudâvendigâr'ın illetini işitiniz, dedi. Zât hazretleri dahi sâika-i gayret ile eğilip, "Bakalım illet kime vâki' olur." buyurdular. Takdîr-i Rabbânî ile o şahıs bir illete giriftâr oldu. Ve illet-i mezkûre temâdî edip tedâvîsinde âciz kaldı. Bir müddet sonra Hazret-i Hudâvendigâr'ın infîâlî

hâtırına gelip bu hastalığın sebebi onların hâtır-ı şerîflerinin infiâlinden ileri geldiğini bilerek kalkıp Zât hazretlerine gitti. Tövbe ve istiğfâr ile meşgûl oldu. Tövbesi makrûn-ı îcâbet olmakla o maraz ondan zâil oldu.

Emîr Muhammed Sekürci nakl eyledi ki Hazret-i Hudâvendigâr'ın irtihâllerinden sonra Şehzâde (Kigatu) Aksarây'a gelip, umerâ ve Etrâkî da'vet için Konya'ya elçi gönderdi. Ârnâvûtlardan birkaç kimse küstâhlık edip elçiyi katl ettiler. Bu hâl Pâdişâh'ın sem'ine vâsıl oldukça azîm gazâb edip, bilcümle asâkirin Konya'ya giderek şehri muhâsara etmelerini ve feth ettiklerinde ahâlîsini katl edip nehib ve gâretle meşgûl olmalarını fermân eyledi. O esnâda umerâdan hiçbirisi o gazabın def'ine muvaffak olamayıp bi'z-zarûre işi cereyân-ı tabiiyyesine bıraktılar.

Konya ahâlîsinin ve zayı' ve şerîf cümlesi o fitnenin vukû'undan müşevviş oldular. Hazret-i Hudâvendigâr'a sığınmaktan başka çare istihlâs göremeyip kâffesi türbe-i şerîfe giderek girye ve zârî ve tazarru' eylediler.

Kigatu o havâlîye muvâsalet eyledikte gece Hazret-i Hudâvendigâr'ı rû'yâsında gördü. O sûrette ki heybet-i azîm ile kubbe-i şerîflerinden dışarıya çıkıp, şehrin kenarına gelerek destârlarını çözdüler ve şehrin etrâfına dolayıp düğümlediler. Ba'dehu Kigatu'nun nezdine gelip parmaklarıyla boğazını sıkarak "Ey Türk! Ey Türk! Bu fikir ve hareketten vazgeç yoksa cânını kurtaramazsın." buyurdular.

Kigatu uyanıp umerâsını ve mukarreblerini çağırdı. Huzûruna gittikleri vakitte onu lerzân u hâif buldular. Sebebini sorduklarında rû'yâsını söyledi. Mukarribân hep bir ağızdan dediler ki "Biz bu ma'nâyı düşünüyor velâkin havfımız sebebiyle arz edemiyor idik." Ondan sonra asâkirin rica'tlerine fermân olundu. Gündüz olunca Kigatu bizzât türbe-i mutahharanın ziyâretine gidip birçok kurbanlar kesti. Türbe-i şerîfe mürettebâtına sadakât-ı bî-hadd îsâr eyledi.

Hazret-i Hudâvendigâr tırâş olmak için hamâma gittiklerinde ekser-i ashâb hâzır olarak kesilir, saç ve sakallarını teberrûken taksîm ederler idi. Bir fakîr-i zaîf hamâmın bir köşesinde oturmuş, harekete mecâli yok idi. Hâtırından geçti ki, "Ashâb bana dahi teberrûken ondan vermiş olsunlar ne olurdu!" Derhâl Hazret-i Hudâvendigâr bir mikdârını toplayıp o şahsa yolladı ve o azîz bu kerâmât-ı latîfeden dolayı arz-ı ta'zîm edip, O hazretin müridânından oldu.

Hazret-i Hudâvendigâr halkın kesret-i mürâcaatından melûl olunca hamâma gider ve hamâmda dahi râhatsız ettiklerinde ana su mahzenine girer idi. Bir def'a yine su mahzenine girip üç gün üç gece orada tevâlî-i tecelliyât ve tetâlî-i bârikâta müstağrak olmuşlar idi. Üç günden sonra Çelebî Hüsâmeddîn hazretleri tazarru'-ı kesîre ile dışarıya çıkmalarını istidâ' eylediler. Çelebî Hazretleri, Cenâb-ı Hudâvendigâr'ın mizâc-ı şerîflerini gâyet zaîf görünce gözyaşının damlaları yanakları üzerinden aktı. Ondan sonra "Hudâvendigâr'ım mizâc-ı şerîfiniz begâyet zaîftir. Eğer bu bîçârelerin istifâdesi için takviye buyursanız ne olur." dedi. Hazret-i Hudâvendigâr buyurdular ki, "Ey Çelebî! Dağ, bu kadar cesâmeti ile tecellî-i celâlîye

tahammül edemedi. Benim miskin ve zaîf olan tenim üç gün üç gece on yedi kere şa‘şa‘-i âfitâb-ı celâl-i bârikât-ı envâr-ı cemâle nasıl tahammül eder?”

Şeyh Selâhâddîn Zerkûbî Konevî (k.s.a.) hazretlerinin müridlerinden birisi hikâye etti ki; bir vakitte ticâret maksadıyla İstanbul tarafına gittim. Vakt-i azîmette Hazret-i Hudâvendigâr (k.s.a) Efendimiz’in dest-i şerîflerini takbîle gittim. Tenhâda bana emrettiler ki, “İstanbul’a gittiğin vakitte şehrin civârında bir karye vardır o karyede mevcûd kiliselerin en büyüğü olup karyenin sol cihetinde bulunan kiliseye git. Ve ortalık tenhâ olunca kapıyı çal. Rahîblerin reisine selâmımı tebliğ eyle.”

Vaktâki tay-ı menâzil edip o cânibe vâsıl oldum. O karyeyi arayarak mezkûr kiliseye gidip beldenin ekâbir ve ruhbânları dağıldıktan sonra o Rahîb’in huzûruna çıkarak Hazret-i Hudâvendigâr’ın selâmını tebliğ ettim. Ayağa kalkıp bi’l-mukâbele secde-i ta‘zîm ve perestiş-i firâvân eyledi. Bende taaccüb ve tahayyürde kaldım. Zîrâ Hazret-i Hudâvendigâr aslâ bu tarafa teşrîf buyurmamışlar ve inde’t-tefahhus anlaşıldığına göre bu şahıs dahi aslâ o tarafa gitmemiş idi. Acabâ bunun zımnında ne kerâmât zuhûr edecektir? dedim.

Velhâsıl şahs-ı mezbûr benim hakkımda ibzâl-i ikrâm ederek alıp hücreesine götürdü. Ve hücresinin kapısını arkasından muhkem kilitledi. Ondan sonra envâ‘-i taâm getirdi. Yedik ve o esnâda bir rahle üzerine mevzû‘ bir Mushaf gördüm. Bunun üzerine Râhib bana dedi “Ma‘lûmun olsun ki ben Müslümânım ve bu hücrede tilâvet-i Kurân-ı Mecîd ve edâ-i salât ile meşgûl olurum. Ve bu vilâyette hiç kimsenin bu hâle vukûfu yoktur ve benim bu vilâyetteki şöhret ve izzetim hadden efzûndur. Şimdi benim bu sırrımı bu vilâyette fâş etmeyeceğine yemîn etmelisin.” Vüsûk-i ahdden sonra namâz kıldık. Vakt-i asr eriştikte kalkıp dışarıya çıktı. Ve kapıyı yine dışarıdan kilitleyip ibâdetgâha gitti.

Ben bir zamân oturdum. cânım sıkıldı ve o hücrelerin içinde her tarafa nazar ederdim. Odanın bir köşesinde bir perde asılmış gördüm. Perdeyi açtım. Hazret-i Hudâvendigâr’ı gördüm ki bir köşede ser-i mübâreklerini dizleri üzerine koyup murâkib oturmuşlar idi. Bî-hadd-i hayret ve dehşet-i azîme düçar oldum. Gözlerimi silip tekrâr nazar ettim. Yine onların cemâl-i mübâreklerini gördüm. Tâkatım tâk oldu. Na‘ra vurup kendimden geçtim. Bir zamândan sonra aklım başıma geldi. Rahîbi gördüm ki gelmiş, elimi ayağımı ovuyor. Bunun üzerine dedi “Bî-vakt olarak vurduğun na‘ra ne idi? Beni rüsvây mı etmek istiyorsun? Bu kadar müddet evliyâullaha mülâzemet ettin. Sende kuvvet-i nefis bundan ziyâde olmak lâzımdır. Ma‘lûmun olsun ki Zât hazretleri her vakit bir kere buraya teşrîf edip beni müşerref kılarlar. Zât hazretlerinden o kadar tağyîr-i sûrete icâzet istediğim hâlde icâzet vermediler. Belki bu libâsda İslâmiyyetimi muhâfaza etmemi emir buyurdular.”

Ertesi günü, seher vaktinde bana yol verdi ve bir mikdâr akça i‘tâ eyledi. Ve tekfûra hitâben birde tavsiyenâme yazdı. Tekfûrun sarâyına gidip mektûbu gösterdiğimde derhâl beni i‘zâz-ı tamâm ile tekfûrun nezdine götürüp oturtular. Ve Râhib ile olan muârefe-i sâbıkamızı sordular. Mûmâileyh ile muârafemiz kadîmdir dedim. Dışarıya çıktığımda bana bir hâdim ta‘yîn ettiler. Orada kaldığım müddetçe esbâb ve levâzımı müheyyâ eylediler. Ve benim vermekliğim icâb eden bilcümle rusûmu afv ettiler. Ve memleketlerinden çıktığım vakit bana rehber terfîk eylediler.

Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr geziniyorlar idi. Celâleddîn Ferîdûn (r.a.) ashâbdan bir tâife ile bir çardakta Sultân Veled (k.r.) hazretlerinin huzûrunda oturup uzaktan Zât Hazretlerinin gezmelerine bakıyorlar idi. Bir iş için O hazrete nazar etmiş olan yabancı birinin murâdı hâsıl olduktan sonra bir kimse altın alıp huzûr-i şerîflerine geldi. Ve onun kabûlü için O hazrete and verip altınları âsitîn-i mübâreklerine döktü. O şahıs gâib oldukta Hazret-i Hudâvendigâr derhâl onların cümlesini döküp gitti. Cemâat-i ashâb arkalarından gidip meblağ-ı mezbûru toplayarak bir müddet vech-i maîşetlerine sarf ettiler.

Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr semâ'da germ olup, bir hâlet-i acîbe ile hareket buyurur idi. Bir taraftan sarhûşun biri çıkıp semâ'-i mestâneye başladı. Markûm kendini Hazret-i Hudâvendigâr'a çarptıkça o hâlet-i şerîfeden rücû' ederler idi. Ashâbdan birkaç kimse onu tutup teb'îd ettiler. Arbede zuhûr etti. Onu incittiler, Hazret-i Hudâvendigâr o zâta darılıp buyurdular ki, "Şarâbı o içmiştir, sarhoşluğu siz ediyorsunuz." Onların kemâl-i hâllerini bundan kıyas etmeli.

Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr hamâma gitmiş idi. Ashâbda berâber idiler. O esnâda Hazret-i Hudâvendigâr bir halvete girip birçok zamân durdular. Müddet-i meksleri hadden geçti. Ne hâlde olduğunu anlamak için Celâleddîn Ferîdûn halvet kapısına geldi. Halvetin kâmilen onların vücûd-i mübâreklerinden mâlâmâl olduğunu görüp, o hâlin dehşetinden a'zâsına lerze düşerek bî-hûş oldu.

Celâleddîn Ferîdûn'un, kadimen âşinâlarından bulunan tüccârdan bir tâife iltifât tarîkiyle onun huzûruna geldikçe hakkında ızhâr-ı muhabbet ederler idi. Bir müddet onun râh-ı fakîrde aşk ve ihlâsını müşâhede ettiler. Hazret-i Hudâvendigâr'ın muhabbeti onların gönüllerine de sirâyet edip, bu hâl onların âzâdlıklarına sebep oldu. Celâleddîn Ferîdûn'a takrîr ettiler ki, "Biz kesret-i taleb-i dünyâdan ve mâl çokluğundan bıktık. Dünyâyâ müteallik olan ârzûdan gönlümüz soğudu. İstiyoruz ki bizim için Hazret-i Hudâvendigâr'a rehberlik edesin. Tâ ki bizde O hazretin mürîdi olalım." Ve Hazret-i Hudâvendigâr'a göstererek ne emr buyururlarsa onun mûcibince sarf etmeleri için mâllarının kâffesini bir pusulaya yapıp müşârünileyhe verdiler. Bu ma'nâ onun re'yine muvâfık gelmemekle berâber fi'l-hâl kalkıp Hazret-i Hudâvendigâr'a gelerek sûret-i hâlî tamâmiyle arz eyledi.

Hazret-i Hudâvendigâr, adem-i hoşnûdî ile kalkıp ibriği alarak kademhâneye gitti. Ve birçok zamân meks buyurdular. Cemâat-i tüccârın intizârı hadden geçtiğinden Hazret-i Hudâvendigâr'ın mukarreblerinden Sirâceddîn hazretlerinden kademhâneye gidip cemâatin keyfiyyet-i intizârını arz eylemesini istidâ' ettiler. Vaktâki Müşârünileyh kademhâne kapısına geldi. Onların bir köşede durduklarını gördü. Tâife-i mezkûrenin intizâr etmekte olduğunu ihbâr etti. Hudâvendigâr buyurdu ki:

"Ey Sirâceddîn! Biz nerede dünyâ nerede, bu necâsetin kokusu, bütün dünyâ ve ehl-i dünyânın kokusundan burnuma daha iyi gelir. İcâb eder ki bu cemâate i'tizâr edip diyesin ki: Eğer matlûbunuz râh-ı Hakk ise mülkünüzü kendi eliniz ile sarf ediniz. Vallahu a'lem."

HAZRET-İ HUDÂVENDİGÂR'IN CİVÂR-I RAHMET-İ PERVERDİGÂRA İNTİKÂLİ BEYÂNINDADIR

Mecmû'-i vücûdu hikmet-i Rabbânî ile dört unsur-i mutazâddan terkîb etmiş; ve bu dört unsurdan her bir cevherin tab' ve hâssiyyeti dâimâ kendi asl u merkezlerine müteveccih bulunmuş olduğundan, yekdiğeriyle mütenâzi'dirler. Ba'zen bu dört unsurdan suyun rutûbeti galebe edip çerâğ, harâreti müntefî kılar. Ve ba'zen harâret-i tabîat o aye-i rutûbeti ihrâk eder; ve ba'zen havâ, terkîb-i hâkî ta'cîn-i aslîden perâkende eyler. Ve ba'zen mizâc-ı hâkî üzere bulunan yubûsetin kesreti mecmû'-i terkîbi mütehallil kılar. Velâkin nûr-i kudsün feyzi olan rûh kendisinde bulunan letâfet ve i'tidâl-i aslî hasebiyle bunların cümlesini haddi i'tidâlde tutar. Fakat o dahi âlem-i ulvîden, bu sarây-ı süflîye nüzûl ederek emr-i Perverdigâr bîçûn ile kayd-ı tende kalmış olduğundan dâimâ âlem-i aslînin ârzûsundadır.

Bu vücûdda îrâde-i Hakk hâsıl olduğu vakit eğer ehl-i rüşd ve saâdetten olur; ve müddet-i hayâtta şeref-i nefis ve kemâlât-ı kuds hâsıl edip kâbil-i tecelliyât olursa, اَرْجِي إِلَى رَبِّكَ رَاضِيَةً (Fecr, 89:28) nidâsı gûş-i hüsne vâsıl oldukta, âcilen bu muhît-i hâkten kubbe-i eflâke pervâz edip, فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ (Kamer, 54:55) Ya'nî "Melik-i muktedir indinde." arşın kandilleri içinde mütemekkin olur; ve eğer ehl-i şekâvetten olur ve zamân-ı hayâtta tabîat kölesi ve şehvet esîri olarak ayağını câdde-i şerîattan hârice koyup, hevâ-yı dünyâyı, sarây-ı ukbâ üzerine; ve rızâ-yı şeytânı, hoşnûd-i rahmânî üzerine نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ ذَلِكَ ihtiyâr eder ise, rûz-i ecel ve vakt-i mev'ûd eriştiği gün, ferâdis-i arşa uçmak ister ise de avârız-ı tabîatın ihâtası ve cism-i kesîfe olan musâhabeti sebebiyle âlem-i aslîye pervâz edemeyip, onu ayn-ı berzahda mukayyed kılarlar.

Binâenaleyh erbâb-ı akla yakînen ma'lûmdur ki bir adam aslâ te'sîrât-ı hevâcesi felekî ve nefsânîden mahrûs ve masûn olamaz; ve dâimâ kuvâ-yı beşerî bu terkîbden tecrîd iktizâ eder. Hatta eğer bu vücûdun bekâsı mümkün olsa idi, a'del-i mizâc ile muttasıf olan efdal-i mevcûdât ve ekmel-i kâinatı aliyye efdalü's-salavât Efendimiz hazretleri tûl-i ömr ile kâffe-i nâsdan mümtâz olurlar; ve kendilerinde dâimâ Hakk'tan bekâ-yı nefis taleb buyururlar idi. Lâkin nûr-i ma'rîfet ve ilm-i nübüvvetle teyakkun buyurdular ki, لِكَايَةِ جَمَالِ وَجْهِهِ عَزَّ وَجَلَّ و عِزِّ شَانِهِ و عِزِّ مَلِكِهِ عِزَّ شَانِهِ و عِزِّ مَلِكِهِ عِزَّ شَانِهِ bu vücûda mümkün olmaz; ve bu hey'et-i kesîfe-i muhîtin terkîbi likâ-i latîf-i latîfin müşâhedesini muhît olamaz. Belki bu hil'at-i nef' ve zararın zuhûru, hayr ve şerrin tefrîki için peydâ olduğunu ve bu âlem-i fânî o âlem-i bâkînin tarlası bulunduğunu bilmiştir. Zîrâ, الدنيا مزرعة الآخرة Ya'nî dünyâ âhiretin tarlasıdır. Tâ ki şeb-i cehâlette zemîn-i dünyâyı her ne ekmiş isen âhiret gününün sabâhında bu nihâlin semeresini hemen müşâhede edersin. Nitekim Hazret-i Hudâvendigâr buyururlar:

درخت برگ بر آید ز خاک و عین گوید ** که خواجه هرچه بکاری تراهمان روید

Tercüme

Dıraht-ı berk zemînden çıkıp bunu söyler, efendi her ne ekersen onu biçersen sen!

Her kimse devlet-i ebed-i kâid ve saâdet sermendi zâid olursa, sefer-i âhireti mülâhaza îcâb ettiğini bilir. Ve şübhesiz o tarîkin zâd ve levâzımını tedârik ederek dâimâ cem'-i zahâir-i hasenâta kâsır olmaz; ve bu vücûd-i âriyyetten çıktığı ve bu sarây-ı fenâdan dâr-ı bekâyâ rihlet eylediği vakit, kâm ve murâdına göre bir menzil alâ sirer mütekâbilîn tertîbiyle müterettib bir dergâh görür; ve eğer neuzubillah bu sarây-ı sürûrun gurûru ile mağrûr olup, hayvânlar gibi

merâ-yı dünyâda bî-haberâne onun müştehiyyâtıyla meşgûl bulunmuş ise yarın arsa-i hâviyye-i cehîmin odunu olup, ebedü'l-ebedîn pâ-yı emelî, habîs-i hazelânda bağlanarak, فوا اسفاه واحجلته diye feryâd eder. İşte bu sebebdan dolayı enbiyâ ve evliyâ (a.s.) bu zerrîn-i tâk ve eyvâne ve sırrâ perde-i rengine aslâ iltifât etmemişlerdir. Tâ ki onun gubâr-ı şehveti ve âr-ı ayıbı onların dâmen muâmelelerine müteşebbis olmaya ve dâimâ Hazret-i İzzet'ten fenâ-yı vücûd ve sefer-i daru'l-hulûdu taleb etmişler; ve âlem u âlemiyânda ona tergîb ve tahrîz eylemişlerdir.

Nitekim Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (k.s.a.) esrâr-ı mevti beyân husûsunda buyurmuşlar; ve tatlı burhânlar ve zengîn meseller ile onun acılığını, bütün âşıkların dimâğına tatlı göstermişler; ve mevt korkusundan emîn etmişlerdir. Böyle buyururlar:

Şiir

ای که ازین تن قفص می پری ** رخت ببالای فلک می بری
زندگی تازه به بین بعدازین ** چند ازین زندگی سببری
مرگ حیاتسن و حیاتست مرگ ** عکس نماید نظر کافری
خانه تن کرشکندهین منال ** خواجه یقین دان که بزندان دری

Tercüme

*Ey kafes-i tenden uçan yâr-i cân, rahtını eflâke edersin resân.
Taze hayât görde yaşı ba 'dezîn, serseriyâne yaşamaktan usan.
Mevt hayâtıdır ve hayâtıdır ölüm, kâfir onun aksini eyler gümân.
Ger yıkılırsa ten evi, ağlama mahbesini yıktık efendi inan.*

Ve diğer bir gazelde buyururlar:

Beyit

در پرده خاك ای جان عیشی ست به پنهانی ** واندر تتق غیبی صد یوسف کنعانی

Tercüme

Bu perde-i hâkîde bir gizli maîşet var, var perde-i gaybîde yüz Yûsuf-i Kenânî.

Ve diğer bir mahalde buyururlar:

چگونه بر نپرد جان چواز جناب جلال ** خطاب لطف چوشکر بجان رسدکه تعال

Tercüme

Nasıl ki uçamaz o câna gelince kanat gibi, o dem Cenâb-ı Celâleddîn hitâb-ı lutf-i teâl.

Ve diğer bir makâmda buyururlar:

بیت تو مثال ذوالفقاری تن توغلاف چوپین ** اگر آن غلاف بشکسته دل چرائی

Tercüme

Kılıca şebîhsin sen bu teninde tahta kındır, o kının kırılmasından niye dilşikestesin sen?

Ve yine buyururlar:

گر بشکنداین جام من غصه نیاشامم ** جامی دیگر آن ساقی در زیر بغل دارد

Tercüme

Bu câmımı ger kırsa ben gamm yemem ondan hiç, koynunda o sâkînin bir başka kadeh vardır.

Kendi yakîn ve vüsûklerinin beyânı husûsunda diğer bir gazelde buyururlar:

Şiir

دشمن خویشم و یار آنکه مارامی کشد ** غرق دریائیم مارا موج دریامی کشد

Tercüme

Kendi hasmım bizi katl eyleyendir; dostumuz, gark-ı deryâyız, bizi emvâc-ı deryâ öldürür.

Ve diğer bir gazelde âşıkların mevtini beyân husûsunda buyururlar:

Beyit

عاشقانی که با خبر میرند ** پیش معشوق چون شکر میرند
ازالست آب زندگی خوردند ** لا جرم شیوۀ دیگر میرند
تو گمان می بری که شیران نیز ** چون سگان از برونر میرند

Tercüme

Haber geldikte sen uşşâkı gör ki, şükr-i veş pîş dilberde ölürler.

İçip bezm-i eleste âb-ı hayydan, onunçün tarz-ı diğerde ölürler.

Sanırsın sen ki arslanlar da öyle, seg âsâ hâric derde ölürler.

Ve yine diğer bir gazellerinde beyân buyururlar:

هر که بمیرد دشود دشمن او دوست کام ** دشمنم از مرگ من کور شود والسلام

Tercüme

Hep ölen adamların düşmanı mesrûr olur, öldüğüm anda adûlar kör olur vesselâm.

Ve yine buyururlar: (k.s.)

Şiir

چون نعرۀ الصلا بر آید ** مارقص کنان زدر در آئیم

Tercüme

es-Salâ na‘rası geldikte hemen, gireriz biz kapıdan raks-ı Kenân.

Hazret-i Hudâvendigâr’ımızın (a.z.) esrâr-ı mevtin beyânına dâir buyurmuş oldukları bu nev‘i kelâmlarına taaccüb eylerim. Acabâ emsâlî onlardan evvel veyâ sonra hiçbir kimse tarafından söylenebilmiş midir?

Âfitâb-ı pürtâb velâyetleri مصله کل شیئ یر جمع الی اصله mûcibince mağrib-i âhirete gurûba ve şahbâz-ı rûh mutahharları âlem-i kudse pervâza karîb oldukta Konya şehrinde kırk gün kadar zelzele vâki‘ oldu. Ve zîğ u şerîf bilcümle ahâlî bu hâdnenin vukû‘undan ve o kazânın nüzûlünden şaşırıp, perişân olarak müttefikân Hazret-i Hudâvendigâr’ımıza geldiler. Ve sebebini istifsâr edip, o musîbetin def‘ini derûn-i hümayunlarından himmet-i niyâz ettiler. Ve Hazret-i Hudâvendigâr zebân-ı şekerbârlarını açıp buyurdular ki, “Gönülleri cem‘ ediniz ki zemîn acıkmıştır; ve yağlı bir lokma ister, karîben ârzûsuna nâil olur ve beliyede sözden kalkar.” ve bu eyyâmda bu gazeli beyân buyurdular: (r.a.)

Ebyât

با این همه مهر و همربانی ** دل میدهدت که خشم رانی
وین جمله شیشه‌ای جانرا ** در هم شکنی به‌لن ترانی
در زلزله است دار دنیا ** کز خانه تورخت می کشانی
نالان ز تو صد هزار رنجور ** بی تو نزنند هین تو دانی

Tercüme

*Bütün bu mihr ile ey yâr-i makbel, verirler hışımranlık için sana dil.
Karıştırdık bütün cân şişelerini, şikest ettin bî-hükm len-terânî.
Yerinden oynadı bu dâr-ı dünyâ ki nakl etmek için sen evden eşyâ.
Olur, nâlede yüz bin hastasından, yaşarlar mı bilirsın olmasan sen.*

Ve o esnâda dahi birkaç gün kırmızı ferâce giydiler ve bu gazeli beyân buyurdular: (r.a.)

Ebyât

روسر بنه یبالین تنهامرا رهاکن ** ترک من خرابی شب کرد مبتلاکن
مائیم موخ سودا شب تابروز تنها ** خواهی بیا بخشا خواهی بروجفاکن
بر شاه خوبرویان واجب وفا نباشد ** ای زرد روی عاشق تو صبر کن وفاکن
دردیست غیرمردن کانرا دوا نباشد ** پیش من چگونه گویم آن دردرا دواکن
درخواب دوش پیری درکوی عشق دیدم ** باسر اشارتم کردکه عزم سوی ماکن
کراژ دهاست درره عشقی ست چون زمرد ** ازبرق آن زمرد هین دفعاژ دهاکن
پس کن که بی خودم من گرتو هنر فزائی ** تاریخ بو علی کو تنبیه بو علاکن

Tercüme

*Git yastığa başın koy, yalnız bırak beni sen, beni mest-i hâl sihrende terk-i ibtilâ et.
Biz mevc-i aşkız ey yâr, şebden nehâra tenhâ, ister gelip kerem kıl, ister gidip cefâ et.
Sultân-ı hûb-rûyân mecbûr değil vefâya, ey zerd-i rûy-ı âşık sen sabr edip vefâ et.
Mevtin sıvâsı derttir, yoktur o derde dermân, imdi ne söyleyim ben o derde sen devâ et.
Dün gece kû-yi aşkıta bir pîrî, hâbda gördüm, başıyla remz eder ki nezdimde ahz-ı câ et.
Ger varsa yolda ejder, aşk oldu zümrüd-i âsâ, o zümrüdün şuâ'ından def'i ejderhâ et.
El verdi bî-hûdum ben ger sen hüner-fezâ sen, bahs eyle bu alîden tez gir bu alâ et.*

Bu hâlden sonra mizâc-ı şerîflerine bir kırıngılık ârız oldu. Bilcümle ekâbir gece, gündüz iyâdetlerine geldiler. Vakitlerinin Câlînûs'u olan Mevlânâ Ekmeleddîn ve Gazenferî muâlece ile meşgûl oldular. Her def'asında müttefikân onların nabz-ı mübâreklerine bakıp, teşhîs-i maraz için hâne halkıyla dışarıya çıkarak kitâb-ı tıbbâ mürâcaat ederler ve yine fi'l-hâl tedkîk için Zât hazretlerinin tekrâr nabızlarını muâyene ederler; ve başka bir hastalık müşâhede ederler idi.

Birkaç gün böyle vâki' olup âkıbet hastalıklarının teşhîsinden âciz kaldılar ve nihâyet kendi hâllerinden haber vermelerini Hazret-i Hudâvendigâr'dan istirhâm ettiler. Talepleri is'âf ve kabûl buyrulmayınca ser-riştenin cânib-i âhire olduğunu ve Zât hazretlerinin matlûbları âlem-i digere azîmet edeceğini bildirdiler. Teessüf ve telehhûf-i tamâm ile zimâm-ı ihtiyârı elden bırakıp, hûnâb-ı hasreti ruhsârlarından mütehayyirâne akıttılar.

Nihâyet altı yüz yetmiş ikinci sene-i hicrisi cemâdi'l-âhiresinin beşinci Pazar gününe müsâdif şitâ faslının ibtidâsında, takrîr-i hakâyık ve maârif buyurdıkları esnâda, gurûb-i şems vaktinde, onların âfitâb-ı celâlleri mağribi âlem-i kudse gurûb eyledi. Şerîf, azîz ve fakîr, bîgâne ve âşinâ, mü'min ve tersâdan bir feryâd koptu. Elbiseler çâk, gözler nemnâk oldu. Ve başlara topraklar saçıldı. Gulgule ve feryâddan her taraf titredî. Hûnîn gözyaşlarından rûy-i zemîn rengîn oldu. Her nerede gönlü yanmış bir mecrûh var ise dil kebâb ve dîde-i pür-âb ile muztariben bu beyitleri okudu.

Ebyât

فرورفته بڤاك آن مهر افلاك ** چرا بر سر نريزم هر زمان خاك
پريده چمن كبك بهارى ** چرا چون ابر نخروشم بزاري
فرومرده چراغ عالم افروز ** چرا روزم نكردد شب بدين روز

Tercüme

Gurûb etti zemîne mihr-i eflâk, nasıl ki saçmayım ben başıma hâk?

Bahârın keklîği uçtu çimenden, sehâb-âsâ niçin yaş dökmeyim ben?

Yazık söndü çerâğ-ı âlem-i efrûz, niçin şeb olmasın şimdi bana rûz?

O gece Zât hazretlerinin techîz ve tekfîn işleri ihzâr kılındı. Ertesi gün sabâhleyin na‘ş-ı mübâreklerini kaldırdılar. Âşıklar ve gamlı olan yanıklar saf saf ve takım takım üryân olarak ve yüzbinlerce nevha ve zârî ederek önden ve arkadan geçtiler. Büyük ve küçük ve Konya’da hâzır bulunan memleketin bilcümle halkı o cenâzede isbât-ı vücûd edip ve musîbet ve gama iştirâk eylediler. Her mahalle ve pazarda tâbûtu növbetle nakl için âmme-i halâyika taksîm ederler ve nevvâb-ı saltanat ve umerâ na‘ş-ı kaldırıp, kılıç ve sopalar ile ahâlîye teb‘îd eylerler idi.

Büyük bir kalabalık ile akşam namâzına yakın musallâya eriştirdiler. Âdet olduğu üzere muarriif öne geçip, Şeyh Sadreddîn-i Konevî (k.s.) için, “Buyur melikü’l meşâyih” dedi. Mevlânâ Ekmeleddîn tabîb dahi “Muarriif edebi muhâfaza et, zîrâ melikü’l-meşâyih-i hakîkî Hazret-i Mevlânâ idi ve rihlet buyurdu.” dedi. Vaktâki Şeyh Sadreddîn cenâze namâzını edâ için öne geçti. Nâgâh bir şehka vurup bî-hûş oldu.

Kâdı Serâcüddin (r.a) öne geçip, imâmet buyurdu. Şeyh Sadreddîn’den keyfiyyet-i şehkayı suâl ettiklerinde dedi ki: “Öne geçtiğim esnâda sûret-i melâikede bir tâife gördüm ki saf bağlayıp namâz ve ziyâret ile meşgûl olurlar. O hâlin heybetinden aklım zâil oldu. “

Kırk gün kadar bilcümle ekâbir ü asâgir türbe-i mukaddesin ziyâretine hâzır oldular. Nitekim Sultân Veled (k.r.a.) kendi nâmesinin ibtidâsında buyururlar:

پنجم ماه در جماد آخر ** بود نqlان آنشه فاخر
سال هفتاد ودوبده بعدد ** ششصد ازعهد هجرت احمد
چشم زخمی چنین رسید آندم ** گشت نالان فلك دران ماتم
مردم شهر از صغیر وكبير ** همه اندر فغان و آه نفیر
دیهیان هم زرومی و اتراك ** کرده ازدرد او گریان چاك
بجازه همه شده حاضر ** ازسر مهر عشق نه از پی بر
اهل هر نزهتی بر وصادق ** قوم هر ملتی برو عاشق
کرده اورا مسیحیان معبود ** دیده اورا جهود خوب چوهود
عیسوی گفته اوست عیسی ما ** موسوی گفته او ست موسی ما
مؤملشخوانده نورو سر سول ** گفته است او عظیم سر نغول
همه کرده زغم کریبان چاك ** همه از سوز کرده برسر خاك
همچنان این کشید تاچل روز ** یچ ساکن نشدد می تف و سوز
بعد چل روز سوی خانه شدند ** همه مشغول این فسانه نشدند
روز و شب بود گفت شان همه این ** که شد آن گنج زیر خاك بز مین

Tercüme

Beş idi şehir-i cemâd-ı âhir, intikâl etti, o şâh-ı fâhir.

Altı yüz ikinci senesi hicretin oldu, bu bir demdemesi.

Böyle bir çeşm-i zahmle ol dem, feleği eyledi giryân-ı mâtem.

Büyük küçeği şehrin cümlesi, eyledi âh-ı figânlar gamla.
 Köylüler hem dahi Rûm ve Etrâk, ettiler dertle giribâniler çâk.
 Na'şına cümlesi etmişti şitâb, aşktandı, değil ümîd-i sevâb.
 Ehl-i her nüzhet ona hep sâdık, cümle milletti o nûra âşık.
 İsevîler onu etmiş ma'bûd, hep Cehûdiler onu bilmiş idi Hûd.
 İsevî derdi, odur İsâ'mız, Mûsevî derdi odur Mûsâ'mız.
 Mû'minîn derdi odur sırr-ı resûl, söylemiştir o azîm sırr-ı nugûl.
 Ettiler gamla giribânlar çâk, saçtılar başlarına cümlesi hâk.
 Böylece geçti tamâmen kırk rûz, sâkin olmazdı bir ân hiç tef u sûz.
 Kırk gün oldukça dağıldı herkes, hep bu efsâneye oldu ma'kes.
 Gece gündüz bu idi hep sözler, hâke gitti esef ol kenz-i güher.

Ve melikü'l-edebâ Bedreddîn Yahyâ O hazrete mersiye olmak üzere bu iki beyti inşâd buyurdu:

Beyit

کو دیده که در غم تو نمناک نشد ** یا جیب که در ماتم تو چاک نشد
 سو کند بروی توکه از پشت زمین ** هتر زتوئی در شکم خاک نشد

Tercüme

Hangi göz ki gam-ı hicran ile nemnâk değil, hangi bir ceyb ki mâtemle acib çâk değil.
 Vechine and içiyorum ki bu zemîn üstünden, senden i'lâsî defîn-i şikem-i hâk değil.

Âşıklardan bir azîz o demde bu iki beyti vird-i cân edip okudu:

کاش آن روز که در پای تو شد خار اجل ** دست کیتی بزدی تیغ هلاکم بر سر
 تادرین روز جهان بی توندیدی چشمم ** این منم بر سر خاک توکه خاکم بر سر

Tercüme

Kâşkî ol günde ki incitti seni hâr-ı ecel, feleğin desti vuraydı başıma tığ-ı helâk.
 Görmeseydi bu gözüm âlemi sensizce bugün, saçmasaydım ser-i hâkinde senin başıma hâk.

KISM-I SÂLİS

ASHÂB U HULEFÂ-YI HUDÂVENDİGÂR (R.A.) HAZRETLERİNİN ZİKRÎ BEYÂNINDADIR ZİKR-İ EVVEL

Evliyâ ve muhakkıkînin tâcı ve ezkiyâ ve ârifinin zübdesi ve esrâr-ı nâsûtiyyenin tercümânı ve rumûz-i lâhûtiyyenin sirâcı fahrü'l-cazûbîn ârif, kâmil, müdekkık Seyyid Burhâneddin Tirmizî (r.a) hazretleri, cümle evliyâ-yı kibârdan ve sâhib-i keşf ve esrârın urefâsından olup, tevekkül ve tecerrüdde sâbit-kadem ve ma'rifette bahr-i azîm-i zâhir idi. Bütün ömrü mücâhede ve müşâhede ve inâyet içinde idi. Ve dâimâ tevhitte dâir kelâm söylerler; ve uzlet ve inkıtâ'a azîm rağbet eylerler; ve dünyâ ve halktan i'râz ederler idi. Kâffe-i budâlayı bilâd ve o nâd-ı arzın medârı o asırda vücûd-i şerîfleri idi. Ve onların îrâdet ve sohbetleri Sultânü'l-Ulemâ Bahâeddîn Veled (r.a) hazretlerine olup, Hazret-i Hudâvendigâr'ımıza lâlâlık ederler idi. Ve tahsîl-i ulûm-i resmî eyledikten sonra bir gün Hazret-i Hudâvendigâr'ımıza hitâben buyurdular ki, "Ey cânım ve nûr-i dîdem, gerçi tahsîl-i ulûmda zahmetler çekip meşâr-i bi'l-benân oldun. Velâkin ma'lûmun olsun ki bu ulûmun verâsında diğer bir ilim vardır ki bu

onun kışrısıdır ve o ulûmun kilidini pederin bana ihsân eylemiştir. Senin onu tahsîl etmen matlûbdur.”

Ondan sonra Hazret-i Hudâvendigâr’a ulûm-i yakîniyyenin tahkîkini ihsân buyurup, tarîk-i sülûkü ve âdâb-ı meşâyihî telkîn ve pederlerinden tahkîk eylediği hakâyık onlara takrîr eyledi. Ve tamâm dokuz yıl sohbet buyurdular. Ve Sultânü’l-Ulemâ (r.a) hazretlerinin maârifini bin def’a Hudâvendigâr’a îade eylediler. Ve sırr-ı tevhîd ve ma’rifeti kemâ yenbegî tahkîke eriştirinceye kadar amele getirdiler. Belki onun izâfıyla göz görmedik makâmâta menzil kurdular.

Hazret-i Mevlânâ Bâhâaddîn Veled (r.a.) rihlet buyurdukları vakit, Seyyid Burhâneddîn (r.a.) orada hâzır değil idi. Şeyhinin haber-i hâil-i vefâtını işitince hâkester mâtem başına oturup tamâm bir sene müddet, O hazretin firâkıyla mum gibi eridiler. Nihâyet bir gece vâkıada Bâhâaddîn Veled (r.a) hazretlerini gördüler ki hiddet-i tamâm ile “Burhâneddîn! Muhammed’imi niçin yalnız bıraktın ve onun muhâfazasında kusûr ediyorsun?” buyurdular. O hâlin heybetinden uyandıktan oradan Konya’ya gelip Hudâvendigâr’a mülâkî oldular.

Zümre-i vüzerâdan ve fuzâlâ-i Rûmdan ve onların müridlerinden bulunan sâhib-i İsfahanî’den menkûldür ki elbiselerini yıkamak için Zât hazretlerinden müsâade taleb olunmuş idi. Kat’a mümkün olmadı ve buyurdular ki eğer yine kirlenirse ne yapayım yine yıkarlar diye cevâb verildi. Birkaç def’a böylece tekrâr buyurdular. Nihâyetü’l-emr cânları sıkılıp “Hey fuzûl! Biz âleme çamaşırcılık için mi geldik?” dediler ve âhir vakte kadar bu vech üzere gittiler.

Menkûldür ki Şeyhü’l-İslâm Şeyh Şehâbeddîn Emîr Sühreverdî (k.s) dâru’l-hulâfadan Rûm tarafına gelmiş idi. Zât-ı şerîfleri’ni anlamak isterdi. Sâhib-i İsfahanî, Zât hazretlerine, meşâyih-i kibârdan bir büyük zât gelmiş, huzûr-i şerîflerine icâzet taleb ediyor dedi. İcâzetten sonra vaktâki Şeyh huzûr-i âlîlerine girdi. Toprak üzerine ittikâ etmiş bir hâlde idiler. Zebân-ı hâl ile bî-vâsıta yekdiğerine esrâr söylediler. Şeyh Şehâbeddîn’e rikkat gelip, ağlayarak dışarıya çıktı. Birkaç kimse, Şeyh’den niçin mukâleme buyurmadıklarını suâl etti. Şeyh, aramızda pek çok kelâmlar geçti ve vâfir-i müşkülât hall oldu dedi. Nasıl gördünüz diye sordular, “Yüzü gizli bir hakâyık-ı maârif deryâsıdır.” buyurdu.

Menkûldür ki bir gün Seyyid (k.s.) söz söyler idi. Bir şahıs falan kimseden senin medhini işittim dedi. Buyurdular: “İbtidâ göreyim ki o kimse nasıl bir kimsedir. Onda o mertebe var mıdır ki beni anlayıp medh etsin. Eğer o beni söz ile tanımış ise muhakkaktır ki tanımamıştır. Zîrâ bu söz ve o harf u savt ve o dudak ve ağız kalmaz. Bu ağızdır ve eğer fiil ile tanımış ise yine böyledir ve eğer benim zâtımı tanımış ise sûret zâta uymaz ki medh eyleye.”

Menkûldür ki Tirmiz’in Şeyhü’l-İslâmı demiştir ki, Seyyid Burhâneddîn kütüb-i meşâyihî ve onların makâlât ve esrârını mütâlaa etmiş olduğundan hakâyıka müteallik kelâmı güzel edâ buyururlar. Birisi dedi: “Nihâyet sende mütâlaa ediyorsun niçin öyle söz söyleyemiyorsun?” Şeyhü’l-islâm dedi ki: “O mücâhede ve amel arkasıdır.” O kimse dedi: “Niçin sende o kapıyı çalmıyorsun?”

Menkûldür ki Seyyid (k.s.), Hazret-i Hudâvendigâr'ımızın dâire-i velâyette derece-i kemâle bâliğ olup, لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا (Yûnus, 10:62) zümresinde sâbit olduğunu; ve âlem ve âlemiyâna hidâyet-bahş ederek kemâle eriştiğini müşâhede eyledikte Zât hazretlerine gelip, Kayseri cânibine hicret için icâzet buyurmalarını iltimâs etti. Mümkün olmadı. Birkaç günden sonra yine icâzet talep ettiler, yine izin vermediler. Âkıbet icâzet almadan azîmet eylediler.

Yolda süvâr oldukları hayvân kayıp mübârek ayakları incindi. Bi'z-zarûre avdet buyurdu. Hazret-i Hudâvendigâr'ın huzûruna gelip dedi ki, "Ey nûr-i dîde! Niçin azîmetime icâzet vermiyorsun?" buyurdular ki, "Niçin bizden tebâüdü ihtiyâr ediyorsun?" Onlar dahi "Bihamdülillah ki senin işin tamâm olmuştur, belki ehl-i âlem senden nûr ve behre bulurlar. Benim ta'cîlimin sebebi odur ki tündrev bir arslan bu vilâyete müteveccih olmuştur. O arslan, ben arslan, yekdiğerimizle ittihâd ve ittifâk mümkün değildir." buyurdular.

Vaktâki Hazret-i Hudâvendigâr izin verdiler. Fi'l-hâl Kayseri'ye müteveccih oldular. Ve cüz'î bir müddet sonra Hazret-i Mevlânâ Şemseddîn-i Tebrîzî (a.z.) eriştiler.

Seyyid Hazretlerinin menâkıbı bî-nihâyedir. Evveli'l-basâr için bu kadarla iktifâ olundu. والله ولي التوفيق والهادى الى الطريق

ZİKR-İ SÂNÎ

Evliyâ ve vâsîlinin sultânı ve mahbûbînin tâcı, ârifinin kâtibi, muvahhidînin fahrî, evvelîn üzerine âhirînin âyet-i tafsîli, mü'minîn üzerine Allah'ın hücceti, enbiyâ ve mürselînin vârisi, Hazret-i Mevlânâ ve Seyyidina Şemseddîn et-Tebrîzî; (a.k.) kâmil, mükemmil, sâhib-i hâl ve kâl, ehl-i keşf, bilcümle ma'sûkân-ı cenâb-ı ahdinin kutbu, bârgâh-ı samedinin hâssu'l-hâssı, harem-i kudsün mestûrlarından ve hazîre-i ünsün makbûllerinden bir pâdişâh olup; ehl-i tahkîk, mâarif ve hakâyıkta ona mürâcaat ederler ve sâlikân-ı kudse tarîk-i keşf ve vaslı onlar gösterirler idi. Tekellüm ve takarrubda Mûsâ (a.s.) meşrebi ve tecerrüd ve uzlette İsâ (a.s.) sîreti üzerine idi. Dâimâ müşâhede sülûk buyurdular ve mücâhede evkât-ı güzâr oldular.

Hazret-i Hudâvendigâr zamânına kadar hiç kimse hâllerine muttali' değil idi. Ve'l-hâletihi heze hiç kimsenin onların hakâyık-ı esrârına vukûfu olamayacaktır. Dâimâ kerâmâtı ketm eder ve halktan kendi şöhetini gizli tutar idi. Ve tüccâr elbise âdetinde olup, gittiği her şehirde kervânsarâyâ nâzil olarak kapıyı muhkem kilitler ve odasında hasırdan gayri bir şey bulunmaz idi. Ara sıra uçkur vurup, o cihetten taayyüş buyurur idi. Meskenleri Tebrîz'de idi. Hudâvendigâr'ın büyük mahdûmları Hazret-i Sultân Veled, Zât hazretlerinin mürîdi idi.

Menkûldür ki bir def'a, bir sene mahrûsa-i Dimeşk'te ikâmet buyurdular. Takriben haftada bir def'a hücreden dışarıya çıkıp bir başçı dükkânına giderler ve iki pul vererek yahni baş suyu satın alıp, tenâvül buyururlar ve bir hafta onunla kanâat ederler idi. Bir sene müddet bu vech ile muâmele buyurdular.

Aşçı müddetlerce bu siyâk üzere muâmelelerini görünce onların ehl-i riyâzâtan olup, bu meşakkati kendi ihtiyârlarıyla nefisleri üzerine kabûl etmiş olduklarını bildi. Ve diğerk def'a geldikleri vakit aşçı, bir kâseye tirîd doldurup yahni vaz' ederek iki aded-i hâs etmek ile

huzûrlarına koydu. Aşçının muâmelelerine vukûf peydâ ettiği Zât hazretlerine ma'lûm olmakla el yıkamak bahânesiyle fi'l-hâl kâseyi bırakıp dışarı çıktılar; ve oradan şehri terk eylediler.

Menkûldür ki bir def'a yolda gidiyorlar idi. Atlılar ve hizmetkârlar ile bir bey onlara mülâkî oldu. Nazarları yekdiğerine tesâdüf ettikde bey uzaktan atının başını çekip birçok zamân durdu. Ondan sonra gözlerinden yaş dökerek revân oldu. Mevlânâ Şemseddîn (a.z.) hazretlerinin lisân-ı mübâreklerinden, سبھان من بعدد عباده بالنعم Ya'nî "Kullarını ni'metleriyle ta'zîb buyuran Hakk (c.a.) hazretlerini tenzîh ederim." kelâmı cârî oldu.

Ashâb onun keyfiyyetinden Zât hazretlerine suâl eylediler. Buyurdular ki, "Bu bey, gizli olan evliyâ zümresinden olup, bu libâsda mestûrdur. Beni görüp tazarru' etti ki, "İbâdet ve sülûk-i tarîki bu libâs içinde cem' edemiyorum. Hakk Teâlâ'dan niyâz eyle tâ ki bi'l-küllîyye libâs-ı fakr içine gireyim ve o libâs içinde ferâgatle kendi perverdigârımın ubûdiyyetine meşgûl olayım." Vaktâki münâcât eyledim. İşâret olundu ki, "Ona da o libâs içinde ubûdiyyet etmek ve nûr-i velâyeti kudûret-i imâret ile cem' eylemek lâzımdır." hâli müşâhede edince ağlayarak gitti ve teni meşakkate verdi."

Hazret-i Sultânü'l-Mahbûbîn Sultân Veled, (k.s.a.) kendi Mesnevî'lerinde Hazret-i Şemseddîn Tebrîzî Efendimiz'in zikr-i menâkıbında buyururlar ki, "Hakk'ın âşıklarıyla ma'sûkları üç mertebedir. Mansûr-ı Hallâc (r.a.) âşıklık makâmının birinci mertebesinde idi. Onun mertebe-i vasıtâsı azîm ve âhîr mertebesi a'zamdır. Bu üç mertebenin ahvâl ve akvâlî, âlemde zâhir oldu. Velâkin ma'sûkân-ı ilahînin üç mertebesi gizlidir. Kâmil u vâsıl âşıklar, birinci mertebeden olan ma'sûkların yalnız nâmını işittiler; ve onların didârını görmek temennîsinde bulundular. Ma'sûkların mertebe-i vüsâtında bulunanların nâm u nişânına kimse erişmedi. Âhîrinden olanları ise hiç işitmediler." Mevlânâ Şemseddîn Tebrîzî (a.z.) Efendimiz mertebe-i âhîrinde sürûr-i pâdişâh-ı ma'sûkân idi. Hazret-i Hudâvendigâr'ımız (k.b.a.) bu sebebdan buyururlar:

Beyit

طيور الضحى لا تنستع شعاعه ** فكيف طيور الليل تطمع ان ترى

Tercüme

Dayanmaz duhânın kuşları şuâ'ına, nasıl ki tama' etsin tuyûr şeb görmeye.

Ve Mesnevî-i Veledî'de dahi beyân olunmuştur ki, "Bir gün Hazret-i Hudâvendigâr (k.s.) âlem-i gaybda bir kutub müşâhede eyledi ki cümlesi velî ve Hakk'a vâsıl olmuş dört bin mürîdi var idi. Çilede Hakk'tan erişilmedik bir hâl ve makâm niyâz edip, onu temennî ederken "Yâ Rabb! Yâ Rabb!" der idi. Bir hadde kadar ki eczâ-yı zemîn ve âsumân ve ervâh-ı ulvî ve süflî ona muvâfakaten "Yâ Rabb!" derler ve hem o vakitte nûr-i Hudâ seyri mikdârınca Mevlânâ Şemseddîn Tebrîzî (a.z.) hazretlerinin gûşine vurur ve "Lebbeyk! Lebbeyk!" der idi. Vaktâki üç def'a tekrâr eyledi, Mevlânâ Şemseddîn buyurdu: "İlahî o Şeyh, "Yâ Rabb!" diyor ona Lebbeyk de" Bu sözü müteâkib derhâl kûşine-i nûru mütenâbi' berk vurur; ve "Lebbeyk! Lebbeyk!" der idi."

Menkûldür ki Mevlânâ Şemseddîn Tebrîzî (a.z.) tevâlî-i tecelliyât sebebiyle müstağrak olduğu vakitte kuvâ-yı insânî o mücâhedeye tahammül edemeyeceğinden, o hâlin def'i için kendilerini bir işle meşgûl ederler; ve yabancı kimselerin nezdine çift sürmeye gidip geceye kadar iş görürler ve ücret verdikleri vakit, “Borcum vardır, cümlesini birden edâ etmek için birikmesi matlûbumdur.” buyurup bu bahâne ile mevkûf bırakırlar, bir müddet sonrada gâib olurlar idi.

Menkûldür ki Mevlânâ Şemseddîn Tebrîzî (a.e.) hazretlerinin hicret eylemelerinin ve Hazret-i Hudâvendigâr’a mülâkî olmalarının sebebi o idi ki bir vakitte Mevlânâ Şemseddîn vakt-i münâcâtta, “Acabâ senin hâslarından benim sohbetime tahammül edebilecek bir kimse var mıdır?” buyurdu. Derhâl âlem-i gaybdan işâret erişti ki, “Eğer sohbetine mahrem ister isen Rûm cânibine be-sefer kıl.” Derhâl oradan Rûm vilâyetine müteveccih oldu. Şehri, beşer arayarak Konya’ya حرسها الله تعالى muvâsalat eyledi. Gece vakti idi, pirinç tâcirlerinin hânına nâzil oldu. Hânın kapısında müretteb bir dükkân var idi ki sabâhleyin o dükkânın yanında oturup, إِيَّيْ لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَا أَنْ تُقَدِّدُونِ (Yûsuf, 12:94) mazmûn münifince Ya’kûb gibi Yûsuf’un kokusunu meşâmm-ı cân ile iştîşâk buyururlar idi. (k.a.s.)

Beyit

بوی آن خوب حتن می آیدم ** بوی یارسیم تن می آیدم
باز شعاع عقیق احمدی ** بوی رحمن از یمن می آیدم

Tercüme

Geliyor bûyu o hûbbi hatenin, geliyor bûyu o sîmin tenin.

Müncelî nûr-i akîk-i nebevî, bûy-i Rahmânî duydu Yemên ‘in.

O âfitâb-ı felekî velâyetin beytû’s-suûdda burc-ı şerefe vâsıl olduğu nûr-i velâyetle Hazret-i Hudâvendigâr’a dahi ma’lûm olduktâ, onları taharrî için hânelerinden dışarıya çıkıp o tarafa gittiler. Yolda halâyık her taraftan O hazretin yed-i şerîflerini takbîle şitâb ettiler; ve Zât hazretleri dahi bi’l-mukâbele cümlesine nevâzişler edip iltifât buyurdular.

Nâgâh nazir-i arş-ı hü mâ Mevlânâ Şemseddîn, Hazret-i Hudâvendigâr (r.a.) üzerine müsâdif oldu. Âlem-i gaybdan vâki‘ olan işâretten murâd, O hazret olduğunu nûr-i muhabbetle bildi. Velâkin hiçbir şey demedi. Hazret-i Hudâvendigâr gelip onun karşısında bulunan diğer bir mahalle oturdu. Ve bir haylî müddet yekdiğerine nazar edip, zebân-ı kudsi ile birbirleriyle mubâhese ve mukâleme buyurdular. Ashâbdan hiçbir kimse ahvâl-i Mevlânâ Şemseddîn’e ve Hudâvendigâr’ın onlar için geldiğine muttali‘ olmadı. Bir zamân sonra Mevlânâ Şemseddîn başlarını kaldırıp Hudâvendigâr’dan suâl buyurdular ki:

“Mevlânâ Rahmetullah Bâyezîd’den (k.s.) menkûl olan her iki hâl-i muhtelifin beyânını nasıl te’vîl buyurursunuz ki, Bâyezîd’in Hazret-i Risâlet-penâh Salavâtallahu Teâlâ Efendimiz’e mutâbaatı bir mesâbede idi ki karpuzu ne vech ile tenâvül buyurdıkları haberi tevâtür ile kendilerine ma’lûm olmadığı için müddet-i ömürlerinde karpuz yememiş idi. Hâlbuki kelâmı bu siyâktadır ki, سبجانی ما اعظم شانی-و بعضا ليس في جبتي سوى الله buyurur. Ve انه ليغان على قلبي و اني Risâlet-penâh (s.a.v.) Efendimiz hazretleri ise o kadar azamet-i kemâl ile لا استغفر الله في كل يوم سبعين مرة buyururlar. Cenâb-ı Hudâvendigâr buyurdu ki:

“Bâyezîd, gerçi evliyâ-yı kâmil ve urefâ-yı vâsılînden bir sâhib-i dildir. Velâkin onu dâire-i velâyette kendi makâmı ma‘lûmunda tutup orada sâbit kıldılar. Ve o makâmın azamet ve kemâlini ona münkeşif eylediler. Kendi makâmının sıfât-ı ulvîsini ve hal-i ittihâdı beyân için bu kelâmı söyledi. Hâlbuki Hazret-i Resûllah (a.s.) Efendimiz’i evvelkinin sâniye hiçbir nisbeti olmamak üzere her gün yetmiş makâmı azîm üzerine ubûr ettirdiklerinden, vâsıl oldukları makâmın ulviyyetine mebnî hamd edip onu sülûkun gâyeti bildiler; ve derece-i sâniye vâsıl olduklarında bunun ondan i‘lâ ve eşref bir makâm olduğunu müşâhede eylediler; ve bu sebeble derece-i evvelden ve o makâma kanâatlerinden istiğfâr buyurdular.”

Derhâl ikisi kalkıp yekdiğeriyle muânaka ve musâfaha eyleyip süt ile şeker gibi yekdiğeriyle imtizâc ettiler. Ol vech ile ki ilk def’a altı ay müddet fâriğan, Şeyh Selâhaddîn Zerkûbî’nin (r.a.) hücrelerinde berâberce sohbet ettiler. Öyle ki aralarında aslâ ve kat’a ekl ü şûrb ve hâcât-ı beşerî vâki’ olmadı. Onların yanına Şeyh Selâhaddîn hazretlerinden mâadâ kimsenin duhûle mecâlî yok idi. Ondan sonra dışarıya çıkıp Hazret-i Hudâvendigâr semâ’a râğbet buyurdu. Ve şerhi te’vîl ve vâsi’ olan hakâyıkı semâ’da onlara beyân buyurdu. Semâ’dan sonra Hazret-i Hudâvendigâr’ın sohbetleri Mevlânâ Şemseddîn hazretlerine mahsûs kalmış idi. Bu sebeble ekserî ashâb, Zât hazretlerinin hizmetinden mahrûm kaldılar. Ve belki şeb-i ferâfamıza subh u visâl yüz gösterir; ve cerâhât ba’dehu merhem-i kurb, indimâl-i bahş olur diye birçok müddet tahammül ettiler, aslâ mümkün olmadı. Belki günden güne mütezâif olurlar idi.

Şühbesiz bevâis-i hased, onların nefsinde müstemir oldu. Ve onların âteş-i aşk ve şevkleri iştiâl edip, *يُؤْسِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ* (Nâs, 114:5) ortaya demdeme-i vesvese ve taassubu ilkâ eyledi. Nihâyet gubâr-ı inkârı yüze çıkardılar ve fısı, aşk add edip fusûl-i fuzûli müretteb kıldılar. Ve kendi îrâdelerini Şeyh’in îrâdesine tercîh eylediler. Ve belki hâtır-ı şerîflerine mûris-i infîâl olup bu sebeble bu makâmdan rihlet ederler; ve Hazret-i Hudâvendigâr bir minvâl sâbık kendileriyle sohbet eyler mütâlaasıyla her fırsat buldukları vakit Zât hazretlerine hezeyân ve istihzâ ile sözler söylerler idi.

Bir müddet zât-ı şerîflerinin derûn-i deryâ misâlleri o tâifenin hârânkârından incinmedi. Ve onların akâvîl-i bî-vechlerine iltifât buyurmadı. Ve küstâhlıklarını aşklarına haml buyurdu. Vaktâki hadden tecâvüz ettiler, bildi ki bu yüzden büyük bir fitne zuhûr edecektir. Islâh-ı hâl için bağıteten mahrûsa-i Dimeşk’e hicret buyurdular. Onların hicretlerinden sonra Cenâb-ı Hudâvendigâr ashâbın kâffesinden inkıta’ ve uzleti ihtiyâr eylediler. Ol vecih ile ki ashâb ve azîzânın bâkîsi dahi o tâifenin ef‘âlî sebebiyle O hazretin firâkında kaldılar. Ve bir müddet o derd u elem içinde evkât-ı güzâr oldular.

Nâgâh Hazret-i Mevlânâ Şemseddîn’den, Cenâb-ı Hudâvendigâr’a Şâm’dan mektûb geldi. Ondan sonra Hazret-i Hudâvendigâr, O hazretin aşk ve şevki ile be-tekrâr semâ’ edip, kelimât-ı gazaliyyât inşâ buyurdular. Ve o fitneden ma’sûm olan tâifeye inâyetler edip o fitnenin muharriklerine ve o hareketin müşevviklerine kat’a inâyet eylemedikleri gibi onların hâllerine göz ucu ile bile bakmadılar. O tâife dahi bi’l-küllîyye zümre-i mebgûzân ve mahcûbândan olduklarını gördükleri cihetle kalben tövbe ve istiğfâr ile meşgûl oldular. Hazret-i Hudâvendigâr dahi o zümrenin tövbe ve istiğfârını kabûl eyledi. Nitekim o hâlin beyânında Sultân Veled (k.s.) buyururlar:

همه گریان بتوبه گفته که وای ** عفو مان کن ازین گناه خدای
قدر او از عمی ندا نستیم ** که بدو پیشوا ندا نستیم
طفل ره بوده ایم خرده مگیر ** یا رب انداز دردل ثنیر

که کند عذر های مارا او ** عفو کلی ازین شدیم دوتو
پیش شیخ آمدند لابه کنان ** گر دگر این کینم لعنت کن
شیخشان چونکه دیدار ایشان این ** راه شان داد و رفت ازو آن کین

Tercüme

*Hepsi bâ girye ve tövbe dedi vah, bizi afov et bu günâhdan ey ilah.
Bilmedik kadrini biz görmemeden, pîşvâ bilmedik ol zâtı neden?
Tıfl-ı rehrev idik etme ta 'yîb, yâ Rabb et o dil-i pîri tatyîb.
Ki kabûl eyleye bizden i 'zâr, afova mazhar ola cürm tekrâr.
Geldiler yalvararak Şeyh önüne ki bağışla bizi redd etme yine.
Tövbeler ettik amân rahmet et, bir dahâ eyler isek la 'net et.
Şeyhleri böyle görünce hâlî, oldu kînden dil-i pâkî hâlî.*

Ashâbın kâffesi müctemian Hazret-i Sultân Veled'e gelip ashâbdan bir tâife ile berâber Şâm'a giderek Mevlânâ Şemseddîn hazretlerini da'vet eylemelerini istirhâm ettiler. Ve şükârâne ve harc-ı râh olarak birçok altın ve gümüş verdiler. Hazret-i Hudâvendigâr, Mevlânâ Şemseddîn (r.a.)'nin huzûr-i şerîflerini taleb husûsunda bu gazeli inşâ edip Sultân Veled (r.a.) ile irsâl buyurdular:

به خدا شیکه در ازل بو دند ** حی و دانا وقادر و قیوم
توراو شمع های عشق افروخت ** تا بشد صد هزار سر معلوم
ازیکی حکم او جهان بر شد ** عاشق و عشق و حاکم و محکوم
در طلسمات شمس تبریزی ** کش گنجی عجائش مکتوم
که از آن دم که تو سفر کردی ** از حلاوت جدا شدیم چوموم
همه شب همچو شیمع میسوزیم ** ز آتشی جفت و زارنکین محروم
در فراق جمال و مارا ** جسم ویران و جان همحون بوم
آن عنانر ابدین طرف بر تاب ** زفت کن پیل عیش را خر طوم
بی حضورت سماع نیست حلال ** همچو شیطان طرب شده مرجوم
یک غزل بی تو هیچ گفته نشد ** تار سید آن مثرفه مفهوم
بس بذوق سماع نامه تو ** پزلی پنج و شش بشد منظوم
شام از نور صبح روشن باد ** ای بته فخر شام وارمن وروم

Tercüme

*Bir Hûda hakkı ki ezelde idi, hayy u dâna ve kâdir u kayyûm.
Nûru parlattı aşk şem'elerin, oldu tâ sad hezâr sırrı ma 'lûm.
Doldu âlem onun bir emrinden, âşık u aşk u hâkim ü mahkûm.
Şems-i Tebrîzî'nin tılsımında, kenz vardır acâib-i mektûm.
Ki o demden ki sen sefer ettin, mum gibi tatlılıktan mahrûm.
Şem'e âsâ bütün gece yandık, âteşi vardı tatlılık ma 'dûm.
Firkat-i tal 'atinle oldu bize, cisim, vîrâne, canda gûyâ bûm.
Çek inânı çevir bu cânibe gel, fil-i ayşî semîz ola hortum.
Bize sensiz semâ' helâl değil, oldu şeytân gibi tarab-ı mercûm.
Bir gazel söylenilmedi sensiz, tâ ki geldi o pür şeref-i mefhûm.
Haylî zevk-i semâ'-ı nâmen ile oldu beş, altı bir gazel-i manzûm.
Subh-ı nûrunla oldu rûşen Şâm, ey bütün fahr-i Şâm u Ermeni ü Rûm.*

Hazret-i Sultân Veled inâyeten sâdır olan emr-i şerîfleri üzerine kıyâm edip, cân u dilden hâzırlandılar. Ve mahrûsa-i Şâm'a revân oldular. Tay-ı menâzilden sonra Şâm'a vâsıl olup onların âsârını talep ve o kenzî her köşede taharrî için ashâba emr buyurdular. Birkaç günden sonra o âlem-i hakâyıkı müstağrak-ı cemâl-i samedî olduğu hâlde bir köşede buldular. O belde ehlinden hiçbir kimsenin onların muâmelesine vukûfları yok idi.

Sultân Veled bilcümle yârân ile onların huzûruna girip başlarını secde-i ubûdiyyete vaz' eylediler. Takbîl-i yed şerefiyle mümtâz oldular. Ve getirdikleri sim ve zeri huzûrlarına koydular ve Hazret-i Hudâvendigâr'ın selâm ve mektûbunu iblâğ eylediler. Mevlânâ Şemseddîn tebessüm ederek buyurdu: "Bizi altın ve gümüş aldatabilir mi? Bize Mevlânâ Muhammedî sîretin da'veti kâfidir. Ve onun kelâm ve emrinden hârice çıkmak nasıl mümkün olur?"

Orada oldukları birkaç gün müddet zarfında her gün semâ' ve zevk ile meşgûl oldular. İşleri tamâm oldukça inân-ı azîmeti Konya tarafına çevirdiler. Ashâbın cümlesi onların huzûrunda hayvâna bindiler. Hazret-i Sultân Veled (k.s.) ıztırârdan değil belki aşk u ihtiyârıyla zât-ı şerîflerinin rikâbında mâşiyâ revân oldu. "Bahâaddîn falan hayvâna bin." dedi. O kadar emîr buyurdıkları hâlde onlar, "Hudâvendigâr'ım: Şâh râkib, bende râkib nasıl olur?" diye aşk u niyâz ile mahrûsa-i Konya'ya kadar onların rikâbında geldiler. O seferde hiçbir sâlike hâsıl olmamış olan yüz bin müşkili, behre kademde tayy ve bevâdî-i hâilî kat' buyurup, kâmilân ve vâsılânın i'lâyî makâmâtına erişti.

Onların haber-i vusûlleri Konya'ya eriştikte Hazret-i Hudâvendigâr bilcümle ekâbir ve âzam ile istikbâl için dışarıya çıktılar. Yekdiğerine kırân eden iki âfitâb-ı hakikat ibtidâ-i telâkkide Mevlânâ Şemseddîn hazretleri, Cenâb-ı Sultân Veled'den pek çok beyân-ı memnûniyyet buyurup, bi'l-ihtiyâr mâşiyân geldiklerini ve onların aşklarını tafsîlen takrîr eyledi. Hazret-i Hudâvendigâr be-gâyet memnûn olup, Hazret-i Sultân Veled'in hüsn-i edebini tahsîn ve takdîr ederek ondan sonra onların hakkında evvelkinden ziyâde ibzal-i inâyet buyurdu.

Velhâsıl ashâb onların şükrâne-i makdemi olmak üzere cem'iyetler tertîb edip her birisi bir gün da'vet ederek birer tarafa götürdüler. O cihetle ki birçok müddet bu siyâk üzere nifâksız ve fâk ile gece, gündüz zevk u cem'iyette oldular. Hazret-i Hudâvendigâr (k.s.), Mevlânâ Şemseddîn (k.s.) hazretleriyle evvelkinden ziyâde imtizâc edip haddi gâyeden ziyâde ittihâd ve ihlâs buyurdu. Ve gece, gündüz yekdiğerinin sohbetinde müstağrak oldular.

Hazret-i Mevlânâ Şemseddîn (r.a.) müddet-i medîdeden sonra Hazret-i Hudâvendigâr'ın dâire-i hareminde perver şiyâb olan Kîmyâ nânımında bir duhteri kayd-ı nikâha almak iltimâsında bulundu. Hazret-i Hudâvendigâr dahi onların mültemeslerini me'l-memnûniyye tamâmen ibzâl buyurup, talepleri vech ile tezvîc eylediler. Kış mevsimi olduğundan hânenin kışlık mahallinde kâin bir sofada haclegâh tertîb buyurdular ki Hazret-i Mevlânâ Şemseddîn orada zifâfa girip o kış orada mütemekkin oldular.

Mevlânâ Hudâvendigâr'ın ortanca mahdûmları olup, hüsn-i letâfet ve ilm-i fazlda nâzenîn-i cihân bulunan Hazret-i Çelebî Alâaddîn, peder ve vâlidelerinin mübârek ellerini öpmek için her geldiği vakit sahan-ı sofadan mürûr edip, mezkûr kışlık mahalle gider idi. Mevlânâ Şemseddîn'in gayret-i velâyeti cûşa gelip, birkaç def'a şefkat ve nasihat tarîkiyle onlara buyurdu: "Ey nûr-i dîde! Gerçi zâhir ve bâtının âdâb ile ârâstedir velâkin bundan sonra bu hânedede hesâb ile hareket buyurman îcâb eder." Bu söz onlara girân geldi, münfail oldu ve zâten Sultân Veled hazretleri hakkında inâyet-i mezîd buyurmaları mûcib-i kudûret-i hâtırı olduğundan ona bu hâlde munzam oldu.

Dışarıya çıkıp keyfiyeti bir tâifeye takrîr eyledi. O tâife fırsatı ganîmet bilip ızhâr-ı mâ fi'z-zamîr ederek dediler: “Tuhaş şey! Âfâkî gelip hâne-i Hudâvendigâr'a girmiş, sâhib-i hânenin nûr-i dîdesini kendi evine koymuyor.” Velhâsıl o tâife fırsat buldukça O hazreti istihfâf ile meşgûl olurlar ve mûcib-i infiâl olacak harekâtı icrâ eylerler idi. Bir zamân o tâifenin harekâtını lutf-i ihsânları ve kemâl-i hilimleri sebebiyle Hazret-i Hudâvendigâr'a açmadılar.

Bir müddet sonra haddi tecâvüz ettiğinden alâ tarîki'l-hikâye Hazret-i Sultân Velede bir şemme takrîr buyurup dediler: “Ma'lûm olsun ki bu def'a bu tâifenin harekâtı sebebiyle öyle bir gaybûbet edeceğim ki benim izimi hiçbir kimse bulamaz.” Ve hem o müddette bağteten gaybûbet buyurdular.

Hazret-i Hudâvendigâr ale's-sabâh medreseye gelip hâneyi onlardan hâlî buldukta bulutlar gibi hurûşa gelip halvet-hâneye Sultân Velede giderek bağıldılar: “Bahâaddîn! Ne uyuyorsun? Kalk, Şeyh'ini ara, zîrâ yine meşâmmı cânı onun fevâih-i lutfundan hâlî buluyoruz.” Bir haylî müddet onların vücûd-i şerîflerini taharrî ve hâllerini istifsâr eylediler. Ve bu def'a o tâifeden kâmil nazarlarını ref' edip gece, gündüz O hazretin firâkı ile gazeliyyât inşâd buyurdular. Âkıbet o kutb-ı vaktin inziâcında müşevvik olan kimseler sille-i tedbîi müşâhede etti. Ve onların inâyetinden kâimen mahrûm oldu.

Birçok tahribâtta sonra Hazret-i Hudâvendigâr (a.z.) bilcümle azîzân ve mukarrebân ile hikmet ve maslâhat yüzünden onları taharrî için Şâm'a gittiler. Orada oldukları müddetçe her tarafda onların hâllerini istifsâr buyurdular.

Âhirü'l-emr Konya'ya revân olup, yine semâ' ve inşâ-i hakâyık ve ifşâ-yı rakâika ve terğîb-i ibâda ve tasfiye-i kulûb o nâdda meşgûl oldular. Ve Mevlânâ Şemseddîn'in (r.a.) hulefâsından olup ahdin yegânesi bulunan ve envâr-ı velâyetle ârâste olarak o tâife içinde mişâr-ı bi'l-binân olan Şeyh Selâhâddîn-i Zerkûbî (k.s.) hazretlerini, Cenâb-ı Mevlânâ Şemseddîn ile sohbet buyurmuş olan bâkî ashâbdan seçip O hazretin kâim makâmı tutarak sohbet buyurdu. (r.a.e.)

ZİKR-İ SÂLİS

Evliyâ ve muhakkıkînin seyyidî ve ârifinin zübdesi ve o nâdın katibî ibâd arasında Allah'ın emânı ve Cüneyd-i sâni ve fakîr-i Rabbânî, muhtârü'l-kulûb Şeyh Selâhâddîn-i Zerkûbî (k.r.a.) hazretleri, Cenâb-ı Hudâvendigâr'ın mürîdi ve halîfesi ve Mevlânâ Şemseddîn hazretlerinin ehl-i sohbetinden idi. Çelebî Hüsameddîn Efendimiz'in hilâfetlerinden mukaddem bilcümle mürîdân Zât hazretlerine mürâcaat ederler idi. Zühd ve vera'da bî-bedel ve mücâhede ve takvâda bî-mesel olup, ma'rîfet-i ilahî ve ulûm-i yakîni onlara tarîk-i mecâzdan değil belki râh-ı niyâzdan hâsıl olmuş ve ehl-i sıdkın makâmâtı i'lâsına menzil kurmuş bir bahr-i zâhir ve fakîr-i kâmil idi. Her kimse ki habl-ı metînden ibâret olan dâmen kermenî eli ile sıkı tutarsa sâhib-i dil-i kâmilân zümresinden olur idi. Dâimâ nefislerine murâkîb olup hâcet tarîkiyle söz söyler idi.

Bidâyet hâllerinde emânet ve diyânetle meşhûr ve altın dökmek, ya'nî altın varakı yapmak ile meşgûl idi. Sebeb-i tecrîdleri ve Hazret-i Hudâvendigâr'ın bendeliğine mensûbiyyetleri o olmuş idi ki, bir gün âdetleri üzere kendi hücrelerinde altın dökmek ile meşgûl idi. O gün tesâdüfen Hazret-i Hudâvendigâr'ın bir şûrîdeliği ve azîm bir hâleti var idi. Nâgâh Şeyh Selâhâddîn'in hücrelerinden içeriye girdi ve kendilerinde olan hâlet sebebiyle Şeyh'in çekicinin darbesinden hâsıl olan âhenk üzerine sıçrayıp semâ' ve harekete girdi. Ve bir zevk ve şevk ile tamâmen müstağrak oldu.

Şeyh Selâhâddîn onların semâ‘ ve hareketi kendi çekicinin âhenk darbesi üzerine vâki‘ olduğunu gördükte o âhenkten kat‘an fâriğ olmuş altının itlâfını düşünmeyerek o hâli muhâfaza eyledi. Bir zamân sonra Hazret-i Hudâvendigâr, Şeyh Selâhâddîn’i alıp dışarıya çıktı. Şeyh Selâhâddîn (r.a.) bir müddet Zât hazretleriyle sohbet buyurup, âyîne-i derûnunu mücellâ ederek kemâl-i nefsinin O hazretin îrâdesiyle bildi. O muktezâ üzerine şerefî îrâdetle mümtâz olup nazar-ı hümâyûnları saâdeti ile melhûz olarak âkıbet sâhib-i hidâyet ve inâyet olan kâmilân zümresinden oldu. Nitekim Hazret-i Hudâvendigâr buyururlar: (b.v.)

کار زرکوبان چوزر کردی چوزر ** شه صلاح الدین که تو صد مرده

Tercüme

Kâr-ı zerkûbleri altın gibi ettin altın! Yüz racûl kuvveti var sende Selâhâddîn Şâh!

Diğer bir gazelde buyururlar:

مطربا اسرار مارا باز کو ** قصه های جانفزارا باز کو
ماد هان بر بسته ایم امروز ازو ** تو حدیث دلکشارا باز کو
مخزن انا فتحنا بر گشا ** سر جان مصطفی را باز کو
چون صلاح الدین صلاح جان ماست ** آن صلاح جانها را باز کو

Tercüme

*Mutribâ! Aç yine esrârımızı, cân-fezâ kıssaları söyle yine.
Biz bugün bağladık ondan dehenî, dil-güşâ bir haberi söyle yine.
“Mahzen-i enâ fetahnâyı aç”, sırr-ı peygâmberi söyle yine.
Cânların hayrı Selâhâddîn’dir, o şah-ı feyz eserî söyle yine .*

Ve Hazret-i Sultân Veled kendi Mesnevî’sinde buyurur: (k.s.)

قطب هفت آسمان و هفت زمین ** لقب شان بود شیخ صلاح الدین
در وصال خدا قوی کامل ** نظرش کرده سنگ راقابل
نور خورازر خش خجل کشتی ** هر که دیدیش زاهل دل کشتی
چون و رادید شیخ صاحب حال ** برگزیدش زجمله ابدال
رو و کرد جمله را بگذاشت ** غیر او را خطا و سهو انگشت
گفت آن شمر دین که می کفیتیم ** باز آمدیم چرا خفتیم
گفت از روی مهر بالیاران ** نیست پروای کس مرابجهان
من ندارم سرسما بروید ** از برم با صلاح دین گروید

Tercüme

*Kutb-ı heft-i âsumân ve heft-i zemîn, ona derlerdi Şah Selâhâddîn.
Vuslat-ı Hakk’ta bir kavî kâmil, nazarı sanki eylemiş kâbil.
Nûr-i hûrrâ, haceldi rûyundan ehli dil bir velî olurdu gören.
Onu gördün de şeyh-i sâhib-i hâl, ona gösterdi cümleden ikbâl.
Terk edip cümle halkı döndü ona, gayrîler nakş ederdi sehv ü hatâ.
Dedi o şems-i dîn ki zikr ederiz, yine geldi niçin uyur gideriz.
Dedi yârâna mühr eyle incâm, kimseden yok cihânda hiç pervâm.
Sizi ben istemem yanımda gidin, inkıyâdı salâh-ı dîne edin.*

Mevlânâ Şemseddîn hazretlerinin gaybûbetinden sonra zât-ı şerîfleriyle sükûn ve ârâm buldular. Nitekim Sultân Veled Efendimiz buyurur:

شورش شیخ گشت ازو ساکن ** و آن همه رنج گفت و گو ساکن
شیخ با او چنانکه با آن شاه ** شمس تبریز چنانکه خاص اله
خوش در آمیخت همچو شیر و شکر ** کار هر دوز همدگر شد زر

Tercüme

*Sâkin oldu onunla şûriş pîr, güft u gû renci kaldı bî-te'sîr
Şeyh onunla nasılsa Hazret-i Şems, öyle sohbet eder idi gudîvv ems
İmtizâc etti sânkî sûtîle şeker, işleri birbirinden oldu güher*

Cemâat-i hasûdân onun hadden ziyâde kurbiyetini müşâhede eylediklerinde yine hıkd u hasedle meşgûl olup adâvete başladılar. Ve gâyet-i kasâvet u nihâyet-i şekâvetlerinden Zât hazretlerini cehle mensûb kıldılar. Hâlbuki onun hakkâyık-ı ledüniyesinden bî-haber idiler. Nitekim Hazret-i Sultân Veled buyurur:

باز در منکران غریو افتاد ** باز در هم شدند اهل فساد
گفته باهم گزین یکی رستیم ** چون نکه می کنیم در شستیم
این که آمد زاولین بترست ** اولین نور بودوین شرست
کاش کان اولین بودی باز ** شیخ مارا رفیق وهم دمساز
همه این مردرا همین دا نیم ** همه هم شهریم هم خوانیم
نه‌ورا خطو علم ونی گفتار ** بر ماخود نداشت این مقدار
خاص خاص خدایرا عامی ** گفته آن قوم جاهل از خامی
بی خبر زین که عالم ایشانند ** همچو چشمه زعلم جوشانند
علم شان آمداز جهان عدم ** ز آن کتابی که خوانده بود آدم
بس کن و باز گر دازین گفتن ** وزدر مدح اولیا سفتن
قدح انکار آن مریدان کن ** صفت آن فریق بی جان کن
گرچه شان ترهات می گفتند ** از غم و غصه شبی خفتند
کای عجب از چه روی مولانا ** می نیابد کسی چو او دانا
روز و شب می کندسجود اورا ** بر فز و نان دین فزود اورا
یک مریدی بر سم طنازی ** شد از بشان و کرد غمازی
او همان لحظه نزد مولانا ** آمدو گفت آن حکایت را
که همه جمع قصد آن دارند ** که فلان را زنند آزارند
پس رسیداین بشه صلاح الدین ** نور چشم و چراغ هرره بین
خوش بخندیدو گفت آن کوران ** آن گروه پلید بی ایمان
نیستند این قدرز حق آگاه ** که بجز امر او نجنبند گاه
چون تواند کسی مرا کشتن ** بی و امرش بخونم آغشتن
رحمتم محض و رنه من بنفس ** ننهیم زنده در جهان بک کس

Tercüme

*Yine münkirler ettiler feryâd, yine teşvîşe düştü ehl-i fesâd.
Dediler kurtulup birinden biz, gözetirdik hulûs ile derimiz.
Bu gelen o gidenden oldu beter, o biri nûr idi bu nâr-ı şerr.
Keşke olsaydı ibtidâki yine, mûnis ve hem refîk şeyhimize.
Biliriz biz bu âdamı hepimiz, mekteb ve şehirce biriz hep biz.*

Ne hatt u ilmi var, ne de güftâr, indimizde değil o kıymetdâr.
 Oldu bir âmî-i hâs, hâss-ı Hudâ, dediler hâmlığından ol cühelâ.
 Bilmiyorlar ki âlem onlardır, çeşm-i âsâ ilimde o ferdîr.
 İlminin mahreci cihân-ı adem, o kitâbdan okur idi âdem .
 Bırak artık bu bahsi kâfîdir, evliyâ medhin etmese vâfîdir.
 Kadh et inkârın o mürîdânın, vasfın et o ferîk-i bî-cânın.
 Sözleri türrehât idi cümle, uykusuz kaldılar bütün gamla.
 Dedi onlar tuhaf ki Mevlânâ, bulmamıştır onun gibi dâna.
 Gece, gündüz onu eder tebcîl, ehl-i fazl üzere etmede tafdîl.
 Bir mürîd kalkıp etti tînâzlık, çıkıp onlardan etti gammâzlık.
 Etti o azm-i nezd-i Mevlânâ, onların sırrın eyledi ifşâ.
 Ki bunu kasd eder bütün o gürûh, işlesinler falana bir mekrûh.
 Duydu bu hâlî Şâh Selâhâddîn, nûr-i çeşm-i çerâğ-ı ehl-i yakîn.
 Hande etti dedi o bî-çeşmân, o gürûh-i pelîd-i bî-imân.
 Bu kadar Hakk'tan olmamış âgâh, emri olmazsa o yanamâz bir gâh.
 Beni kim katle muktedir acabâ, onu emretmemişse Rabb-i Hûda.
 Rahmetim mahz yoksa nefham ile, dîrî koymam cihânda bir kimse.

Hazret-i Hudâvendigâr'ın onlar ile olan muhabbet ve ittihâdı bir mesâbede idi ki bir gün esnâ-yı takrîr ve maârifde “hom” lafz-ı Fârisîsini “hunb” telaffuz buyurdu. O mecliste oturan bir şâhıs “Hudâvendigâr! “hunb” değil ona “hom” derler” dedi. Hazret-i Hudâvendigâr buyurdular: “Ey bî-edeb! Ben o kadar bilirim. Velâkin Şeyh Selâhâddîn böyle telaffuz buyururlar. Ona mutâbaatı evlâ görürüm. Ve doğrusu onun buyurduğudur.”

Cemâat-i hasûdân Hudâvendigâr'ın Şeyh Selâhâddîn hakkında ki hüsn-i edebi ve sahâbetlerini bu vech üzere müşâhede ettiklerinde harekât-ı gıyâbiyyelerinden istiğfâr edip, hareketlerinden ve bî-edebliklerinden pişmân olarak hiyel kuyusundan “lâ havle” ipi ile dışarıya çıktılar. Ve bildiler ki eğer bu def'ada yine dalâlete düşerler ise sîne-i kabûllerine dest-i redd vurulup خسر الدنيا والأخره olacaktır. Lâ-cerem tövbe-i âcil ile meşgûl oldular ve tövbeleri استغفروا ربكم كان غفاراً mâ-sadakınca mahall-i îcâbete makrûn oldu. Ve Sultân Veled hazretleri o hâlin sıfatında beyân buyururlar:

چون شنید ند هردو زاری را ** ساز کردند جنگ باری را
 در گشا دندو راه شان دادند ** قفلهای ببسته بگشا دند
 تو بهاشان قبول شد آن دم ** شاد گشتند و رفت از ایشان غم
 شیخ شد باز از همه خوشنود ** باز از نو گناه شان بخشود
 عمرده روز شان هزاران شد ** بلکه خود بی شمار و پایان شد

Tercüme

İkisi gûş edince zârîyî, düzdüler elde sâz yârîyî.
 Saldılar onları diri açarak, kapatılmış kilitleri açarak .
 Oldu makbûl o demde tövbeleri, oldular şâd, gussa gitti geri.
 Yine Şeyh oldu cümleden hoşnûd, afv ile etti lutf-i nâ-ma'dûd.
 Onların on gün ömrü oldu hezâr, belki de oldu bî-hudûd u şümâr.

Hazret-i Hudâvendigâr'ın bâtın cihetinden Şeyh'e taalluk ve muvaneseti tamâm olduğundan neseb-i zâhirîye ile de ittisâl ârzû edip, lâ-cerem kerîmesini Hazret-i Sultân Veled için istedi. Ve neseb-i ferzendânını onların sülâlesine muttasıl kıldı.

Hazret-i Hudâvendigâr tamâm on sene müddet Şeyh Selâhâddîn ile sohbet buyurdu. Ve bilcümle ashâb ve azîzân onlardan fevâid-i dâreyni hâsıl ettiler. Nâgâh ayn-ı kemâlde erişmiş bir nakş, Şeyh'in safha-i kalbi üzerine bî-îrâde yazıldı. Vaktâki kendine geldi o hâlin vukû'undan ıztırâb-ı azîme düçâr olup Hazret-i İzzetten, رَّبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا (Bakara, 2:286) âyet-i kerîmesini tilâvetle tazarru' ve niyâz eyleyerek: اعوذ بك منك Ondan ibâret olan Hazret-i Şeyh'ini penâh ittihâz eyledi. Te'yîd-i subhânî inâyet-i Şeyh'e mevkûf olup, onu o hâletten tekrâr dârü'l-emân selâmette ve dârü'l-üns kerâmâtte mütemekkin kıldılar. Velâkin cism-i mübâreklerine za'f ve hastalık târî olup müddet-i marazı uzadı. Şeyh, bedeni âriyetten nakl ile sarây-ı bâkîye rihlet etmesi için inâyet buyurmalarını Hazret-i Hudâvendigâr'dan niyâz etti. Bî-hadd-i tazarru'dan sonra icâzet verip, üç gün iyâdetine gelmedi. Şeyh'e o hâlden vakt-i naklin eriştiğine yakîn hâsıl oldu. Nitekim Sultân Veled hazretleri beyân buyururlar:

ناگهان شد صلاح دین رخبور ** گشت از صحت بدن مهجور
رنج جسمش کشید سخت دراز ** دمبدم نیست می شداو زکداز
شیخ چون می نداد دستوری ** که رود شد دراز رخبوری
چونکه رنجوریش دراز کشید ** ناله و گریه اش بچرخ رسید
گفت با شیخ که ای شه قادر ** این لباس وجود را بردر
کرد ازوی قبول و گفت رواست ** از سر بالشین سبک بر خاست
چون دوسه روز در عیادت او ** نامد و کرد رو بحضرت هو
کشت برشه صلاح دین روشن ** گفت جان می شود جدا زیدن

Tercüme

Oldu nâgâh Selâhâddîn rencûr, sıhhat-i tenden oldu o mehcûr.
Cisminin renci oldu haylî medîd, erimekten de oldu za'fı mezîd.
Şeyh'i zîrâ ki vermedi destûr, kaldı ondan o haylî dem rencûr.
Marazî olduğu için öyle medîd, nâlesi oldu âsumâna resîd.
Dedi o Şeyh'e ey şah-ı zî-şân, cânımı sevb-i tenden et üryân.
Öyle olsun deyip kabûl etti, oradan kalktı çarçabuk gitti.
Gelmedi çend-i rûz iyâdetine, yüz çevirsin diye O hazretine.
Anladı Şeyh Selâhâddîn-i Rûşen, dedi ki cân cüdâ olur tenden.

Ba'dehu tamâmen hoşluk ve şâdî ile bu dâr-ı gurûrdan sarây-ı sürûra sefer buyurup kâlb hâne-yi hâkdânda bırakarak, mûrg-i rûh-î şâhbâz-ı melâike ile berâber uçurdu ve عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ (Kamer, 54:55) da mütemekkin oldu.

رفت آن طاؤس عرشی سوی عرش ** چون شنید آواز طبل از کوی عرش

Tercüme

O arşın tâvısı tâ arşa gitti, sadâ-yı tabl-ı arşı çûn işitti.

Hazret-i Hudâvendigâr (a.z.) onların fevt-i zâhirîlerinden ziyâde müteessir oldular. İzzet ve ta'zîm-i tâm ile Konya'nın cümle a'zam ve ekâbiri hâzır olduğu hâlde cenâzeyi teşyî' eylediler.

Ve bu gazeli ecr-i cemâli olarak inşâ buyurdular: (k.s.)

ای زهجران فراقت آسمان بگریسته ** دل میان خون نشسته عقل و جان بگریسته

Tercüme

Ey senin hicr-i firâkıdan semâ kân ağladı, hûne müstağrak olup dil-i akl ile cân ağladı .

ZİKR-İ RÂBÎ

ÇELEBÎ HÜSÂMEDDÎN (A.Z.) HAZRETLERİNİN HİLÂFETİ BEYÂNINDADIR

Uzemâ-yı ehl-i tevhîd ve urefâ-yı sâhib-i tarîkattan olan Hazret-i Çelebî, kerrûbiyân ve hulâsa-i rûhânîyan, bânî, esâs-ı muhabbet, mütemmim-i erkân-ı meveddet, milkan-ı esrâr-ı ma‘rifet ve hakikat-i mükemmil, adlâ‘-i şerîat ve tarîkat, iftihâr-ı evliyâ, ihtiyâr-ı etkiyâ, mezâhir-i nur-i ilahî, mehdî-i etvâr-ı nâ-mütenâhî, sadîk-i vakt-i Ebû Yezid-i zamân, Çelebî Hüsâmü’l-Hakk ve’l-milletü’d-dîn (k.r.) kâffe-i ashâbın muktedâsı ve bilcümle aktâbın pîşvâsı olup, zâhir ve bâtınları mücâhedede idi.

Ve vera‘ ve takvâda mübâlağa buyururlar idi. Edebi bî-gâye ve sıdk-ı bî-nihâyeye mâlik olup, riyâzât-ı kesîrede bulunur ve dâimâ mücâhedede olurlar idi. Tab‘-ı kerîm ve sîret-i halîm ile ahvâl-i kulûba muttali‘ ve esrâra vâkıf olup kelimât-ı câmi‘e söylerler ve ashâb-ı kâlin ilmi hâllerine âid müşkülâtı hall ederler idi.

Şeyh Selâhâddîn’den (r.a.) sonra hâl-i hayât-ı Hudâvendigâr’da tamâm dokuz sene ve ondan sonra dahi bilcümle ashâb-ı Hudâvendigâr’a şeyh ve kâim makâmı ve halîfe ve imâm idi. Ve Hazret-i Hudâvendigâr’a takarrüb kaydıyla kâffe-i ashâb onların mülâzımı olurlar idi. Onların neseb-i mübârekleri اصحابه عربياً و امسیت کردیاً kelâmının kâili bulunan Şeyh Ârif (k.s.) hazretlerine muttasıldır. Zât hazretlerinin kemâlâtını kıyâs etmek mümkün müdür? Ve hangi mîzân ile vezn edilebilir?

Mısra‘

گرتراز ویش کنی میدان که میزان بشکدن

Tercüme

Onu tartarsan eğer, bil ki terâzi kırılır.

Ve hakîkatte Hazret-i Hudâvendigâr’ımızın mazhar-ı tamâmı onlar idi. Ve kâffe-i mesneviyyât onların iltimâslarıyla te’lîf olunmuştur. Kâffe-i ehl-i aşık ve tevhîde olan yalnız bu lütuflarının şükrünü kıyâmete kadar edâ mümkün değildir. Mesneviyyât arasında mektûb olan hakâyık Çelebî hazretlerinin sülûküne dâir işâretî havîdir.

خوشر آن باشد که سرد لبران ** گفته آید در حدیث دیگران

Tercüme

Tarz-ı ra’nâdır ki sırrı dilberân, gayriyi söylerken o olsun ayân.

Mesnevî-i Şerîf’in bütün dîbâceleri onun elkâb-ı şerîfesiyle müzeyyendir. Eğer bir tâlib onların seyr-i sülûklerinden bir şemme duymak ârzûsunda olur ise Mesnevî-i Ma‘nevî’nin mütâlaasında aşk husûsunda mübâlağa lâzımdır. Belki onun ba‘zı sıfâtına ıttılâ‘ peydâ edip ehl-i basîret zümresinden olur. Onların nâmına işâret olunan mesneviyyâttan teberrüken biz dahi bir nebze zikr edelim.

Nitekim cild-i sâniye buyrulmuştur:

مدتی این مثنوی تأخیر شد ** مهلتی بایست تا خود شیر شد
تا نزاید بخت تو فرزند نو ** خون نگر ددشیر شیرین خوش شنو
چون ضیاءالحق حسام الدین عنان ** باز گر دانید زواج آسمان
چون مبعراج حقائق رفته بود ** بی نهارش غنچه‌ها نشکفته بود

Tercüme

“Bir müddet Mesnevî-i Şerîf te’hîre düçâr oldu. Zîrâ kanın süt olması için bir mühlet lâzımdır. Ya ‘nî her bir şeyin derece-i kemâle irtikâsı tederîc ve imhâl ile olur. Binâenaleyh lâyıkkı ifâza olan esrârın zuhûru için mühlet lâzımdır ki o eyyâm-ı mühlet zarfında müfeyyiz-i kerîmden istifâde olunarak tekrâr halka bi’t-tevcîh emr-i müfeyyiz ile ifâza oluna.” [Şerh-i İmdâdullah ve Muhammed Rızâ k.s.]

“Ey Hazret-i Hüsâmeddîn senin bahtın bir oğul doğurmadıkça kan tatlı süt olmadı. Bunu iyi dinle ya ‘nî senin hâmile gibi olan bahtın ferzende gibi olan inkişâf-ı esrâr-ı tevlîd etmedikçe süt gibi الدواحل olan Mesnevî-i Şerîf’in nazmına mübâşeret olunmadı.” [Şerh-i İmdâdullah ve Abdulalî k.s.]

“Hakk’ın ziyâsı olan Cenâb-ı Hüsâmeddîn, vaktâki yine inânı, üç âsumândan çevirdi. Mesnevî-i Şerîf’e şürû‘ olundu. Hazret-i Hüsâmeddîn mi ‘râcî hakâyika gitmiş idi. Onun bahârı olmadıkça Mesnevî-i Şerîf’in goncaları açılmadı.”

Üçüncü cildde buyururlar:

ای ضیاء الحق حسام الدین بیار ** این سوم دفتر که سنت شد سه بار
بر گشا گنجینه اسرار را ** در سوم دفتر بهل اعدار را

Tercüme

“Ey Hakk’ın ziyâsı olan Cenâb-ı Hüsâmeddîn, Mesnevî-i Şerîf’in üçüncü cildine şürû‘ et, zîrâ amel-i hayırda teslîs sünnettir. İ‘zârı bırakta Mesnevî-i Şerîf’in üçüncü cildinde hazîne-i esrârı aç.”

Dördüncü cildde buyururlar:

ای ضیاء الحق حسام الدین توئی ** که گذشت از مه بتورت مثنوی
همت عالی تو ای مرتجا ** می کشد این را خدا داند کجا
کردن این مثنوی را بسته ** می کی آن سوکه تودانسته
در لب و گفتش خدا شکر تودید ** فضل کرد و لطف فرمود و مزید
زانکه شاکر را زیاده و عده است ** آنچنان که قرب مزد سجده است
زان ضیا گفتم حسام الدین ترا ** که تو خورشیدی و این دو و صفاها
شمس راقر آن ضیاخواند ای پدر ** و ان قمر رانور خواند این راکر
دیدۀ غیبت چو غیبست او ستاد ** کم مبادا زین جهان این دیدوداد

Tercüme

“Ey Hazret-i Hüsâmeddîn, Hakk’ın ziyâsı sensin, zîrâ Mesnevî-i Şerîf senin nûrun ile ayı geçti. Ey mertcân! Senin âlî himmetin bu Mesnevî-i Şerîf’i nereye çektiğini Cenâb-ı Hakk bilir. Terakkî ve ziyâdelik ıstırârıyla bu Mesnevî Şerîf’i bilmiş olduğun cânibe çekiyorsun.”

“Mesnevî-i Şerîf’in lübb-i kelâmında Hakk (c.a.) hazretleri senin şükrünü görüp ona lutf buyurdu. Ve fazîletini tezyîd etti. Zîrâ şâkire izdiyâd ni ‘meti va’ d olunmuştur. Nitekim kurb-i ilahî secdenin ücretidir. Ey Cenâb-ı Hüsâmeddîn sana o sebebdan ziyâ dedim ki sen bir güneşsin ve bunda iki vasf vardır. (Ya ‘nî kılınç ma’nâsına olan Hüsâm kât’idir ve ziyâ dahi

zulmetî kât'idir.) Ey pederi Kurân-ı Azîmü'sşân, şemse ziyâ ve kamere nûr ta 'bîr buyurdu. Buna nazar et. Ey Cenâb-ı Hüsâmeddîn, senin gayb gözün müşâhede-i umûru gaybiyyede gayb gibi üstâddır. Bu cihânda bu müşâhede ve atâ eksik olmasın."

Ve yine dördüncü cildde buyururlar:

همچنان مقصود من زین مثنوی ** ای ضیاء الحق حسام الدین توئی
مثنوی اندر فروع و در اصول ** جمله آن تست کردستی قبول
ور قبول آرند شاهان نیک و بد ** چون قبول آرند نبود بیش رد
چون نهالش دادۀ ثبش بده ** چون گشادش دادۀ بگشا کره
قددم از الفاظ اوراز تواست ** قصدم از انشاش آواز تواست
پیش من آوازت آواز خداست ** عاشق از معشوق حاشا کی جداست

Tercüme

"Ey Hakk'ın ziyâsı olan Hüsâmeddîn, benim bu Mesnevî-i Şerîf'i tertîbden maksûdum sensin. Eğer kabûl eder isen, Mesnevî-i Şerîf usûlû fûrû'da hep senin ânındır. Dâb-ı şâhân budur ki onlar nik ü bedî kabûl ederler. Ve kabûl ettikten sonra ondan bir şey redd etmezler. Ve sen ey Hazret-i Hüsâmeddîn, şâh-ı hakikat ve ma'den-i tarîkatsın. Mesnevî-i Şerîf'in ibtidâsını kabûl ettiğin gibi ihtitâmını da kabûl eyle. Mâdemki nihâl-i Mesnevî-i Şerîf'i verdin, suyunu da ver. Mâdemki ona yol verdin, esnâ-yı râhda tesâdüf olunacak düğümü de çöz. Mesnevî-i Şerîf'in elfâzından maksûdum sensin. Ve onu inşâdan kasdım senin âvâzındır, benim indimde sensin. Âvâzın âvâzı Hudâ'dır. Hâşâ âşık, ma'şûktan ne vakit cüdâ olmuştur."

Ve beşinci cildde buyururlar:

شه حسام الدین که نورا بخم است ** طالب آغاز سفر پنجم است
گر نبودی خلق محبوب و کثیف ** و رنبودی حلقها تنگ وضعیف
در مدیحت داد معنی دادمی ** غیر این منطق لبی بگشادمی
مدح توحیف ست با زند انیان ** گویم اندر مجمع روحانیان

Tercüme

"Yıldızların nûru olan şâh-ı melik-i hakikat Cenâb-ı Hüsâmeddîn, Mesnevî-i Şerîf'in beşinci cildine mübâşeretî ârzû ediyor. Ey Cenâb-ı Hüsâmeddîn sen olmasa idin halk taallukât-ı beşeriyye hasebiyle direk hakâyık-ı eşyâdan mahcûb olurlar ve telezzuzât-ı nefsâniyyeleri sâikasıyla kesâfet-i kudûrette kalırlar idi. Ve eğer sen olmasan ma'rîfet lokmalarının boğazları dar olup onlara ma'rîfet lokmaları sığamaz ve zaîfî'l-isti'dâd olur idi." (Şerh-i İmdâdullah k.s.)

"Eğer senin medhini tamâmıyla ve kemâliyle ede idim ancak senin medhini eder ve ondan başka kelâm söylemez idim. Seni bu beden ve dünyâ mahbûslarına medh etmek yazıktır. Binâenaleyh senin medhini rûhânîler ve ehl-i melekût mecma'ında söyleyeyim."

Ve altıncı cildde buyururlar:

ای حیات دل حسام الدین بسی ** میل می جوشد بقسم سادسی
گشت از جذب چوتو علامۀ ** در جهان گردان حسامی نامۀ
پیش کش می آرمت ای معنوی ** قسم سادس در تمام مثنوی

Tercüme

“Ey gönlün hayâtı olan Cenâb-ı Hüsâmeddîn, beyân-ı maânî sadedinde Mesnevî-i Şerîf’in altıncı cildini te’lîfe meyl ve rağbetim cûşândır. Bir ismi hüssâmı nâme olan bu Mesnevî-i Şerîf senin cezbin sebebiyle cihânda meşhûr oldu.”

“Ey Cenâb-ı Hüsâmeddîn sen sûrete değil ma’nâyâ mensûbsun. Ma’nevî olan Mesnevî-i Şerîf’de sana lâyük bir hediye olduğundan onun mütemmimi olan altıncı kısmı hediye eden takdîm ediyorum.”

Hudâvendigâr (k.s.) hazretlerinin zât-ı şerîflerine olan inâyeti hulefâdan hiçbirisine olmamıştır. Onlar ile olan muâmeleleri bir vech ile idi ki gören bir kimse onların mürîdi zanneder idi. Çelebî hazretlerinin letâfet-i mizâc-ı şerîfî ve şefkati bir mesâbede idi ki bir kimse huzûrunda “Falana böyle bir zahmet ve veca’ hâdis olmuştur dese idi, fi’l-hâl onlara zahmet âriz olur idi.”

Uluvv-i himmet ve keremde ma’rûf ve meşhûr idi. Nitekim o vakitte bu kadar umerâ-i sâhib-i hayr mevcûd olduğu hâlde fakra ve ehl-i ihtiyâc berk ve nevâyı onlardan bulurlar ve her tertîb buyurdıkları ziyâfet ve semâ’da bilcümle ekâbir onların uluvv-i himmetlerine reşk ederler idi.

Perhîzkârlıkları bir hadde idi ki nazarı nâ-mâhreme vâki’ olmamak için aslâ ihtiyârları ile gündüz hamâma gitmezler idi. Onun cümle âdâbından biride o idi ki Hazret-i Hudâvendigâr’a müddet-i mülâzemetlerinde aslâ ve kata onlara mahsûs olan helâyâ girmeyip kara kışta, soğuk ve kar ve yağmura bakmayarak hânesine gider ve tecdîd-i vuzû’ edip avdet eyler idi. Ve dâimâ Hudâvendigâr (k.s.) hazretlerinin huzûrunda edeb ile iki dizi üstünde oturur idi.

Lâ-cerem bu edeb-i sülûk ile bulduğunu buldu, tamâm on sen müddet Hazret-i Hudâvendigâr’ın hâl-i hayâtında hilâfet buyurdular. Ol vech ile ki bilcümle ashâb bî-hıkd ve hased müstefid oldular. Ve bu hâlî tasdikan sultânı’l-mahbûbîn Sultân Veled buyururlar. (r.a.)

بود باشیخ باز مانه شیخ ** همدل و همنسین بخانه شیخ
در صفای وفا بهم همدم ** همه اصحاب شادمان بی غم
بخشش هر دو بر همه شامل ** همه از هر دو عالم و عامل

Tercüme

Öyle ki Şeyh’le zamân-ı Şeyh’de, hep berâberdi mekân-ı Şeyh’de.

O safâda ve vefâda hemdem, cümle ashâb idi şâd u bî-gamm.

Onların lutfu umûma şâmil, âlem onlar ile âlim, âmil.

Hazret-i Hudâvendigâr takrîr-i hakâyika meşgûl oldukları her bir vakitte Çelebî’ye inâyet-i rûhânîyetten öyle inâyet hâsıl olurdu ki külliyyen kendini gâib edip, haylî müddet zevkinden ve o hâlin letâfetinden medhûş kalır idi. Kendine geldiği vakit başını secdeye koyup gözünden ışk-i tûfân-ı engîz döker ve O hazretin zât-ı pâkine âferîn-i hevân olur idi.

Hudâvendigâr (k.s.) hazretlerinin nakillerinden sonra hilâfette ihtilâf vâki’ oldu. Ba’zıları dediler ki, “Hudâvendigâr’ın hâl-i hayâtında imâmet ve hilâfet buyurdıkları gibi bu vakitte dahi Hazret-i Çelebî’yi hilâfete bi’l-kâbûl biat edelim. Ve onu Şeyh’imize kâim makâm bilip vücûd-i şerîfini ganîmet sayalım.”

Ba’zıları dediler: “Fi’l-vâki’ bu re’y sâibdir velâkin الحیر مثل الاسد darb-ı meseli meşhûrdur. Hazret-i Sultânı’l Evliyâ ve’l-Mahbûbîn Bahâddîn Sultân Veled (k.s.), Hudâvendigâr’ın vâris-i ilmi ve sulbîsi ve evliyâyı kibârın hulâsa-i mahbûbu ve rumûz-i

hakâyıkın kâşifi ve maârif ve dakâyıkın şârihi ve nâme-i ilahînin dîbâcesi ve esrâr-ı nâ-mütenâhînin milkanıdır. Eğer ki Hudâvendigâr'ın hâl-i hayâtta imâmete isti'dâdı ve riyâsete istihkâfı ve evliyâyı kâmile şeyhlik için istihâlî mevcûd idi velâkin peder-i âlîlerinin şa'şa-i nûru hüküm-fermâ olduğundan tarîk-i edebe sâlik idiler. Bugün ise şeb-i deycûrun kân-ı âfitâbı yüzünü nikâbı gayrete çekti. Onun sırrı olan bu sülâle-i tâhireyi Şeyh'in kâim makâmı bilelim."

Bâzâr-ı ma'rifetin nâkidleri ve mesned-i tarîkatın sadrı-nişînleri olan azizândan bir tâife dediler: "Biz ciğeri yanmış âşıklara cân ve cânân arasını tefrîke ne mahal vardır?"

Nazım

آن چو خورشید این چو بدرمنیر ** هردو سلطان و شاه عالمگیر
آن چو صدیق بحر صدق و صف ** وین چو حیدر جیب و شیر خدا
آن یکی شہسوار عالم دین ** وین یکی افتخار روی زمین
آن یکی قرۃ العیون جهان ** وین دگر آسمان عالم جان
آن یکی ملک فقر را دیہیم ** وین دگر پیشوای ہفت اقلیم
ہر دو فرمان دہ ممالک دل ** ہر دو مقبول و ہر دو ہم مقبل
ہر دو اشمع معرفت در دست ** ہر دو از جام قدسیان سر مست
ہر دو مارا درین جهان رہبر ** باز ہر دو شفیع در محشر
ہر دو در باغ معرفت رستہ ** چون کل و یاسمین بیک دستہ

Tercüme

*O güneş mislidir bu bedr-i münîr, her biri pâdişâh-ı âlemgîz.
Biri sâdık-ı bahri sâdık u safâ, biri Haydar misâli şîr-i Hudâ.
Öteki Şehsuvar -ı âlem-i dîn, beriki iftîhâr-ı rûy-i zemîn.
O biri kurratü'l-ayn-ı cihân, bu ise âsumân-ı âlem-i cân.
O biri melik-i fakradır dîhîm, bu ise pîşvâ-yı heft-i iklîm.
İkisi hâkim-i memâlik-i dil, bizce makbûldür ve hem mukbil.
Şem'i irfânı tuttular derdest, ikisi câm-ı kudsiyândan mest.
İkisi bu cihânda rehberdir, ikisi de şefî'-i mahşerdir.
Bağ-ı irfândan onlar oldu resâ, bir demet gül ve yâsemîn-i âsâ.*

"Olan odur ki aralarını temyîz etmeyip her iki pîşvânın rey-i sâibi ne vechi iktizâ ederse biz dahi ona itâat edelim."

Ertesi günü bilcümle azîzân ve ashâb ve emîrân ve mu'teberân türbe-i mukaddesin ziyâretine gelmiş idiler. Hazret-i Çelebî (r.a.), Sultân Veled hazretlerine buyurdular: "Ey nûr-i dîde ve mahdûm-zâdem, bugün Hazret-i Hudâvendigâr'ımın âfitâb-ı celâli, âlem-i süflîden gurûb edip afak-ı âhirette tulû' eyledi. Biz bir avuç yetimler ile zaîfleri sana vedâ bıraktı. Peder-i büzürgharınız tahtına oturup, vazî' u şerîf hakkında terbiye ve şefkat-ı tarîkana sâlik bulunmanız îcâb eder."

Sultân Veled hazretleri kemâl-i lutf ve hulkundan nâşî zebân-ı güher bârını açıp ibâre-i fasîha ile buyurdular ki, "Hazret-i Hudâvendigâr'ım ve pederim (r.a.) hâl-i hayâtta seni cümle üzerine mümtâz tutup, kâffe ashâb u ferzendânın imâmet ve riyâsetini sana tefvîz etmiştir. Onun cemâl-i zibâsından mahrûm kaldığımız bugünde imâmetiniz betarîk-i evlâdır." Ve o esnâda kalkıp Hazret-i Çelebî'yi mesned-i meşîhata ıkâd edip tamâm on iki sene onu pederinin kâim makâmı bildi. Ve Hazret-i Çelebî dahi vazîfe-i meşâyihde bulunan terbiye ve şefkat ve tasfiye-

i havâtır-ı mürîdân ve tarîkat-ı sülûkten hiçbirini terk etmeyip sünen-i Hudâvendigâr'a tamâmhâ riâyet buyurdu.

Âhirü'l-emr O hazretin firâkı hadd-i tecâvüz ettiğinden perde-i vücûdun ortadan kalkmasını Hazret-i İzzet (a.e.)'dan istidâ buyurdu. İztırârları son dereceyi bulduğundan tîr-i duâ hedef-i îcâbete makrûn olup, altı yüz seksen dört senesi zarfında dâru'l-hulûda sefer-i müyesser oldu. Ve Cenâb-ı Hudâvendigâr'ın halka-i hâssına ulaştı. (r.a.)

ZİKR-İ HİLÂFET-İ HAZRET-İ SULTÂN VELED (R.A.)

Mahbûbînin sultânı, evvelîn ve âhirînin ma'sûku, esrâr-ı lâhûtînin ârifî, rumûz-i nâsûtîyyenin mâlikî, beyne'n-nâs âyet-i rahmet, yeryüzünde Allah'ın velîsi, halk üzerine Allah'ın hücceti, velâyet dâiresinin mütemmim ve hâtemi ve hakikat iklimlerinin mâlik ve hâkimi Mevlânâ ve seyyidînâ ve senedenâ bahâü'l-millet ve'l-Hakk ve'd-dîn vârisi'l-enbiyâ ve'l-mürselîn, el-hâdî ali sebîli'l-yakîn, (k.s.) hazretleri, cemî'-i ulûm-i resmîyyede bir deryâyı bî-girân ve maârif ve hakâyık-ı kudsiyyede bî-mesel bir pâdişâh-ı zî-şân idi.

Zebânı, beyân incisini hakka-i yâkût-ı dehânda deldiği vakitlerde âlemiyânın mübhem olan müşkülâtını ve karışık bulunan rumûzunu her birinin pas tutmuş olan âyine-i derûnunda müşâhede edip hall buyururlar ve sırrı hakâik ve lübb-i dakâiki, berâhîn-i kâtîa ve delâilî vâzîha ile bilcümle huzzâra rûşen ve hûbdâ eyler idi. Fuzelâ ve ulemâ-i milletin inkişat-ı hayreti dehân-ı hâcelette kalkıp, Hazret-i Kuds'ün hacle-i nişînleri ve hazîre-i ünsün mücâvirleri (aleyke aynillah) derler idi.

Hazret-i Mevlânâ Şemseddîn (a.z.) onların hakkında inâyet-i tamâm buyurup, evkât-ı tecelliyât ve münâcâtta Hazret-i Rabbü'l-İzzet'ten onlar için zahmetsiz ve kudûretsiz ve meşakkatsiz makâmât-ı velâyetin i'lâsına nâiliyyetlerini istidâ eylerler idi. Lâ-cerem o kenz-i hakâyık onu kemâla îsâl edip, onların zâhir ve bâtınları kâmilî nûr-i kuds ile müzeyyen oldu.

Doksan altı sene ömür sürdü. Dâimâ müşâhede-i hakâyıkta müstağrak olup levh-i hakikat üzerinde olan nûkûşu nazar-ı basîretle görerek âlemiyâna şerh buyurur idi. Ekâbir ve asâgir fevâid ve mevâid dârinı iktisâb eylediklerinden başlarını perger gibi o kutb-i zemîn ve zamânın âstânesine vaz' ederler idi. O kutb-i hedânın hâzır olduğu mecma'da, etrafından o hıttâ-i mübârekede toplanan ve bilcümle ulûmda inkişat-ı nümâ-yı âlem olan bu kadar fuzelâ ve ulemâ-yı müfettîn bulunduğu hâlde Zât hazretleri takrîr-i hakâyık ve maârifle meşgûl oldukta onlardan hiçbirisinin nutka mecâli olmaz idi.

کلاه گوشه خورشید چون نماید روز ** ستارگان بحقیقت فرو نهند کلاه

Tercüme

Külâh gûşe-i hûrşîd edince rûz-i pedîd, setârelerde muhakkak külâhını çıkarır.

O meclisde hâzır bulunan kalbi yanık âşıklar gâyet-i letâfet ve nihâyet-i şevkten vâle olup esrâr deryâlarına gark olurlar idi. Ve eğer bu ifâdede bir kimseye şekk ve şübhe ârız olursa bu ma'nânın takrîri ona müberhen olmak için, O hazretin mesneviyyât ve gazeliyyâtla kelâm-ı mensûrunu mütâlâa etsin. Maahazâ O hazretin ıtlâkı yüzünden beyân buyurdıkları kelimâtın mukayyed bulunan takrîr ile hiç münâsebeti yoktur ve inşâ buyurdıkları bilcümle kelâmlar dahi ashâb-ı keşfin bu kadar makâmâtının miiftâhıdır ve onun her fazlı erbâb-ı tarîkata mürşid ve bir pîşvadır. Hâss ve âmm, âşînâ ve bîgâneye büyük ve küçük ki âfitâb-ı rahşân gibi beşûş ve handân olup muâmeleleri müsâvîdir. Nitekim risâlenin müellifi söyler:

زهی ز نور روان تو چشم جان روشن ** ز عکس طلعت تولوح قدسیان روشن
 ز نور سینه پاک تو درشب دیحور ** توان شمرد یکا یک ستارگان روشن
 هر آن خیالکه درو هم رو شنان نگذشت ** ضمیر پاک تراشد یکان یکان روشن
 کجاست منکر تا من نمایش اورا ** زمکرمات کمال تو صد نشان روشن
 خدیو تخت حقایق بهای ملت و دین ** که روشن است بدو چشم عاشقان روشن
 انیس روضه پاک تو قاصرات الطرف ** میان مرقد صدر تو چون جنان روشن
 ببارگاه جلالت مراچه قدر بود ** که در صفات جمالت کنم بیان روشن
 و لیک عشق بر آن آردم چو پروانه ** که گرد شعله شمعت کنم دهان روشن

Tercüme

*Ne hoş o nûr-i revânakla çeşm-i cânı rûşen, o aks-i vechin ile levh-i kudsiyân-ı rûşen.
 Ziyâ-yı sine-i pâkinle leyl-i deycûrde, birer birer sayılır hep sitâregân-ı rûşen.
 O her hayâl ki evhâm-ı rûşenân görmez, zamîr-i pâkinle olmuş yegân yegân-ı rûşen.
 Hani o münkir ona tâ ki eyleyim izhâr, senin füyûz-i kemâlinde yüz nişân-ı rûşen.
 Şah-ı serîr-i hakâyık bahâ-yı millet u dîn, onunla rûşen olur çeşm-i âşikân-ı rûşen.
 Enîs-i ravzai pâkinde “Kâsirâtü't-Tarf” o türbenin içi mânende-i cinân-ı rûşen.
 Der celâlin önünde benim ne kadrim olur, cemâlinin sıfatını eyleyim beyân-ı rûşen.
 Velâkin üstüne aşk attı mesel-i pervâne ki nûr şem ‘ini devr eyleye dehân-ı rûşen.*

O hazretin sıfât-ı kemâlâtında hâmerân olmak ayn-ı taksîr olur. Velhâsıl onlardan dört sülâle-i tâhire-i tayyibe vücûde gelmiştir ki evvelkisi Hazret-i Çelebî Ârif, ikincisi Çelebî Âbid, üçüncüsü Çelebî Zâhid, dördüncüsü Çelebî Vâcid’dir (r.a.). Vaktâki müddet-i ömürleri doksan altıya vâsıl oldu. Mizâc-ı şerîflerinde bir kırıklık peydâ olup, birkaç gün sâhib-i firâş oldu. Ve büyük mahdûmları olan Hazret-i Çelebî Ârif’i çağırıp kolundan tutarak ashâb-ı azîzân ve mürîdâna tevdi‘ eyledi.

Civâr-ı Rabbi Rahîm ve Meliki Kerîme mülhak olacakları gece hâneyi, ağıyardan hâlî buyurdu. Gecedden bir mikdâr geçtikte oturup buyurdular ki, “Hazret-i Hudâvendigâr’ım ve Mevlânâ Şemseddîn ve bilcümle evliyâullah gelip bana muntazırdılar, benim vefâtımdan dolayı cez‘-i fez‘a etmemek gerektir.” Ve takrîri hakâyık ve zikr-i Rabbü’l-halâyık ile meşgûl oldular.

Yedi yüz on iki sene-i hicriyyesi, mâh-ı Receb’inin onuncu Pazar gecesi âhirinde zikr ederek ferâdis-i kudsde ve riyâz-ı ünsde istikrâr eylediler. Ve perde-i nûrda mestûr olup, قاصرات الطرف hizmetçiliklerine hâzır oldular ve “Vildân-ı Muhalledûn” şarâb-ı tahûr ile memlû olan ebârik-ı nûru önüne getirdiler ve üç gün üç gece kubbe-i mübâreklerinden âsumâna kadar bir nûr zâhir oldu. Ol vech ile ki Konya ahâlisinin sagîr ve kebîri gündüz aydınlığında müşâhede ettiler. Ve o azamette hayrân olup Zât hazretlerinin gaybûbet-i cemâlinden dolayı feryâd u figânı, aliyye eriştirdiler. (r.a.)

ZİKR-İ HAZRET-İ ÇELEBÎ ÂRİF (K.S.)

Rûhânîlerin mahdûm-zâdesi, Rabbânîlerin hayât-ı bahşî, muhakkıkânın nûr-i dîdesi, mehâmme-i ceberrut sâliklerinin rehnümâsı, hıttâ-i melekût nâz ninnîlerinin kâfile sâlârı, dîde-i ârifânın sürmekeşi ve sûhte-i miskinânın nevâzende-i dili Çelebî Celâleddîn Ferîdûn المشتھر hazretleri, Hazret-i Hudâvendigâr’ın hâl-i hayâtında vücûda geldi.

Doğduktan sonra Hazret-i Hudâvendigâr (k.s.) onları alıp âsitanilerine koyarak harekât ve semâ' buyurdular. Ve onların hakkında pek çok inâyet kıldılar ve kendi yakînlerini onlara ihsân eylediler ve Ârif ismi ile çağırdılar. Ve âb-ı ma'rifeti onun cûy-i sînesine akıttılar.

Sultân Veled hazretlerinin nakillerinden sonra âb u ecdâdının taht-ı velâyeti ve hilâfetine oturdu. Ve bütün sâdıkları vücûd-i şerîfleriyle müzeyyen ve müşerref kıldı. Ve tarîk-i sıdk ve niyâzı ve terk-i mâsivallahı ve mecâzi herkesi âşikâre kıldı. Ve selâtîn ve umerâ ve efdal u kebirâ, muhabbet ve ihlâslarından nâşî onlara îrâdet getirip emr ve fermânlarına münkâd oldular. Ve izzet-i nefislerini onda bildiler ve fûnun-i garîbe ile meşhûn-i kelâmları ve gazelleri vardır.

Nefs-i nefîseleri hakâik-i zâhirîye ve bâtinîye ile ârâste ve himmetleri âlî ve keremleri bî-hadd ve hulkları, hâss ve âmme üzerine güneş gibi fâiz ve vecdi u bastî, nesîmi bahâr gibi mu'tedil ve tekellûf ü ruûnetten baîd idi. Eğer onların ahlâk ve sıfatlarının beyânına devam olursa te'vîl olur. Velâkin her bâbdan bir fasıl ve her anbârdan bir avuç arzı vâcib göründü.

Zât hazretleri yedi yüz on dokuzuncu sene-i hicriyyesi, mâh-ı zilhiccesinin yirmi dördüncü salı günü bu tenkanâyı cihândan dâru'l-emân ve beytü'l-cinâne rihlet edip, kendi cins ve asıllarına ulaştılar. Mürîdân ve âşikân şehir içinde o nâzenîn-i cihânın merâsim-i azâsını icrâ edip mersiyeler ve kasideler inşâ eylediler. (r.a.)

ZİKR-İ ÇELEBÎ ŞEMSEDDÎN ÂBİD HAZRETLERİ

Çelebî Ârif hazretlerinin nakillerinden sonra bîrâder-i sulbîsi Çelebî rûhânîyân, dibâce-i vücûh-i muhakkıkân, kalben gülşen-i ma'rifet, sîmurg-i kâf-i kurbet, taht-ı nişîn-i nusret, nûr-i uyûnu'l-kâmilîn, mahbûbü'l-vâsılîn, bahru'l-avârif, şemsü'l-maârif Çelebî Şemseddîn Âbid (a.z) hazretleri şimdi kâim-i makâm ve şeyh ve imâm-ı vakt oldu. Ve kâffe-i mürîdân ve âşikânın gözleri cemâl-i hümayûnlarıyla rûşendir. Zât hazretleri ve akbâr-ı aktâb ve uyûn-i evveli'l-elbâb olan şemûs-i eflâk'ül-maârif ve nücûm-i burûcu'l-hakâik ve semere-i ağsân-ı eşcârü'l-kuds ve dürer-i bahâr-ı maârifü'l-üns Selâhâddîn Emîr Zâhid ve Hüsâmeddîn Sultân Vâcîd (r.a.e.) hazarâtı sünnet-i ecdâd-ı kâim tutup, rûşd ve sebil-i hidâyeti cümle üzerine ızhâr eylediler. Ehl-i cihâna, vücûd-i pürçûd şerîfleriyle muâvenet-i tâmada bulunup sâdıklara derûn-i mübârekleriyle gayr-i kâbil-i takrîr bir itminân bahş eylediler. Hakk (c.a.) hazretleri bu ukûd-i bahtiyârîyi ibâd-ı sâire için senelerce pâyidâr ve onların netâyic-i tayyibelerini kıyâmete kadar ber-karâr buyursun. حق محمد و اله الطيبين الطاهرين اجمعين يا رب آمين

ZİKR-İ ASHÂB-I VÜRÛSA-İ MÜRÎDÂN (R.A.)

Allah seni muvaffak eylesin. Ma'lûmun olsun ki Hudâvendigâr (k.b.) hazretlerinin hâl-i hayâtta mürîdân ve âşikânı lâ-yuad idi. Velâkin ehl-i sohbetten olup takarrüb-i tâm hâsıl edenler ve riyâzat-ı kesîre çekip, vücûd-i varlığını fakr ve yokluk potasında bin defa eriterek, zâhirî mahv ile dünyâyı arkasına atanlar bu zümre idi ki zikr olunur:

Çelebî Celâleddîn Ferîdûn (r.a.),

Mevlânâ Sirâceddîn Bayburdî (r.a.),

Bahâeddîn Bahrî (r.a.),

Fahreddîn Sîvâsî (r.a.),

Evlâd-ı Müderris (r.a.),

Begbe-Temûr (r.a.),

Mevlânâ Selâhaddîn Fakîh (r.a.),

Nizâmeddîn Hattât (r.a.),
Mevlânâ İzzeddîn Erzincânî (r.a.),
Mecdeddîn Merâğî (r.a.),

Hazret-i Hudâvendigâr'ın âhir vaktine erişip, Çelebî Hüsâmeddîn ve Sultân Veled (k.s.) hazretlerinin inâyetlerine mazhar olarak hilâfetle mevsûm olanlardan birisi Mevlânâ melikü'l-ârifîn, fahrü'l-muhakkıkîn, kâmilü'l-hâl vel-kâl Mevlânâ Alâaddîn el-Emâsî (r.a.) idi ki zamânında zümre-i fakirânın sâhib kırânı ve cümle uşşâkın kâfile sâlârı olup, bir nefis-i ârâmîde ve bir sîret-i pesendîde ve bir şân-ı âlî ve bir beyân-ı şâfi sâhibi ve gönüllerin mahbûb ve makbûlü idi. Ve müridân hakkında bezl-i himmet edip, her kimi ki sıdk ve safâ ile mümtâz tutarsa zümre-i sadıkâne vâsıl eyler idi.

Bunun gibi Erzincân'da mukîm bulunan erkân-ı Mevlânâ ve üstâdımız ve şeyhimiz, şem'-i cem'-i urefâ ve vâsitaü'l-akd, el-etkiyâ, şârih-i rumûz-ı dakayık, şârab-ı selsebîl, tahkîk-i melekü's-sıfât, makbûl'ul-evliyâ, zübdetü'l-ezkiyâ Hüsâmeddîn Hüseyin el-Mevlevî (r.a.) hazretleri, Mûsâ (a.s.) gibi yed-i beyzâya ve Mesîh (a.s.) gibi ihyâ-yı mevtâyâ mâlik ve fazâil-i mütenevvi'-i resmiyede bî-nazîr-i cihân ve hakâik ve dakâik-i dervîşânda bir bahri bî-pâyân olup, bî-gâye bir ilm ve bî-nihâye bir edeb ve âlî bir himmet sâhibi idi. Tarîkat-ı meşâyîhe say-ı belîğî olup kâis-i muhabbet ve hakîkati çeşîde eylemiş idi. Ve Hazret-i Sultân Veled (b.a.) onun hakkında inâyet-i kesîre buyurup, Erzincân'da kendilerine kâim makâm nasib etmiş ve icâzet-i âlî ihsân eylemiştir. Asâ-fîr-beyânî sefine-i aklâma irkâb eylediği vakitlerde sahîfe-i sîmîn kırtâsı, sevâd-ı elmâs-ı midâd ile mutarraz eder ve mânâyı sebû'l-mesânîyî ekâlîl-i garîbe ve lâîl-i acîbe ile mükellel kılar ki ukûl-i rûhâniyâna hayret vâki' olur. Riyâzât-ı amîka icrâ ile âstâne-i hizmette oturmuş ve hakâik ve maârif-i fakrî ber- tarîk-i talîm o belâdın kâffe-i sükkânına rûşen kılıp, ehl-i fakrî zeyne çekerek halka-i evliyâyâ da'vet eylemiştir.

تمت بعون الله